

Etninen ja kulttuuriraja Savossa ja Karjalassa 1050–1650

Raportti arkeologisista kenttätöistä vuosina 2010–2011

Ville Laakso
Juha Ruohonen

Turun yliopisto, arkeologian oppiaine

Sisälllys

1. Inventoinnin tausta ja tavoitteet	3
2. Esi- ja maastotyöt	3
3. Raportointi	4
4. Yhteenveto tuloksista	6

5. Kohdekuvaukset ja kartat	8
-----------------------------	---

(kohteen numero – nimi – tämän raportin sivunumero)

1 Kajaani Paltajärvi Pikkusaari	8
2 Sotkamo Nuasjärvi Muuraussaari	11
3 Sotkamo Räätäjärvi Kuikkasaari	14
4 Vieremä Vieremänjärvi Ristisaari	16
5 Valtimo Elomäki Kalliokoski	19
6 Valtimo Haapajärvi Kalmoniemi	22
7 Valtimo Sivakkavaara Itkukivi	25
8 Valtimo Sivakkavaara Talvihauta	28
9 Valtimo Sivakkavaara Ikipiha	30
10 Valtimo Sivakkajärvi Kalmosaari	33
11 Valtimo Autiojärvi Kalmosaari	35
12 Sonkajärvi Vehmasjärvi Härkinkangas	37
13 Nurmes Savikylä Koivistola	39
14 Nurmes Saramo Määttälä	41
15 Nurmes Mujejärvi Kalmosaari	43
16 Nurmes Mujejärvi Kalmoniemi	45
17 Nurmes Salmenkylä Saunasaari	48
18 Nurmes Lipinlahti Lipinsaari	51
19 Rautavaara Tiilikka Kalmoniemi	53
20 Juuka Vaikkojärvi Kalmosaari	55
21 Juuka Rauanjärvi Kalmosaaret	58
22 Juuka Harakkamäki Kalmaniemi	61
23 Juuka Ylä-Ruokonen Kalmosaaret	63
24 Juuka Halijärvi Kalmosaari	65
25 Juankoski Ala-Siikajärvi Suuri Kalmosaari	67
26 Kaavi Kaavinjärvi Lehtosaari	70
27 Outokumpu Ravijärvi Kalmosaari	73
28 Liperi Käsämä Kalmoniemi	75
29 Liperi Kompero Ristimäki	77
30 Rääkkylä Piimälähti Huuroniemen kalmisto	80
31 Rääkkylä Sintsi Salmensilta	83
6. Luettelo inventointiin liittyvistä diakuvista	86
7. Luettelo inventointiin liittyvistä mustavalkonegatiiveista	89

1. Inventoinnin tausta ja tavoitteet

Käsillä olevat tutkimusraportti liittyy Turun yliopiston arkeologian oppiaineessa vuosina 2010–2012 käynnissä olevaan *Etninen ja kulttuuriraja Savossa ja Karjalassa 1050–1650* -nimiseen tieteelliseen hankkeeseen, jossa tutkitaan savolaisen ja ortodoksikarjalaisen väestön etnisiä ja kulttuurieroja lähinnä historiallisen ajan hautapaikkojen valossa. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella olemassa olevaa ja maastotöissä kerättävää monitieteistä aineistoa uudesta näkökulmasta.

Arkeologisesta lähdeaineistosta keskeisimmän osan muodostavat kalmistot, jotka kuvaavat kiinteää asutusta ja samalla hautauspaojen erojen muodossa niihin haudanneiden ihmisten uskonnollista kulttuuria ja etnisyyttä. Hankkeessa pyritään selvittämään, minkälaisia eroja savolaisten ja karjalaisien ja samalla idän ja lännen kirkkojen edustajilla oli. Tämä toteutetaan muun muassa vertailemalla hautapaikkojen sijaintia suhteessa luonnon- ja kulttuuriympäristöön, tunnettuihin asuinpaikkoihin sekä kirkollisiin keskuksiin. Tutkimushypoteesin mukaan erot heijastuvat esimerkiksi kalmistojen sijainnissa.

Hankkeessa pyritään keräämään uutta tietoa myös esimerkiksi hautauspaikoista, kristillistymisestä ja asutushistoriasta. Tutkimuskysymyksenä on myös, kuinka syvälle nykyisen Savon alueelle ehti ortodoksikarjalainen vaikutus ja asutus ulottua ennen savolaisekspansiota ja vuonna 1595 Täyssinän rauhanteossa vakiintunutta kulttuurirajaa.

Tutkimusalueen keskeisimmän osan muodostivat nykyisen Pohjois-Karjalan läntinen osa sekä Pohjois- ja Etelä-Savon maakuntien itäosat. Alue sijaitsee 1500-luvulla syntyneen kulttuurirajan molemmin puolin: alueen länsiosa oli alkujaan luterilaisten savolaisten asuttama, itäosa ortodoksikarjalaisten.

Hankkeen aikarajauksen muodostaa alkuosassa ristiretkiaika, jolloin tutkimusalue on tullut vähintäänkin läheisten keskusalueiden hyödyntämäksi, osin jo kiinteän asutuksen piiriin. Nuoremmassa päässä rajauksena toimii Käkisalmen läänin ortodoksiasutuksen ratkaiseva hupeneminen ja tutkimusalueen voimakas luterilaistuminen 1600-luvun kuluessa. Tutkittava ajanjakso muodostaa alueen historiassa eräänlaisen hämärän vaiheen: kirjoitettua lähdeaineistoa ei juuri ole säilynyt, eikä yleisesti tunnettua arkeologista aineistoakaan ole kuin hyvin vähän.

Hanke toteutetaan suomalais-venäläisenä yhteistyönä ja erityisesti arkeologian tieteenalan näkökulmasta. Tutkimus tehdään kokoamalla ja tutkimalla olemassa olevaa historiallista, folkloristista ja luonnontieteellistä aineistoa sekä hankkimalla ja analysoimalla uutta arkeologista lähdemateriaalia. Tässä raportoitavien kenttätutkimusten ensisijaisena tavoitteena on ollut saada uutta tietoa tutkimushankkeen kannalta relevanttien kohteiden sijainnista, luonteesta ja ajoituksesta.

Hankkeen taustavoimat ovat Turun yliopiston arkeologian oppiaine ja Venäjän tiedeakatemian alainen Kunstkamera-museo Pietarissa. Tutkimushankkeesta vastaa työryhmä, johon kuuluvat arkeologit FL Ville Laakso (Turun yliopisto), FM Juha Ruohonen (Turun yliopisto) ja historiatieteiden kandidaatti Stanislav Belsky (Kunstkamera-museo). Venäläinen osapuoli toi inventointiin mm. kokemusta vastaavista kohteista ja kenttätöistä Venäjällä.

Hanketta rahoitti vuosina 2010 ja 2011 Suomen Kulttuurirahasto päärahastostaan.

2. Esi- ja maastotyöt

Inventoituja kohteita koskevaa aiempaa aineistoa on hajallaan monissa arkistoissa: mm. Museovirastossa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa ja Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkistossa. Tietoja sisältyy myös historiallisiin asiakirjoihin, vanhoihin karttoihin ja monentyyppisiin julkaisuihin. Näiden erilaisten tietojen kokoaminen ja analysoiminen loi pohjan hankkeen maastotöille.

Useita kohteita koskevat edelliset arkeologiset maastohavainnot olivat vuosikymmenten takaa – tai niitä ei ollut lainkaan. Monien muinaisjäännösten tarkka sijainti oli ennen inventointia epävarma, vaikka niiden olemassaolo olisikin tiedetty. Vain pieni osa alueen todennäköisistä kalmistokohteista oli Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännösrekisterissä.

Leimallista on myös se, että monia kohteita ovat arkeologit tai muut tutkijat käyneet tarkastamassa, mutta koska historiallisen ajan muinaisjäännöksiä ei ole pidetty kiinnostavina tai tärkeinä, ei tarkas-

tuksista ole usein jätetty edes arkistoraporttia (ks. kohteet 7, 9 ja 18). Esimerkiksi Valtimolla op-paanamme ollut Hannu Heikura kertoi, että pitäjän alueella, ainakin Autiojärvellä, olisi ”ennen 1960–1970-lukuja” käynyt Sven Krooks -niminen henkilö tutkimassa kalmistoja. Kyseessä on epäilemättä Kansallismuseon kansatieteellisen osaston amanuenssina toiminut Sven-Erik Krooks, mutta hänen maastotöistään ei ole löytynyt tarkempia tietoja. Muutamissa tapauksissa kohteilta talteen otettuja luita on palautettu Museovirastosta ja haudattu takaisin niitä analysoimatta.

Toisaalta Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin on merkitty kohteita kuulopuheiden tai paikan-nimen perusteella, eikä konkreettista tietoa kohteiden luonteesta ole läheskään aina ollut. Monissa tapauksissa viralliset sijaintitiedot osoittautuivat epämääräisiksi tai vääriksi. Tässä mainitut seikat vaikuttivat valittuihin kenttätöyömenetelmiin: usein jouduttiin käyttämään runsaasti aikaa, jotta saatiin selville, ovatko kohteet todella hautapaikkoja, ja missä tarkalleen ne sijaitsevat.

Hankkeen maastotyöt tehtiin useampana ajanjaksona vuosina 2010 ja 2011. Kenttätöihin osallistui koko työryhmä (kohdekuvauksissa VL, JR ja SB). Jälkitöihin ovat osallistuneet vain hankkeen suomalaiset jäsenet. Vuoden 2010 heinäkuussa oli yhtenä päivänä mukana myös arkeologi Timo Sepänmaa (TS), vuonna 2011 kenttätöihin osallistui muutamien päivien ajan arkeologian opiskelija Jenny Suikkanen ja Rääkkylän Huuroniemen kalmiston tarkastuksessa oli mukana myös HuK Eeva-Riitta Majoinen.

Kenttäkauden 2011 aikana hankkeen puitteissa tehtiin arkeologisia tarkastuskäyntejä myös sellaisille kalmistokohteille, jotka on rekisteröity historiallisen ajan kiinteiksi muinaisjäännöksiksi. Museovirasto myönsi hankkeelle tunnettuja kiinteitä muinaisjäännöksiä koskevat tutkimusluvat 26.5. ja 23.8.2011. Kohteita, joille oli saatu tutkimuslupa, mutta joilla ei tehty kajoavia tutkimuksia, ovat Kitee Suorlahti Kalmoniemi, Outokumpu Rikkavesi Kalmasaari ja Sotkamo Lappasaari.

Useille kohteille tehtiin koekuoppia niiden sijainnin ja luonteen selvittämiseksi, mahdollisten haustausten dokumentoimiseksi sekä näytteiden ottoa varten. Lisäksi tehtiin tarvittaessa pintapoimintaa ja prospektointia maanäytekairalla ja metallinilmaisimella. Käytetyt menetelmät selostetaan tarkemmin kohdekuvauksissa.

Kohteet ja niille tehdyt koekuopat dokumentoitiin vakiintuneiden suomalaisissa arkeologisissa tutkimuksissa käytettyjen standardien mukaisesti. Näytteistä tehdään ensisijaisesti osteologisia analyysejä sekä radiohiiliajoituksia kohteiden käyttöajankohdan selvittämiseksi.

Ensisijaisen tutkimusalueen lisäksi tehtiin vuonna 2011 tarkastuksia myös Kainuussa: Kajaanissa, Sotkamossa ja Kuhmon Jonkerin alueella.

3. Raportointi

Kenttätutkimusten jälkityöt on tehty Turun yliopiston arkeologian oppiaineen tiloissa. Tutkimusraportin alkuperäiskappale ja siihen liittyvät valokuvat on talletettu oppiaineen arkistoon. Myös inventoinnin valokuvat ja löydöt on talletettu oppiaineen kokoelmiin (diapositiivit TYA 368:1–71; mustavalkonegatiivit TYA 25781–25828; löydöt TYA 869–870 ja 886–891).

Kaikki tässä raportissa kuvattavat kohteet ovat varmoja tai mahdollisia hautapaikkoja. Kohteet kuvataan pitäjittäin pohjoisesta alkaen: järjestyksessä Kajaani, Sotkamo, Vieremä, Valtimo, Sonkajärvi, Nurmes, Rautavaara, Juuka, Juankoski, Kaavi, Outokumpu, Liperi ja Rääkkylä. Kuhmon Jonkerin kohteiden tarkastukset on kuvattu erillisessä *Perinteestä tulevaisuuteen* -hankkeen inventointiraportissa (Ville Laakso 2012, Turun yliopiston arkeologian oppiaineen arkisto).

Yksittäisten muinaisjäännöskohteiden nimet on eriaikaisessa arkistomateriaalissa ja julkaisuissa usein kirjoitettu hieman eri asuihin. Tässä raportissa kohteiden nimet on merkitty järjestelmällisesti muotoon kunta – vesistö/kylä/seutukunta – kohteen nimi. Viimeksi mainitut on merkitty muinaisjäännösrekisterin mukaisiin asuihin, tai – mikäli niitä ei siellä ole tai mikäli rekisterin nimi on selvästi virheellinen – ensisijaisesti Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkiston tietojen mukaisiksi. Tavoitteena on ollut pitää käytössä mahdollisimman vanhoja ja alkuperäisiä nimimuotoja, jotka usein myös kertovat kohteiden luonteesta.

Inventoinnissa esille tulleet kalmistoihin viittaavat tiedot ovat laadultaan:

- 1) luulöytöjä

- 2) perimätietoa
- 3) paikannimistöä
- 4) muita hautoihin viittaavia havaintoja (esim. hautapainanteita)

Tässä inventointiraportissa on varmoiksi ruumiskalmistoiksi ja siten kiinteiksi muinaisjäännöksiksi katsottu kohteet, joihin voidaan yhdistää kaksi tai useampia em. tietolajeista. Myös sellaiset kohteet, joihin liittyy pelkästään luotettavina pidettyjä tietoja luulöydöistä, on katsottu varmoiksi ruumiskalmistoiksi. Ajoituksen suhteen on pidetty historiallisen ajan kalmistoina järjestelmällisesti niitä kohteita, joista ei ole tietoa esihistoriallisista esinelöydöistä.

Koordinaatit ovat ykj-järjestelmässä ja ne ilmoitetaan kohteen keskeltä, ellei muuta mainita. Ilmoitetut koordinaatit perustuvat pääasiassa gps-mittauksiin; niiden tarkkuuteen, erityisesti kun ne on ilmoitettu metrin tarkkuudella, on luonnollisesti suhtauduttava tietyllä varauksella. Kohteiden korkeudet merenpinnasta on merkitty peruskarttojen perusteella.

Kohdekuvausten *Aiemmat kenttätyöt* -kohtaan on pääsääntöisesti merkitty vain sellaiset tapaukset, joissa joku tutkija on tiettävästi käynyt paikan päällä; kuulopuheisiin perustunevia kuvauksia ei erikseen mainita. *Aiemmat löydöt* -kohdassa ilmoitetaan vain museokokoelmiin päätyneet esineet ja luut.

Kunkin kohteen kuvauksen jälkeen on peruskarttaliite, jossa on osoitettu kohteen sijainti. Tarkasteleista alueista ei ole laadittu karttoja inventoinnin luonteen vuoksi: pääasiassa tarkastettiin suppeita, usein pistemäisiä alueita, joilla oli esitöiden perusteella syytä olettaa olevan kiinnostavia tutkimuskohteita. Kohteiden ulkopuoliset tarkastetut alueet on esitetty sanallisesti varsinaisten kohdekuvausten yhteydessä.

Tässä raportissa viitataan seuraaviin lähteisiin:

Arkistolähteet

Arkeologian osaston (AOA) ja Historian yksikön (HA) arkistot, Kansatieteen keruuarkisto (K) ja Rakennushistorian osaston (RHOA) arkisto. *Museovirasto (MV), Helsinki.*

Kansanrunousarkisto (KRA), *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS), Helsinki.*

Nimiarkisto (NA): Nimiarkiston paikannimikokoelmat, *Kotimaisten kielten keskus, Helsinki* (viitataan: NA, kerääjä ja keruuvuosi).

Murrearkisto (SMSA): Suomen murteiden sana-arkiston kokoelmat, *Kotimaisten kielten keskus, Helsinki* (viitataan: SMSA ja sana).

Damstén, H. R. 1888. *Muinaisuuden tutkintoja Pohjois-Karjalassa. Kertomus Suomen Muinaismuistoyhdistykselle Pielisjärven kihlakunnasta.* MV, AOA.

Forsberg, Oili 2006. *Valtimon arkeologinen inventointi 2006.* MV, AOA.

Hertell, Esa 2008. *Mujejärven kulttuuriperintöinventointi 2008.* MV, AOA.

Lahtiperä, Pirjo 1964. *Kertomus Rääkkylän kunnan inventoinnista 8.6.–1.7.1964.* MV, AOA.

Lönnberg, M. 1972a. *Valtimon kunnan kiinteiden muinaisjäännösten inventointikertomus.* MV, AOA.

Lönnberg, M. 1972b. *Nurmeksen kiinteiden muinaisjäännösten inventointikertomus.* MV, AOA.

Lönnberg, M. 1973. *Juuan kiinteiden muinaisjäännösten inventointi.* MV, AOA.

Lönnsbohm, O.A.F. 1892. *Kajaanin kihlakunta. Tietoja seudun muinaisuudesta*. MV, AOA.

Maukonen, Johannes 1879a. *Muutamia selityksiä ja muistoonpanoja Karjalasta*. MV, AOA.

Mönkkönen, Riku 2011. *Valtimo ja Lieksan pohjoisosa – kulttuuriperintöinventointi 2011*. MV, AOA.

Peltonen, Karim 1997. *Uusia historiallisen ajan muinaisjäännöksiä Juankoskella*. MV, RHOA.

Pesonen, Petro 1996. *Rääkkylä [49] Huuronniemi. Historiallisen ajan ortodoksikalmiston tarkastus*. MV, RHOA.

Ruohonen, Juha 2008. *Paltamo ja Kajaani. Historiallisen ajan hautapaikkojen arkistoseelvitys*. Turun yliopiston arkeologian oppiaineen arkisto.

Kirjallisuus

Castren, K. A. 1867. *Kertoelma Kajaanin läänin vaiheista vv. 1650–1750*.

K. K. 1911. Paikallistietoja Juuan pitäjän entisyydestä. *Kotiseutu* 1911:49–51.

Lukkarinen, J. 1917. Eräs muinainen kulkutie Laatokan ja Oulunsuun välillä. *Suomen Museo* 1917:1–7.

Majamaa, Raija (toim.) 1993. Elias Lönnrot valitut teokset 5. Muinaisrunoutta. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 580.

Maukonen, J. 1879b. Muinaisjäännöksiä Liperin kihlakunnassa. *Luetteloja Suomen muinaisjäännöksistä* V.

Miettinen, Timo 1994. Kiteen ja Rääkkylän esihistoria. *Pitäjä rajojen mailla. Kitee ja Rääkkylä vuoteen 1870*:29–65.

Mustonen, O. A. F. 1885. *Tietoja Kajaanin kihlakunnasta ja etenkin Paltamon pitäjäästä*.

Mönkkönen, Mauri 2007. *Kylä taivalten takana. Nurmeksen Mujejärven vaiheet*.

Sarvas, Pekka 1975. Esihistoriallinen katsaus. *Pohjois-Karjalan historia* I:9–42 (toinen, täydennetty painos).

Suomenmaa 1929. *Suomenmaa IX, 1. Maantieteellis-taloudellinen ja historiallinen tietokirja. Oulun lääni, eteläosa*.

4. Yhteenveto tuloksista

Kuten aiemmin todettiin, *Etninen ja kulttuuriraja* -hanke on kolmivuotinen (2010–2012); tässä raportoidaan kahden ensimmäisen vuoden arkeologiset kenttätutkimukset. Ensimmäisen vuoden resursseista suuri osa käytettiin kenttätöiden valmisteluun: laajahkoihin arkistotutkimuksiin sekä karttojen ja muiden historiallisten lähteiden hankkimiseen ja tutkimukseen. Kenttäkauden 2010 aikana tarkastettiin maastossa ja dokumentoitiin joitakin kalmistokohteita tutkimusalueella Pohjois-Savossa

ja Pohjois-Karjalassa. Vuonna 2011 keskityttiin maastotöihin ja kohteita tarkastettiin edellisvuotta runsaammin.

Kenttätöissä dokumentoitiin useita aiemmin tunnettuja arkeologisia kohteita sekä todettiin lukuisia ennestään rekisteröimättömiä historiallisen ajan hautapaikkoja; käsillä olevassa raportissa kuvataan kaikkiaan 31 kohdetta. Uusia havaintoja kertyi mm. monien kohteiden tarkasta sijainnista sekä niiden luonteesta pysyvinä hautapaikkoina. Tarkastuksissa saatiin myös tukea tutkimushypoteesille, jonka mukaan luterilaiset ja ortodoksit – savolaiset ja karjalaiset – ovat 1400–1600-luvuilla noudattaneet toisistaan selkeästi poikkeavia hautausperinteitä. Neljältä tarkastetulta paikalta saatiin lisäksi kivi- tai varhaismetallikautiseen asutukseen liittyviä havaintoja (kohteet 13, 25, 26 ja 29; ks. myös kohde 31).

Hankkeessa kerättyä aineistoa on tähän mennessä hyödynnetty seuraavissa tieteellisissä julkaisuissa: *Karjalan kyläkalmistot* (artikkeli teoksessa *Suomenlahdelta Laatokalle. Viipurin läänin historia III*), *Hautapaikkojen arkeologinen inventointi. Arkistotutkimuksesta kohteiden tunnistamiseen* (artikkeli julkaisussa *Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 22*), *New Archaeological Evidence of the Christianization in Karelia in the 13th–15th Centuries* (painossa oleva artikkeli teoksessa *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence*) ja *A Witch's Coin from Tervo* (artikkeli julkaisussa *Times, Things & Places. 36 Essays for Jussi-Pekka Taavitsainen*).

Tätä kirjoitettaessa on arkistotutkimuksissa ja maastotöissä tehtyjä havaintoja ryhdytty työstämään analyysiksi, joka ilmestyy tieteellisissä julkaisuissa. Aineistoa pyritään hyödyntämään myös eritasoisissa yliopistollisissa opinnäytetöissä. Tutkimus hyödyttäneee myös alueen hautapaikkojen suojelutyötä.

Tutkimuksista tiedotettiin aktiivisesti. Hankkeelle perustettiin sen alkaessa kotisivut Turun yliopiston palvelimelle osoitteeseen <http://www.hum.utu.fi/tiedostot/arkeologia/savokarjala/>. Kenttätöiden aikana hankkeesta tiedotettiin tutkimusalueen tiedotusvälineille, joissa tähänastisia tuloksia on alustavasti esitelty.

Tiedeyhteisölle tuloksia on esitelty mm. marraskuussa 2010 Kansallismuseossa Helsingissä sekä huhtikuussa 2011 ja maaliskuussa 2012 Turussa järjestetyissä esitelmätilaisuuksissa. Paikallisesti tutkimustuloksia on esitetty mm. kotiseutupäivien esitelmien, sanomalehtikirjoitusten ja haastattelujen muodossa. Lisäksi yleisradio huomioi tutkimushankkeen syyskuussa 2011 tv- ja radio-ohjelmissa ja maaliskuussa 2012 paikallisissa ja valtakunnallisissa radiouutisissa.

Kiitämme kaikkia – kohdekuvauksissa tarkemmin mainittuja – maanomistajia, oppaita ja tietoja antaneita henkilöitä saamastamme avusta.

Turussa 12.5.2012

Ville Laakso
FL

Juha Ruohonen
FM

5. Kohdekuvaukset ja kartat

Inventointinumero	1
Kunta, kylä, nimi	KAJAANI PALTAJÄRVI PIKKUSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	3432 10
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7130 774 i = 3530 522 z = n. 125
Aiemmat kenttätyöt	kaiv. O. A. F. Mustonen 1884 tark. Esa Suominen 2003
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Paltajärven koillisrannan tuntumassa olevassa pienessä saarella. Saari on jyrkkäreunainen ja päältä varsin tasainen. Laella, joka nousee järvestä kolmisen metriä, kasvaa harvaa mäntymetsää. Maaperä on hiekkaa.

Pikkusaaren rinnakkaisnimiä ovat Hirttosaari, Toivoniemensaari ja Thauvóninsaari. Jälkimmäinen on ilmeisen harvinainen ja ollut 1800-luvun lopulla paikan uudehko nimitys, kuten myös nimi Toivoniemensaari. Pikkusaarta on pidetty paikan vanhimpana muotona (Lönnebohm 1892:301; NA Kajaani Pikkusaari, Raija Nyholm 1967). Huomioitavaa on, ettei saarta tunnettu Hirttosaari-nimellä ainakaan 1880-luvulla (Ruohonen 2008; vrt. alla).

Tarinan mukaan paikka on lappalaisten tai venäläisten kalmisto ja siellä on tavattu hautoihin viitattavia kuoppia (Suomenmaa 1929:207). Isonvihan aikana paikalla mainitaan hirtetyn ihmisiä, joita on pidetty joko suomalaisina tai venäläisinä. Kertoman mukaan Eino ja Kasimir Leino olisivat löytäneet saaresta neljä tai viisi luurankoa, joista yhdellä pää olisi halkaistu miekalla (NA Kajaani Hirttosaari, Raija Nyholm 1966; NA Kajaani Hirttosaari, Sanna Vohla 1990).

Keväällä 1884 O. A. F. Mustonen (Lönnebohm) teki saarella veljineen kaivauksia. Havaintojen perusteella paikalla oli lukuisia kuoppia. Saaren keskiosan länsipuolella ollutta kuoppaa tarkemmin tutkittaessa paikalta löytyi usean hiilikerroksen alta neljän kyynärän (noin 2,4 m) syvyydestä hiiltyneitä puujäännöksiä kookkaasta neliskulmaisesta hautarakenteesta, ilmeisestä hautakammioista. Rakenteessa käytettyjen puiden leveys oli Mustosen mukaan 6–10 tuumaa (n. 15–25 cm). Rakenteen sisältä Mustonen löysi jäännökset kaikkiaan neljästä vainajasta. Vainajat oli haudattu osin päällekkäin, päät pohjoiseen tai länteen; yksi vainajista makasi jalat koukussa istuvassa asennossa. Mustosen mukaan kaksi kalloista näytti särkyneen ennen hautausta. Hän arvioi luiden säilyneisyyden perusteella, että paikka ajoittuisi Paltaniemen hautausmaata vanhemmaksi. Mustonen piti myös mahdollisena, että saarella olisi ollut ”lappalaisten asunto”: rinteessä oli puolen kyynärän syvyydessä (noin 30 cm) näkynyt kerros tulella olleita nokisia kiviä, joiden välissä ja päällä oli tuhkaa, hiiltä ja lahonneiden höyhenien jäännöksiä; paikalta löytyi tuolloin myös lukuisia mahdollisia tulisijojen paikkoja. Saarella on sijainnut myös 1800-luvulla huvimaja. (Mustonen 1885:301–306).

Tarkastimme kohteen alustavasti 16.5.2011 (JR & VL & Jenny Suikkanen) ja kävimme syksyllä 8.9. (JR & VL) tutkimassa saarta tarkemmin. Lönnebohmien kaivama kuoppa on ilmeisesti saaren päällä sen eteläosassa, kohdassa 7130 769/3530 522. Sen laajuus on 5 x 3 metriä, syvyys 0,8 metriä ja suuntana luode-kaakko.

Saaren koillisosassa todettiin kaksi selvää kuoppaa: 7130 784/3530 529 (laajuus 1,8 x 1,2 metriä, syvyys 0,9 metriä, suunta koillinen-lounas) ja 7130 784/3530 530 (laajuus 1,4 x 1 metriä, syvyys 0,6 metriä, suunta koillinen-lounas). Jälkimmäisen lounaispää on jyrkkäreunainen, koillispuuta loivempi. Nämä ovat erittäin todennäköisesti Lönnebohmien kartassa esiintyvä kuoppapari.

Kohdassa 7130 774/3530 538 todettiin painanne, jonka laajuus on 1,8 x 0,8 metriä ja syvyys 0,3 metriä. Se on pohjoinen–etelä-suuntainen. Saaren laen jyrkällä reunalla, kohdassa 7130 774/3530 522, on laakea, ylhäältä katsoen pyöreämuotoinen painanne, jonka halkaisija on 2,5 metriä ja syvyys 0,4 metriä. Osa kuopasta on sortunut jyrkänteeltä alas. Painanteeseen tehtiin koekuoppa 1. Se laajennettiin lopulta 1,2 x 0,7 metrin laajuiseksi, koska sekoittunut kerros jatkui hyvin syvälle. Kuopassa ei todettu selviä rakenteita. Maassa esiintyi irrallisia puunpaloja pohjalle asti, mutta ei minkäänlaisia yhtenäisiä kerroksia. Puhdas maa tavoitettiin 212 cm:n syvyydessä. Vaikutti siltä, että kyseessä on aiemmin sekundaarisesti kaivettu kuoppa (auki kaivettu hauta?).

Koekuoppa 2 avattiin kohtaan 7130 770/3530 532. Sen laajuus oli 25 x 25 cm ja syvyys 40 cm. Siinä todettiin vain normaali podsolimaannos sekä puhdasta hiekkaa.

Tarkastuksen jälkeen maanomistaja kertoi, että yllä mainittu saaren suurinta kuoppaa on perimätiedon mukaan käytetty perunakuoppana joskus 1800–1900-lukujen vaiheessa. Hän kertoi myös kuulleensa aiemmilta sukupolvilta, että suunnilleen samoihin aikoihin on luita vierinyt esille saaren jyrkän reunan sortuessa.

Kohteesta kertovien tietojen ja aikaisempien tutkimusten perusteella on todennäköistä, että paikalla on laajempi kalmisto. Saaren topografian perusteella on mahdollista, että osa kalmistosta on edelleen säilynyt.

Pikkusaaren ensimmäisen tarkastuksen jälkeen, 16.5.2011, tarkastettiin myös paikasta noin 950 metriä lounaaseen sijaitseva Huuhmonen-niminen saari (7130 020/3529 956). Tarinoiden mukaan vielä 1800-luvun puolivälissä olisi sen pohjoispäässä ollut jäännös isosta kuusesta, johon mestattujen päät ja teiltattujen ruumiit oli tarinoiden mukaan ripustettu nähtäväksi. Paikasta olisi eräs hiekanhakija tavannut hiekkaa luodessaan kolme pääkalloa. Toisen hiekanhakijan mukaan paikalta olisi tavattu mestauskirves (Ruohonen 2008). Mustosen mukaan saari oli jo 1880-luvulla pieni ja matala, ja vesi jatkuvasti supisti sen alaa.

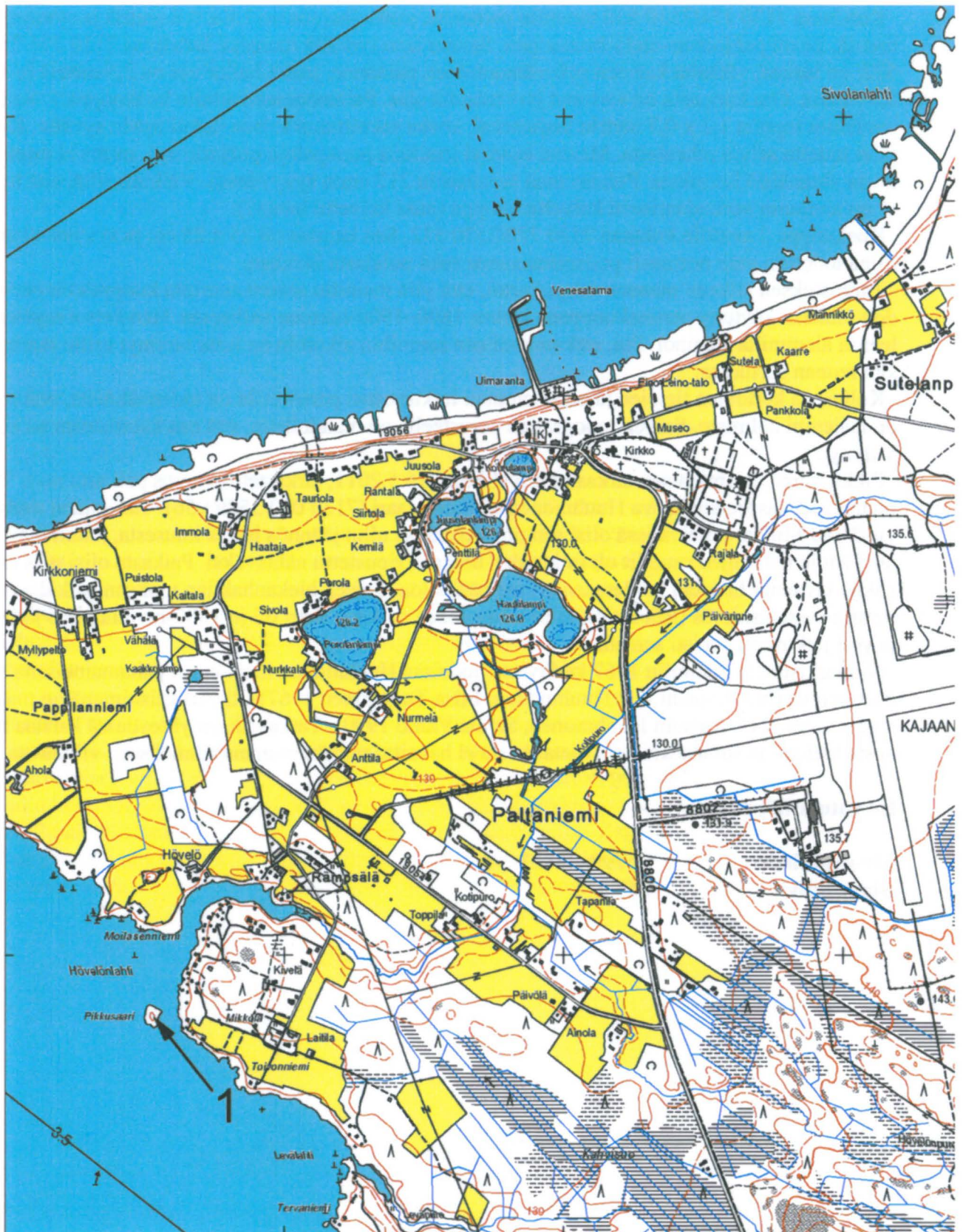
Nimiarkiston kokoelmiin 1967 kerätyissä tiedoissa Huuhmonen muistetaan pahamaineisena mestausaarena (NA Kajaani mlk Huuhmonen, Liisa Tuomainen 1967). Rinnakkaisnimenä on mainittu Huuhmanen (NA Kajaani Huuhmonen, Sanna Vahlo 1990). Tarkastuksen yhteydessä kaislaa kasvavasta hiekan- ja soransekaisesta matalikosta ei havaittu mitään muinaisjäänökseen viittaavaa.

Inventointilöydöt

-

Mv-negatiivit 25799–25803

Diapositiivit 368:1–5

Kohteen 1 sijainti. Ote peruskartasta 3432 10, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	2
Kunta, kylä, nimi	SOTKAMO NUASJÄRVI MUURAUSSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	3433 05
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7119 954 i = 3554 460 z = n. 140 (painanne 1)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Vesa Laulumaa 1992
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Nuasjärven keskiosassa olevalla pienellä tasalakisella ja jyrkkäreunaisella saarella. Paikalla kasvaa nuorta mäntymetsää ja aluskasvillisuus on niukkaa. Maaperä on hiekkaa.

Elias Lönnrot poikkesi saarella IX matkallaan vuonna 1839: ”*Muurahais-saari* sades i fordna tider hafva varit en begravningsplats, hvarpå ännu några märken syntes” (Majamaa 1993:157). Muuraus-eli Muurahaissaaren harvinaisena rinnakkaisnimenä on pidetty Raatosaarta (NA, Sotkamo Raatosaa-ri, Ulla Takala 1968). Isoonvihaan liittyvissä paikallistarinoissa kerrotaan muun muassa, että Simon Affleck (Simo Hurtta) olisi itse elävänä haudattu tälle saarelle. ”Hän muka olisi, kädet sidottuina seljän taka, asetettu seisoalleen hautaan. Myös olisi kultamalja, viinaa täynnä, pantu hänen huuliensa eteen, kuitenkin niin, ettei hänen sopinut siitä maistaa. Niin täytettiin hauta taas.[...] Kaivaessamme sitä kuoppaa, joka mainittiin Affleck’in haudaksi, tapasimme siinä liikuteltuja kiviä ja multaa ja myös moniaita luun sirpaleita 5-6 jalan syvyydestä” (Castren 1867:62-63).

Tarkastimme kohteen 18.5.2011 (JR & VL). Vene saatiin lainaksi Nuasjärven pohjoisrannalla Huuskonniemestä Tuovi Johanssonilta (Lampelan loma-asunnot).

Saaren tasaisen laen ääripisteiksi mitattiin: 7119 945/3554 480 – 7119 962/3554 457 – 7119 976/3554 417 – 7119 958/3554 407 – 7119 942/3554 452. Totesimme saaren päällä ilmeisiä hauta-painanteita laajalla alueella. Selkeistä painanteista mitattiin sijainti, koko (pituus/leveys/syvvyys) ja suunta seuraavasti:

P1	7119 954/3554 460	1,6 x 0,8 x 0,15 m	335 gon
P2	7119 945/3554 472	1,5 x 0,6 x 0,15 m	2 gon
P3	7119 948/3554 469	1,8 x 0,7 x 0,25 m	348 gon
P4	7119 948/3554 468	1,7 x 0,8 x 0,15 m	380 gon
P5	7119 955/3554 458	1,0 x 0,4 x 0,1 m	310 gon
P6	7119 951/3554 449	1,0 x 0,6 x 0,2 m	350 gon
P7	7119 952/3554 451	1,3 x 0,6 x 0,25 m	286 gon
P8	7119 952/3554 452	1,3 x 0,7 x 0,2 m	276 gon
P9	7119 953/3554 452	1,4 x 0,5 x 0,2 m	272 gon
P10	7119 961/3554 443	1,3 x 0,7 x 0,25 m	310 gon
P11	7119 959/3554 442	1,8 x 0,6 x 0,15 m	365 gon
P12	7119 950/3554 443	0,7 x 0,5 x 0,25 m	342 gon
P13	7119 949/3554 444	1,5 x 0,6 x 0,1 m	285 gon
P14	7119 957/3554 437	1,6 x 0,7 x 0,2 m	287 gon
P15	7119 958/2554 433	2,0 x 1,7 x 0,8 m	310 gon
P16	7119 970/3554 434	1,5 x 0,9 x 0,25 m	377 gon
P17	7119 969/3554 431	1,4 x 0,7 x 0,25 m	334 gon
P18	7119 967/3554 428	1,2 x 0,4 x 0,15 m	392 gon
P19	7119 970/3554 428	1,1 x 0,6 x 0,1 m	362 gon
P20	7119 974/3554 428	1,2 x 0,7 x 0,15 m	350 gon

P21	7119 966/3554 428	1,3 x 0,4 x 0,1 m	264 gon
P22	7119 956/3554 417	2,2 x 1,0 x 0,4 m	308 gon
P23	7119 953/3554 422	1,7 x 0,6 x 0,2 m	330 gon

Painanteiden todellinen lukumäärä saarella on todennäköisesti mitattuja paljon suurempi. Lisäksi laen luoteispäässä todettiin epämääräisen muotoinen kuoppa (2,5 x 2,5 m, syvyys 0,4 m), jonka reunoilla on kiviä.

Painanteeseen 1 tehtiin koekuoppa 1. Paikka sijaitsee törmän reunasta noin 4 metriä pohjoiseen; polulle ja polun vieressä sijaitsevaan kivettyyn nuotiopaikkaan on matkaa noin 3 metriä etelään. Paikalle tehdyn koekuopan koko oli 55 x 60 cm. Heti pintakasvillisuuden alta turvekerroksessa syvyydellä 0-15/20 cm havaittiin kookkaita kiviä, jonka alta tuli esiin runsaasti resentiä jätettä (mm. rikkinäisiä lasipulloja, sardiinirasia, muovia sekä pullonkorkkeja, tuotemerkkien perusteella 1980-luvulta). Jätekerrosta seurasi ruskea melko karkea hiekka noin 43 cm syvyyteen asti, jossa tavattiin noin 1 cm paksuinen nokisen hiekan kerros. Tästä syvemmälle kaivettaessa ruskean hiekan raekoko muuttui hienommaksi. Ilmeisessä täyttömaassa tavattiin muutamia nyrkinkokoisia ja tätä hieman kookkaampia kiviä; ei lainkaan kuitenkaan hiiltä tai nokimaata.

Ensimmäiset merkit vainajasta tulivat esille 79 cm syvyydestä ja koskematon hautaustaso saavutettiin 82 cm syvyydellä painanteen keskeltä mitattuna. Vainajan päällä täyttömaassa esiintyi myös muutamia nyrkinkokoisia kiviä. Oikean kyynärvarren päällä havaittiin puuta, joka oli todennäköistä arkun kantta. Hautakuopassa ei todettu muita rakenteita. Puhdas kellertävä hiekkamaa tavoitettiin luiden alta noin 85 cm syvyydessä. Luiden asennon perusteella hautaus on tehty suuntaan 340/140 goonia (pää luoteessa).

Haudan pohjoispuolella kasvavaan mäntyyn lyötiin pilkka merkiksi koekuopan paikasta.

Havaintojen perusteella Muuraussaarella on laajahko historiallisen ajan ruumiskalmisto. Kohde on säilynyt ilmeisen hyvin, vaikka sitä on todistettavasti kaiveltu jonkin verran jo 1800-luvulla.

Mainittakoon lisäksi, että Vesa Laulumaa on vuonna 1992 tekemänsä inventoinnin yhteydessä havainnut saarelta röykkiön. Muinaisjäännösterkisteriin taltioidun tiedon mukaan röykkiökohde sijaitsee saaren pohjoislaidalla, noin 10 m:n päässä rannasta, jyrkän rinteiden alaosassa. Röykkiön reunoja on hiukan vaikea hahmottaa, mutta Laulumaan mukaan se on arviolta noin 5 m pitkä ja kolmisen metriä leveä. Sen korkeus on noin 0,5 m. Röykkiötä ei tarkastettu 2011.

Inventointilöydöt TYA 886; luita

Mv-negatiivit 25804–25805

Diapositiivit 368:6–7

Kohteen 2 sijainti. Ote peruskartasta 3433 05, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	3
Kunta, kylä, nimi	SOTKAMO RÄÄTÄJÄRVI KUIKKASAARI
Muinaisjäännoistyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4411 04
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7103 397 i = 3585 813 z = n. 160 (keskeltä)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Martti Linkola 1958 inv. Matti Huurre ja Eeva-Liisa Nieminen 1981
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon?

Kohde sijaitsee Räättäjäjärven Kuikkalahden pohjukassa olevalla pienialaisella, jyrkkärinteisellä ja suhteellisen tasalakisella kumpareella. Paikka lienee ollut alun perin saari, mutta on nyt yhteydessä mantereeseen eteläosastaan. Paikalla kasvaa mäntymetsää ja varvikkoa.

Muinaisjäänösrekisterissä mainitaan paikalla olevan näkyvissä ainakin kolme suorakulmaista, hautamaista painauma, joiden koko on noin 1 x 1,5–2,0 m ja syvyys noin 0,5 m. Hautapainauksia on osittain kaiveltu. Paikkaa arvellaan käytetyn kesäkalmistona. Kuikkasaareen liittyy myös perimätietoa ja siellä kerrotaan olevan aarteen.

Tarkastimme kohteen 8.9.2011 (JR & VL & SB). Totesimme paikalla painanteita, joista mittasimme sijainnin, koon (pituus/leveys/syvyys) ja suunnan seuraavasti:

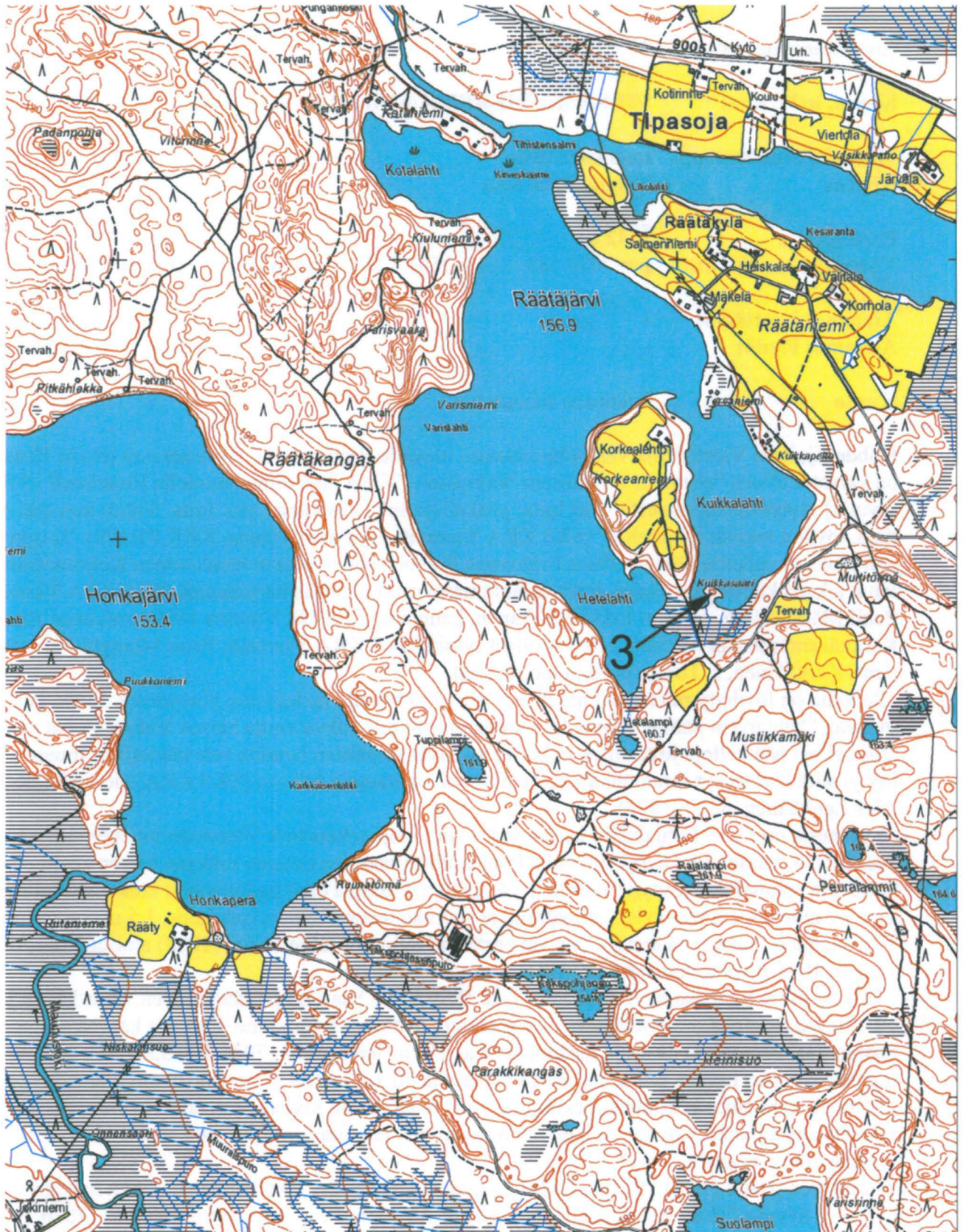
P1	7103 402/3585 800	1,3 x 0,8 x 0,3 m	pohjoinen–etelä
P2	7103 402/3585 807	1,2 x 0,4 x 0,2 m	itä–länsi
P3	7103 399/3585 807	1,2 x 0,6 x 0,6 m	jyrkkäreunainen, mahd. kaiveltu
P4	7103 395/3585 806	2 x 0,7 x 0,5 m	koillinen–lounas
P5	7103 392/3585 808	2,5 x 1 x 0,4 m	pohjoinen–etelä
P6	7103 394/3585 815	1,9 x 0,9 x 0,5 m	koillinen–lounas
P7	7103 397/3585 818	1,5 x 0,6 x 0,25 m	itä–länsi
P8	7103 398/3585 812	(n. 6 m pitkä ojamainen pohjoinen–etelä-suuntainen muodostelma, jossa mahdollisesti 3–4 peräkkäistä hautapainannetta, leveys 0,6 m, syvyys 0,3–0,6 m)	
P9	7103 396/3585 821	1,8 x 0,4 x 0,15m	pohjoinen–etelä

Painanteeseen 2 tehtiin 0,5 x 0,6 metrin kokoinen koekuoppa, joka kaivettiin 70 cm:n syvyyteen. Sekoittunutta hiekkaa erottui noin 50 cm:n syvyyteen. Merkkejä hautauksesta ei tavattu. Maa oli hienoa hiekkaa.

Painanteen 7 itäpäähän tehtiin 0,5 x 0,5 metrin kokoinen koekuoppa. Painanteen pohjasta mitattuna noin 50 cm:n syvyydessä todettiin vielä hieman hiiltä. Leikkausta suoritettaessa todettiin muutamia pieniä tuohenpaloja (ei talletettu). Muuta erikoista ei havaittu. Maaperä paikalla oli hienoa hiekkaa.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit 25820
Diapositiivit 368:8–9

Kohteen 3 sijainti. Ote peruskartasta 4411 04, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	4
Kunta, kylä, nimi	VIEREMÄ VIEREMÄNJÄRVI RISTISAARI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	3342 01
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7070 183 i = 3501 528 z = n. 95 (saaren keskeltä)
Aiemmat kenttätyöt	-
Aiemmat löydöt	-
Kunto	kokonaan tuhoutunut?

Kohde sijaitsee Vieremänjärven pohjoisosassa olevalla Ristisaarella. Ristisaarella (myös Ristsaari) on kerrottu olleen ”muinoin venäläisten ’kalmisto’.” Vielä ihan viime vuodella [ilmeisesti 1930-luvulla] löytyi tuosta saaresta sääri luita, pääkalloja sekä käsivarsi.- ym. luita. Valtio kun teki maantietä, löydön tekivät työmiehet” (SKS KRA Vieremä. Hynynen, Hanna. KRK 97:179). Toisen tarinan mukaan paikalle olisi haudattu lialmessa Suomen sodan aikaan tapahtuneen Koljonvirran taistelun aikana kuolleita sotilaita, josta tapahtumasta saari olisi saanut nimensä (SKS KRA Vieremä. Pauli Mäntylä 276. 1948. < Erkki Heiskanen, kauppias, s. 1899). Vuonna 1899 syntyneen Antti Kärkkäisen mukaan haudatut olisivat olleet ryssiä (SKS KRA Vieremä. Pauli Mäntylä 301. 1948. < Antti Kärkkäinen, s. 1889, seppä ja metsästäjä).

Paikalta on löydetty runsaasti luita ilmeisesti 1930-luvulla hiekanoton yhteydestä. Erään kuvauksen mukaan ”hautarivin peittää vain neljä kymmentä snt mtr vahva multa kerros hiekan ottajat ovat siitä kuljettelleet pää kalloja joita sitten poikaset asettivat seipäitten nenniin tien näyttäjiksi muun muassa löytyi siitä kivettyntä ihmäshätkäle tarkemmin ei ole hautoja tutkittu (SKS KRA Vieremä. PK 24. Ales Laukkanen. 4507. 1938).

Kohteesta on Lauri Pohjakallio kerännyt joitain tietoja tekemänsä Vieremän inventoinnin yhteydessä 1976, muttei ole käynyt paikalla. Pohjakallion saamien tietojen mukaan saaren kaakkoispäästä kerrottiin soranajossa löytyneen luita ja pääkalloja. Paikalla olisi tiedonannon mukaan ollut muutamia kymmenen cm:n syvyisiä ja pyöreitä ja suorakaiteenmuotoisia (pit. kork. 1,5 m) painaumuksia. Tiedonannon mukaan luurangot olisivat peräisin Koljonvirran taistelun (1808) ajoilta. Pohjakallio ei vuoden 1976 inventoinnin yhteydessä tarkastanut kohdetta.

Tarkastimme Ristisaaren 10.9.2011 (VL & JR & SB). Saari on pitkänomainen, noin 150 m pitkä ja 70 m leveä, ja siellä on jyrkkäreunainen melko terävälakinen harjanne. Paikalla kasvaa sekametsää. Saaren kaakkoisosassa on laaja hiekanottoalue. Harjanteen päällä (7070 170/3501 550) todettiin pohjakaavaltaan pyöreä painanne, jonka halkaisija oli 1,2 metriä ja syvyys 20 cm. Painanteeseen tehtiin 30 x 40 cm:n kokoinen koekuoppa, jossa maaperä oli kivistä moreenia. Ylimmät 20 cm olivat hiilensekaista maata. Löytönä tuli eläimen (lehmän?) hammas, jota ei otettu talteen. Hautaan viittavia havaintoja ei saatu.

Harjanteen päällä (7070 186/3501 526) on myös toinen pyöreähkö painanne, jonka halkaisija on 1,7 metriä ja syvyys 0,6 metriä. Saaren luoteiskulmassa, luoteeseen laskevassa rinteessä (7070 203/3501 507) todettiin niin ikään pyöreähkö painanne, jonka halkaisija on 2,2 metriä ja syvyys 0,6 metriä.

Harjanteen päällä (7070 178/3501 534) on myös pitkänomainen painanne, jonka laajuus on 1,5 x 0,5 metriä, syvyys 0,25 metriä ja suunta koillinen-lounas. Painanne on harjanteeseen nähden poikittainen.

Saaren eteläreunalla on vanhoja maanottokuoppia useiden kymmenien neliömetrien alalla. Aivan eteläkärjessä maa on hiekkaista muuttuen nopeasti moreeniksi. Kohdassa 7070 150/3501 555 puhdistettiin tällaisen maanottokuopan reunaa lapiolla noin 60 cm:n syvyyteen; merkkejä hautauksesta ei tullut esiin.

Eteläpäähän, maanottokuoppien väliselle kannakselle kohtaan 7070 122/3501 558, kaivettiin 40 x 70 cm:n laajuinen koekuoppa, jonka suurin syvyys oli 70 cm. Koekuopan seinämässä erottui V:n mallinen maalla täyttynyt hiilensekainen kuoppa, jossa oli punertavaa maata. Ilmiö ei liittynyt haudautamiseen. Viereen tehtiin toinen koekuoppa, jonka laajuus oli 30 x 60 cm ja suurin syvyys 40 cm. Kuoppa oli löydötön.

On oletettava, että arkistotietoihin liittyvät luulöydöt ovat tulleet saaren eteläosasta hiekkaa sieltä vedettäessä. Maanotto on saattanut tuhota kaikki hautaukset, mutta varmana tätä ei voi pitää.

Mainittakoon lisäksi, että Ristisaaren kohdalla mantereen puolella sijaitsevaan Kuoppaniemeeseen liittyy myös vanhasta hautausmaasta kertovia tarinoita. Erään tarinan mukaan paikalle olisi haudattu kuolleita ennen kuin Iisalmella oli kirkkoa ja hautausmaata. Toisten mukaan Kuoppaniemeeseen olisi haudattu Ison vihan aikana venäläisiä sotilaita (SKS KRA. Vieremä. Rissanen, Santeri. KRK 116:344. < Samuel Heiskanen, 72 v). Paikkaa ei tarkastettu 2011 tutkimusten aikana.

Inventointilöydöt

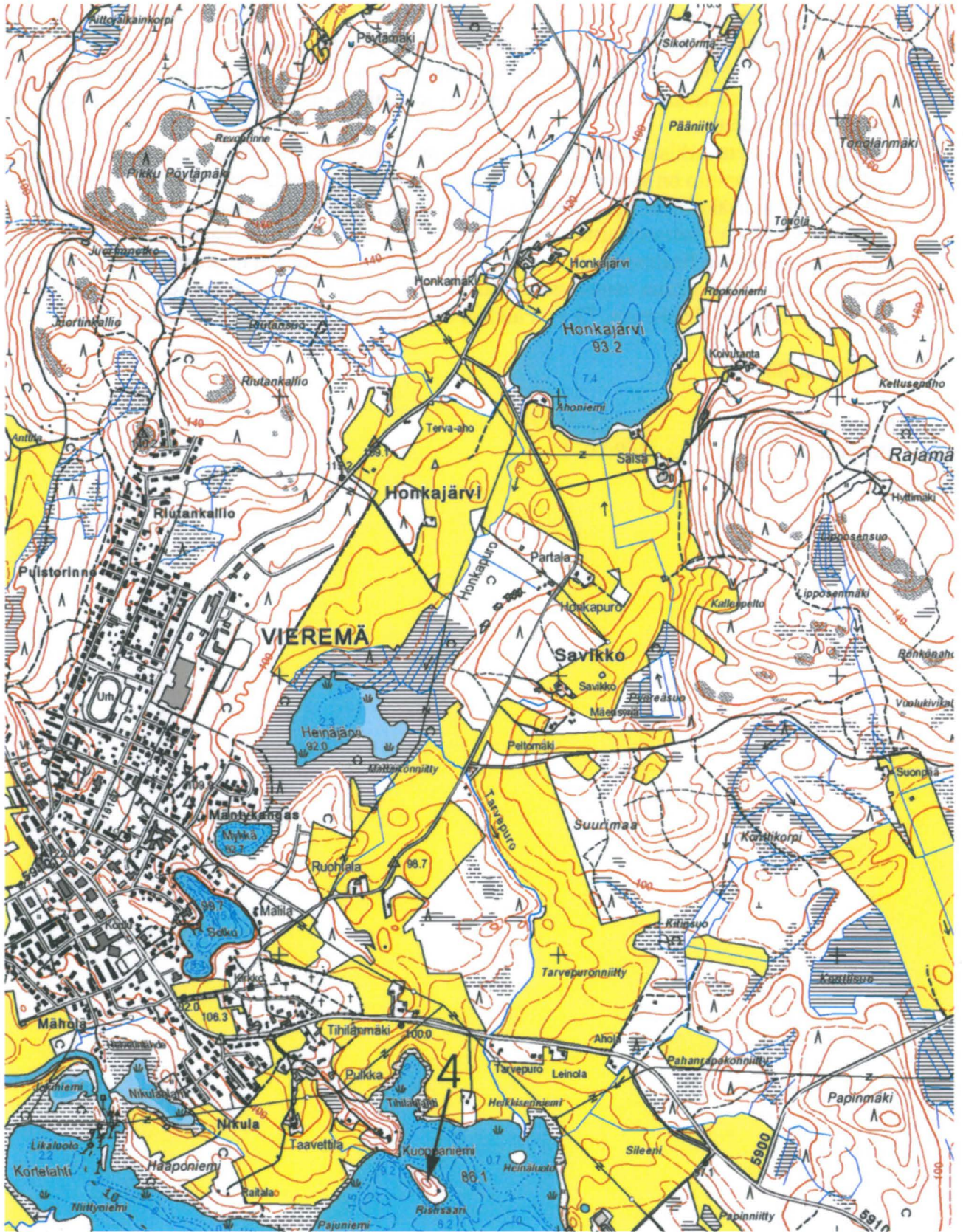
-

Mv-negatiivit

25822–25823

Diapositiivit

368:10–12

Kohteen 4 sijainti. Ote peruskartasta 3342 01, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	5
Kunta, kylä, nimi	VALTIMO ELOMÄKI KALLIOKOSKI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumishauta
Ajoitus	ristiretkiaika
Peruskartta	4322 04
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7074 820 i = 3582 335 z = n. 110 (todennäköinen löytöpaikka)
Aiemmat kenttätyöt	tark. H. R. Damstén 1880-luvulla inv. Maarit Lönnberg 1972 inv. Oili Forsberg & Eeva-Riitta Majoinen 2006
Aiemmat löydöt	Kuopion museo 281; miekka
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee pohjoisesta Nuolijärveen laskevan Kokkojoen itärannalla, Kalliokosken tilan eteläpuolella, samannimisen kosken luona.

Paikalta on vuonna 1884 (Damsténin mukaan, joidenkin tietojen mukaan jo 1883) löytynyt ihmisen luuta ja ristiretkiaikainen miekka. H. R. Damsténin selonteon (1888:16–17) mukaan löytö oli tullut esille Kalliokosken myllyn luota rantatörmän sortuessa jokeen, mutta hän ei kuvaa löytöpaikan sijaintia tarkemmin.

J. Lukkarinen (1917:3) mainitsee Damsténilta saamiensa tietojen perusteella löytöpaikan olevan noin 20 metriä myllyn alapuolella, joen itärannalla. Lönnberg (1972a) ei nähtävästi ole tuntenut Lukkarisen tietoa, koska hänen mukaansa ”tarkkaa löytöpaikkaa ei kukaan enää pysty osoittamaan”. Hänen karttaansa löytöpaikaksi on merkitty yllä olevien koordinaattien luona oleva Kalliokoski, ja tekstissä hän mainitsee miekan tulleen esille joen itärannalta. Vuoden 2006 inventoinnissa löytöpaikaksi on arveltu joen länsirantaa myllyn yläpuolella, mutta aiempien tietojen valossa arviota on pidettävä virheellisenä.

Tarkastimme aluetta 19.5.2011 (VL & JR & SB). Aiemmissä tiedoissa mainitun myllyn jäännöksiä todettiin ainoastaan joen länsipuolella kosken ja siinä olevan saaren kohdalla sijaitseva, muutama metrin pituinen kivistä rakennettu matala, joen suuntainen patorakenne. Mikäli Lukkarisen em. tiedot pitävät paikkansa – ja koski on oikea – on hautalöydön ilmeinen sijainti joen itärannan myllyn jäännösten alapuolella noin kohdassa 7074 820/3582 335.

Tästä alkaen rannalla on, alajuoksun suuntaan jatkuen, joen tarkastushetkisestä pinnasta noin 1,5 metriä nouseva hiekkainen tasanne. Se jatkuu leveydeltään vaihtelevana noin kohtaan 7074 721/3582 359. Tasanne kasvoi nuorta koivikkoa ja heinää. Sen itäpuolella maa nousee jyrkästi ja kasvillisuus muuttuu kuusimetsäksi. Tasanteella on joen suuntaisia, oletettavasti virtauksen muovaamia, matalia ja pitkänomaisia harjanteita. Alueella on myös erilaisia epämääräisiä syvennyksiä, mutta mitään ihmistoiminnan aiheuttamalta vaikuttanutta ei todettu.

Tasanteelle tehtiin muutama pienehkö koekuoppa. Niissä todettiin kerrostunutta hiekkaa ja kerrosten välissä hiilen ja orgaanisen aineksen raitoja. Ilmiöt ovat epäilemättä veden kerrostamia. Aluetta prospektoitiin myös metallinilmaisimella, mutta ainoat löydöt olivat aivan resentejä.

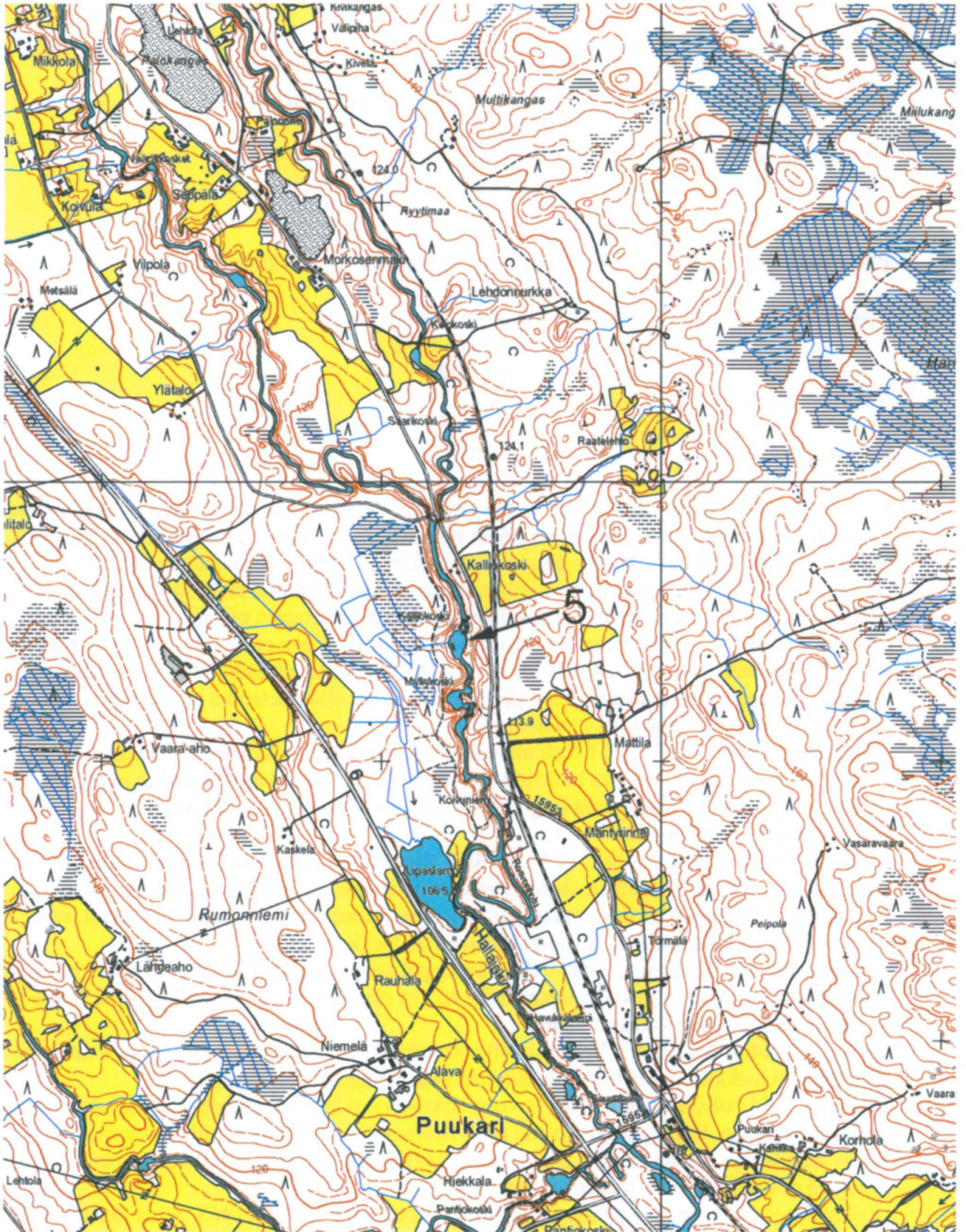
Tasanteelta tehdyt havainnot sopivat hyvin Damsténin (1888:17) tietoihin, joiden mukaan löytöpaikka on ollut niittyä, joka on ”toisin paikoin kuopalla” – hän on myös tavannut koekuopistaan ”selviä hiilikerroksia”. Tasanteen joenpuoleinen reuna on jyrkkä, joten tämäkin sopii aiempien tietojen kuvauksiin löytöpaikasta.

Löytöön liittyvien tietojen perusteella ei ole epäilystäkään siitä, etteikö kyseessä ole ruumishauta. Sen sijaan poikkeuksellinen sijainti viittaa siihen, että kysymyksessä on yksittäinen hauta, ei kalmisto. Paikkaa lienee silti syytä pitää kiinteänä muinaisjäännöksenä.

Mainittakoon, että seuraavalla koskella alajuoksun suuntaan (kartoissa Myllykoski) todettiin joen itäpuolella, noin kaksi metriä tarkastusajankohdan vesirajasta, laakakallioon kohtaan 7074 634/3582

332 hakattu vuosiluku 1916 ja kaunokirjoituksella piirretyt kirjaimet "SK" tai "IK". Hakkauksen suurin korkeus on noin 20 cm. Paikka on jokeen pistävä matala ja pienialainen kallioniemeke.

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	25806
Diapositiivit	368:13

Kohteen 5 sijainti. Ote peruskartasta 4322 04, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	6
Kunta, kylä, nimi	VALTIMO HAAPAJÄRVI KALMONIEMI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4321 09
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7064 801 i = 3590 464 z = 105–110
Aiemmat kenttätyöt	tark. H. R. Damstén 1887 inv. Maarit Lönnberg 1972 inv. Oili Forsberg 2006
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kalmoniemi (myös Kalmanniemi) sijaitsee pienialaisella niemellä, joka laskee jyrkkäreunaisena Haapajärven Kylänlahteen. Niemekkeellä on suhteellisen jyrkkäpiirteinen kumpare, jonka kaakkois-osa on rinteeltään muita loivempi. Kumpareen halkaisija on parikymmentä metriä.

Damstén (1888:7) mainitsee perimätiedon, jonka mukaan kohdalla on ollut vanha hautapaikka. Hän myös kaivoi paikalla, mutta löysi vain rautakuonaa. Sittemmin paikalta kerrotaan löytyneen ihmisen luita ainakin 1900-luvun alussa; niiden kerrottiin tulleen esille veden syövytettyä rantapengertä (V. Hämmäläisen ilmoitus 4.9.1935, MV AOA). Paikka on ainakin 1970-luvun alussa ollut laitumena – lukuun ottamatta kumpareen päällystä, jossa on ollut metsikkö ja siinä lato (Lönnberg 1972a:25 ja kertomukseen liittyvä valokuva).

Haastattelimme (JR) 23.5.2011 Kalmoniemen entistä omistajaa Konsta Korhosta (s. 1919), jonka mukaan niemeen liittyi tarinoita luulöydöistä, mutta Korhosella ei itsellään ollut mitään konkreettisia havaintoja paikalta löytyneistä luujätteistä, vaikka oli aluetta viljellyt. Myös Korhonen muisteli ladon olleen niemen kärjessä.

Tarkastimme kohdetta 8.9.2011 (VL, JR, SB). Niemekkeen järvenpuoleisella osalla (joka kattaa noin puolet mainitun kumpareen alasta) kasvoi muutama nuori lehtipuu ja vatukkoa, kaakkoisosiltaan alue oli läheisten rivitalojen takapihan hoidettua nurmikkoa. Havainto-olot olivat hyvät, paitsi vatukkoa kasvaneella osalla heikohkot. Maaperä on hiekkaa.

Prospektoimme aluetta maaperäkairalla; todettujen anomalioiden kohdalle kaivettiin neljä pientä koekuoppaa. Ne sijoitettiin kumpareen päälle tai sen rinteille, alueen pensaikkoselle osalle ja osin myös nurmikolle aivan vatukon rajalle.

Kohtaan 7064 804/3590 460 kaivettiin 40 x 40 cm:n koekuoppa. Maaperä siinä oli savensekaista sekoittunutta hiekkaa; ainoa löytö oli säilykepurkki puolen metrin syvyydestä.

Kohtaan 7064 808/3590 448, aivan järveen laskevan jyrkän rinteiden partaalle, kaivettiin samankokoinen koekuoppa. Heti turpeen alta tuli esiin runsaasti rautakuonaa ja hiiltä; kuopassa oli myös melko runsaasti palaneita kiviä ja palanutta savea (löytöjä kohteelta ei talletettu). Noin 40 cm:n syvyydessä tuli esille puhdas vaalea hiekka.

Kolmas samankokoinen koekuoppa avattiin kohtaan 7064 806/3590 463. Siinä todettiin noin 60 cm:n syvyyteen asti hyvin tummaa hiilensekaista hiekkaa, jossa oli rautakuonaa ja palanutta savea, mahdollisesti myös tiilenpaloja. Kerroksen alla tuli esille puhdas vaalea hiekka.

Neljäs samankokoinen koekuoppa avattiin kohtaan 7064 794/3590 465. Siinäkin todettiin samantyyppinen tumma kerros, rautakuonaa, palanutta savea ja hiiltä. Kerroksen paksuus tällä kohdalla oli noin 40 cm.

Edellä mainittujen alueiden ulkopuolella kairattiin myös kumpareen kaakkoon laskevaa, nurmikkoa kasvanutta, rinnettä; mitään muinaisjäännökseen viittaavaa ei todettu.

Kairauksissa ja koekuopissa todettiin siis mainitun kumpareen laella laaja ja paksu hiilensekaisen maan kerros, jossa esiintyi runsaasti rautakuonaa. Havainnot viittaavat vahvasti paikalla (joskus ennen 1800-luvun loppua) sijainneeseen pajaan.

Hautoja ei tutkitulla alueella havaittu. Mikäli tiedot siitä, että järven vedenpinta on vaihdellut vuotuisella tasolla jopa kolme metriä (V. Hämäläisen ilmoitus 4.9.1935) pitävät paikkansa, on kalmisto voinut suurelta osin sortua järveen, periaatteessa jopa kokonaan. Topografian perusteella on kuitenkin arvioitava kohtuullisen suureksi todennäköisyys, että osa kalmistosta on edelleen säilynyt. Todennäköisin säilyneiden hautausten kohta lienee samalla perusteella niemekkeellä olevan kumpareen alue. Säilyneen osan toteaminen ja sen laajuuden määrittäminen olisi järkevintä toteuttaa koekais-toilla tai tasokaivauksin.

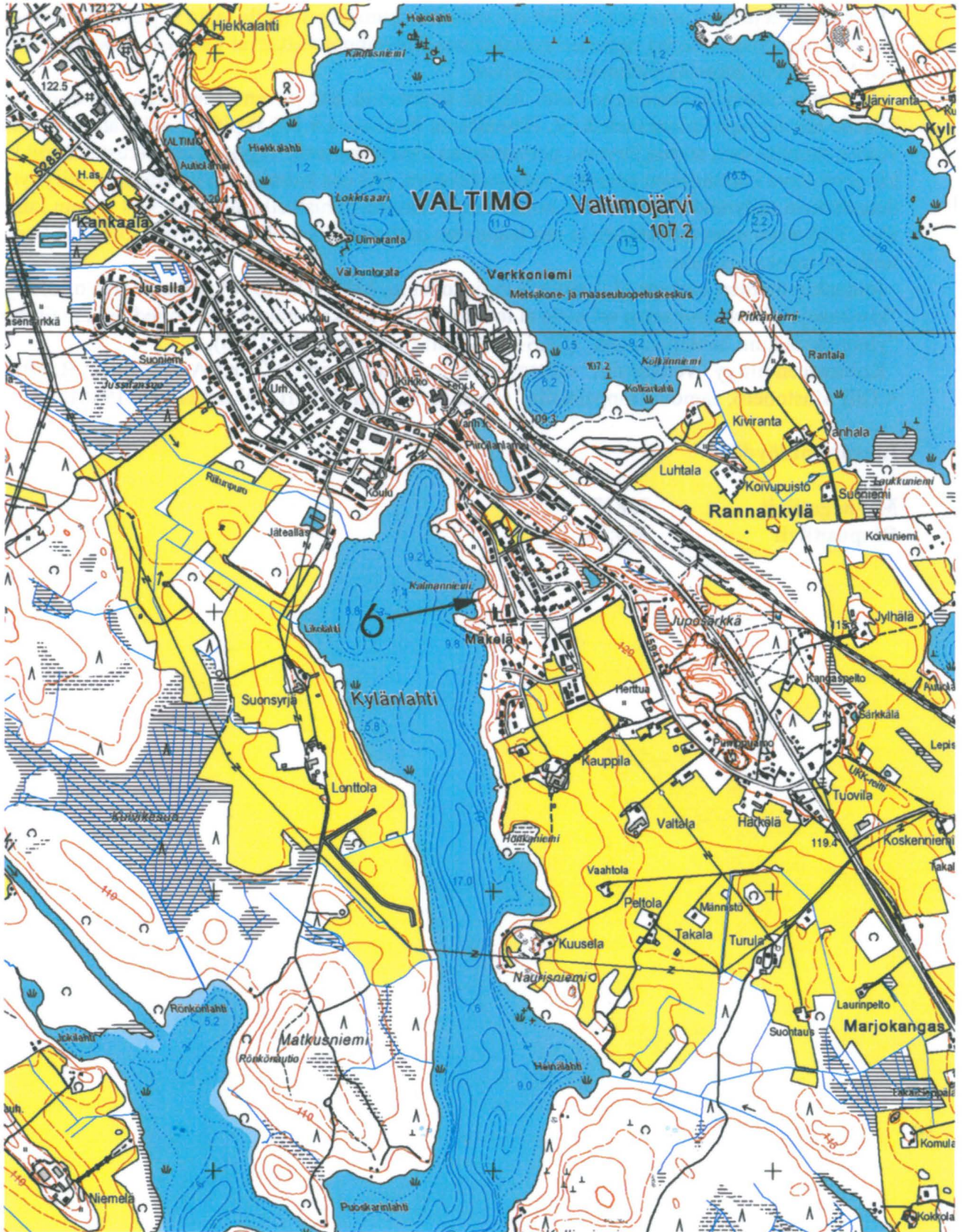
Joidenkin tietojen mukaan (J. Lukkarisen tiedonanto, MV AOA 1938) paikalla olisi ollut myös ”kivikasoja”. Tarkastuksessa sellaisia ei todettu. Sama koskee eräissä arkistotiedoissa mainittuja ”ylennyksiä kuin hautapenkkejä” (SKS KRA Siiri Oulasmaa 240. 1936).

Kohteeseen liittyy ”venäläisiin” viittaavaa perimätietoa (esim. SKS KRA Engelberg, R. 791. 1903 < Olli Mustonen), samoin ”lappalaisiin” (ainakin SKS KRA Siiri Oulasmaa 240. 1936).

Inventointilöydöt

-

Mv-negatiivit 25817
Diapositiivit 368:14

Kohteen 6 sijainti. Ote peruskartasta 4321 09, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	7
Kunta, kylä, nimi	VALTIMO SIVAKKAVAARA ITKUKIVI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4322 10
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7079 848 i = 3599 872 z = n. 220 (Itkukivi)
Aiemmat kenttätyöt	inv. maarit Lönnberg 1972 tark. Matti Huurre 1993? (ei raporttia) inv. Oili Forsberg 2006
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon?

Kohde sijaitsee Peri-Sivakassa, Sivakkajärven itäpuolisella mäkialueella, metsämaastossa Yläpihanimisen talon eteläpuolella, suhteellisen tasalakisen mäen päällä. Paikalle on läheiseltä tilustieltä viitat ”Itkukivi” ja ”Muinaiskalmisto” sekä polku.

Tarkastimme paikkaa 22.5., uudestaan 24.5. ja vielä kerran 8.9.2011 (VL & JR & SB). Oppaanamme oli ensimmäisellä käynnillä Hannu Heikura, joka kertoi kohdetta koskevien tietojensa olevan muilta kuultuja. Heikuran mukaan edesmennyt vanhaisäntä Hannes Häkkinen on pitänyt paikkaa kalmistona, mutta asiaa ei Heikuran mukaan ole tunnettu laajemmin, esimerkiksi naapuritaloissa. Itkukiveä koskeva perimätieto – niin ikään hautapaikkaan viittaava – on Heikuran mukaan sekin peräisin Hannes Häkkiseltä. Heikuran mukaan ortodoksinen seurakunta on viime vuosina toimittanut paikalla litanioita. Hänen mukaansa paikan nimi on *Vastasmännikkö*.

Ylle merkittyjen koordinaattien kohdalla on kivi, jota oppaan mukaan nimitetään *Itkukiveksi*. Se on nimetty myös peruskarttaan. Kiven koko on noin 3,5 x 2 metriä ja korkeus metrin. Se on tasalakinen ja turpeiden peittämä. Kiven viereen on pystytetty puinen ortodoksinen muistoristi, johon on kiinnitetty metalli-ikoni.

Kiven ympäristö on mäntymetsää. Alue on kivistä ja epätasaista ja sillä erottui muutamia epämääräisiä kuoppia, muttei mitään esimerkiksi hautapainanteisiin viittaavaa. Mäen laella on iso suppa. Aluetta prospektoitiin harvakseltaan maaperäkairalla, mutta mitään erityistä ei havaittu. Maaperä on hiekkamoreenia.

Nimiarkiston tietojen mukaan Sivakkavaaran Vastasmännikkö-niminen paikka, ”Häkkilän ja Mattilan välillä oleva männikkö, jossa kasvaa rauduskoivua ... on yksi vanhoja hautausmaita” (NA Valtimo Vastasmännikkö, Tellervo Hyttinen 1969).

Vuoden 1972 inventointikertomuksen mukaan ”Sivakkavaaralla, mäntyjä kasvavalla Vastakankaalla on painanteita ja kumpuja. Kyläläiset ovat kaivaneet yhden painanteen ja löytäneet siitä pari senttimetriä vahvan homekerroksen, muttei luita. Kyseessä on ilmeisesti kesäkalmisto” (Lönnberg 1972a:26). Lönnbergin pienimittakaavaisella ja osin tulkinnanvaraisella kartalla kohde on merkitty suurin piirtein sata metriä Itkukivestä pohjoiseen. Paikannimen samankaltaisuuden ja ympäristökuvauksen perusteella kyse on samasta paikasta kuin Nimiarkiston tiedossa.

Muinaisjäännösrekisteriin ”Vastaskankaan kalmisto” on kuitenkin merkitty ylle merkityistä koordinaateista 400 metriä pohjoiseen, Yläpiha-nimisen talon pohjoispuolelle (ks. tämän raportin kohdetta 8). Paikalla on muinaisjäännösmerkki myös peruskartassa. On epävarmaa, mihin rekisterin paikkatieto perustuu, sillä se ei miltään osin vastaa vuoden 1972 inventoinnin sijaintikuvausta.

Nähtävästi paikasta on saatu uusia tietoja vuoden 1972 inventoinnin jälkeen, mutta ennen vuoden 2006 inventointia, vaikkei tästä ole tiettävästi olemassa arkistoraporttia. Tähän viittaa selvästi rekisterin vanhemmista tiedoista poikkeava maininta: ”paikalla on havaittu matalia painaumia, ja yhdestä tällaisesta on tullut esille pääkallo. Myös perimätieto kertoo paikalla sijainneen kalmiston”. Arvatta-

vasti paikalla on käynyt Matti Huurre samassa yhteydessä kuin läheisellä Ikipiha-nimisellä kohteelakin (ks. tämän raportin kohde 9).

Yksinkertaisimmalta selitykseltä ristiriitaisille paikkatiedoille näyttää se, että muinaisjäännösrekisteriin merkityissä tiedoissa on virheellisesti yhdistetty Lönnerbergin inventoinnin tiedot sen jälkeisiin (oletettavasti siis Huurteen keräämiin) tietoihin, jotka ainakin sijainnin osalta viittaavat toiseen kohteeseen (tämän raportin numero 8). Kaikki muut sijaintitiedot viittaavat siihen, että Lönnerbergin tarkoittama ja perimätiedon tuntema kalmisto on sijainnut nyt tarkastetulla alueella Itkukiven läheisyydessä. Tähän viittaa vahvasti myös esimerkiksi se, että vuoden 1972 inventointikertomuksessa kalmiston maanomistajaksi mainittu Hannes Häkkinen on vuoden 2006 inventoinnissa osoittanut kalmiston paikaksi nimenomaan Itkukiven ympäristöä (ks. Forsberg 2006:59).

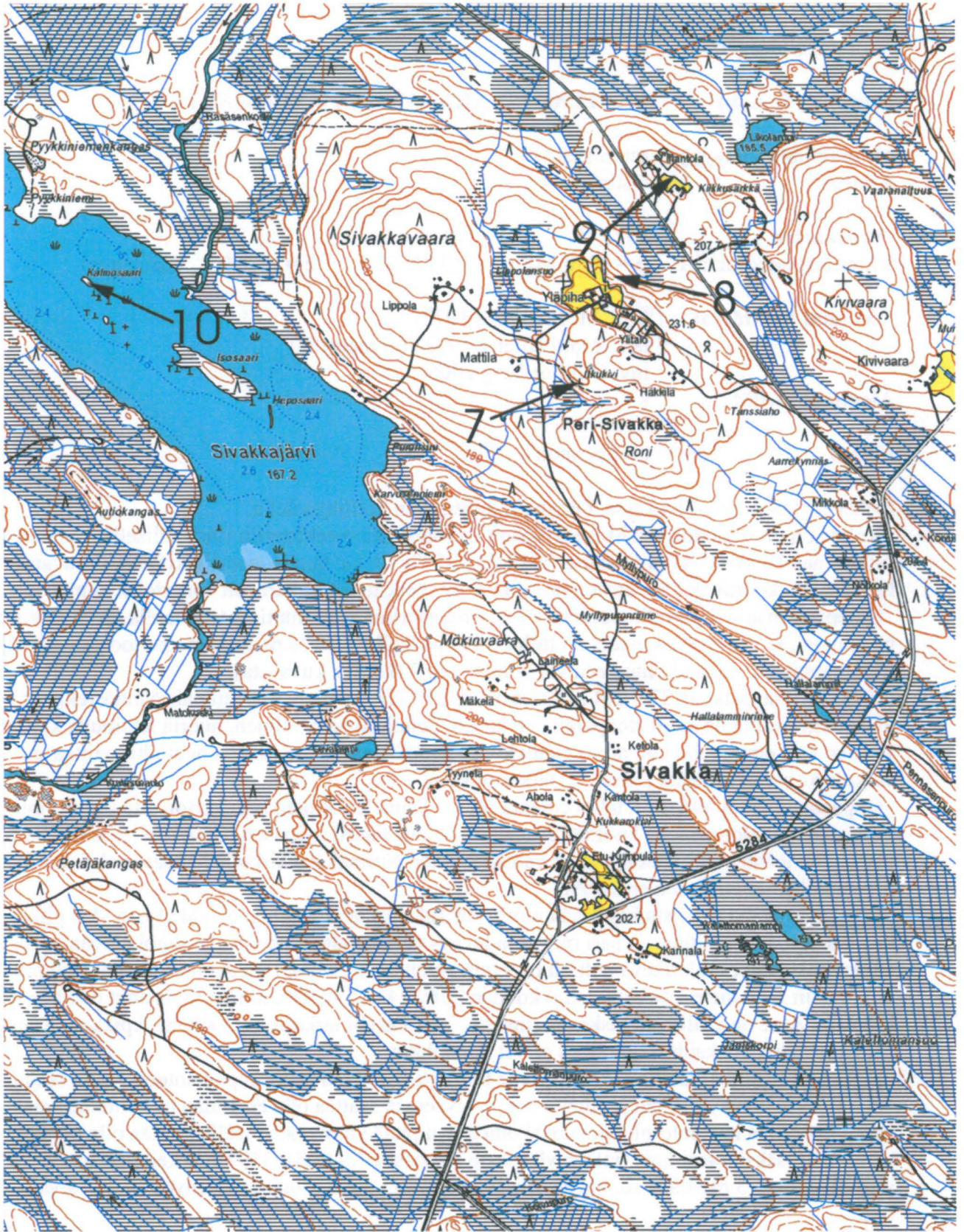
Tarkastimme myöhäisimmän käyntimme yhteydessä laajemmin myös Itkukiven itäpuolista metsämaastoa. Tiheän istutetun kuusikon vuoksi havainto-olot olivat osin hyvin huonot. Mitään hautausiin viittaavaa ei täältäkään pintapuolisessa tarkastelussa havaittu.

Kohteella 8 oppaanamme olleen Marjo-Riina Häkkisen mukaan Vastasmännikön kalmistosta olisi julkaistu artikkeli Uudessa Suomessa 1920-luvulla; artikkelissa olisi Häkkisen muistaman mukaan ollut kuva lahonneista ortodoksiristeistä.

Kohteeseen saattavat liittyä myös seuraavat Kansanrunousarkiston tiedot: ”Valtimolla, Sivakkavaaran Häkkilässä, on muutaman sadan metrin päässä Risto Häkkisen mökistä joukko hautoja metsässä, ehkä parikymmentä. Ne näkyvät selvästi pitkulaisina, toisesta päästään leveämpinä kumpuina, jotka – Risto Häkkisen mukaan – ovat pohjois-etelä suunnassa. Hänen tietämänsä mukaan Sivakkavaaralla on ollut asukkaita, Häkkisiä, jo viidettäsataa vuotta, ja hän arvelee varhaisimpien asukkaitten haudanneen kuolleensa yksin paikkoihin. Yhtä haudoista on osittain kaivettu; R. H. sanoo hiekansekaisen mullan olevan syvemmällä mustempaa” (SKS KRA, Valtimo. Jorma Partanen 1183. 1939. < Risto Häkkinen, s. 1869, Valtimo Sivakkavaara). Samaa kohteeseen viittaa myös tarina: ”Hautakummut Häkkilän aijan takana. Häkkilän aijan takana on moniaita ikivanhoja hautakumpuja. Ei tietä, miltä ajalta kummut ovat peräisin, se vuan tietään, jotta hautakumpuja ovat” (SKS KRA, Valtimo. Siiri Oulasmaa 201. 1936. < Mikko Häkkinen, Sivakka).

Itkukivi -nimitys ja siihen liitetty traditio eivät ilmeisesti ole kovinkaan vanhaa perua, koska niitä ei mainita tunnetussa arkistoaineistossa. Kaikkiaan kohdetta koskevat tiedot ovat varsin epäselviä; sen luonteen ja sijainnin varmistaminen edellyttäisi koekaivauksia.

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	25816
Diapositiivit	368:15

Kohteiden 7–10 sijainti. Ote peruskartasta 4322 10, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	8
Kunta, kylä, nimi	VALTIMO SIVAKKAVAARA TALVIHAUTA
Muinaisjäännöstyyppi	ruumishauta?
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4322 10
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7080 248 i = 3599 974 z = n. 220 (painanne)
Aiemmat kenttätyöt	(inv. M. Lönnberg 1972) tark. Matti Huurre 1993? (ei raporttia) inv. Oili Forsberg 2006
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon?

Kohde sijaitsee Peri-Sivakassa Yläpiha-nimisen tilan koillispuolella.

Kohde on ollut merkittynä Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin (virheellisellä) nimellä Vastaskankaan kalmisto (koordinaatein 7080 255/3599890; ks. tämän raportin kohteen 7 kuvausta).

Mainittujen koordinaattien osoittama paikka on merkitty peruskarttaan ”ortodoksikalmistona”.

On epävarmaa, viittaavatko muinaisjäännösrekisterissä mainitut tiedot ”paikalla on havaittu matalia painaumia, ja yhdestä tällaisesta on tullut esille pääkallo – myös perimätieto kertoo paikalla sijainneen kalmiston” tähän kohteeseen vai kohteeseen 7 (ks. sen kuvausta).

Tarkastimme paikkaa 22.5.2011 (VL & JR & SB). Totesimme, että muinaisjäännösrekisterin koordinaattien osoittama kalmistonpaikka on kapea, peltolohkojen välinen, nuoria lehtipuita kasvanut kivinen notkelma, johon on myös ajettu kiviä. Paikalla ei todettu mitään hautoihin viittaavaa, eikä se vaikuta kovin sovelialta kyseiseen tarkoitukseen.

Oppaanamme oli Yläpihan talon emäntä Marjo-Riina Häkkinen. Hän kertoi, että tarinan mukaan aikoinaan oli talon emäntä kuollut ja haudattu väliaikaisesti nykyisen pihapiirin reunalle. Leski oli surrut vaimoan puoli vuotta, vinyt vainajan sitten Nurmeksen kirkolle haudattavaksi ja tuonut paluumatkalla taloon uuden emännän.

Oppaan mukaan paikasta käytetään nimitystä Talvihauta ja paikalla on näkyvissä yksi pitkänomainen kuoppa, jonka pituus on pari metriä ja leveys vähemmän. Kuopan hän sanoi olevan samansuuntainen kuin rinteessä kulkeva pohjoinen–etelä-suuntainen polku. Hän osoitti kuopan sijainniksi (arviolta noin ± 50 metrin tarkkuudella) kohdan 7080 246/3599 959, muttei muistanut paikkaa tarkemmin. Alue on koilliseen laskevaa rinnettä, joka kasvoi tarkastuksen aikaan lepikkoa. Runsaan kasvillisuuden vuoksi havainto-olot olivat huonohkot.

Kohdassa 7080 248/3599 974 totesimme heikosti erottuvan laakean painanteen, jonka laajuus on 1,5 x 0,35 m, syvyys 15 cm ja suunta 6 gon. Kyseessä saattaa olla emännän tarkoittama hautapaikka, mutta huonojen havainto-olojen vuoksi tätä ei voi pitää varmana: alueella saattaa olla muitakin kuoppia. Lisäksi totesimme rinteeseen yläosassa kohdassa 7080 218/3599 970 kellarikuopan, jonka laajuus oli 2,5 x 1,5 metriä ja suunta karkeasti pohjoinen–etelä. Alueella on myös useita raivausröykkiöitä.

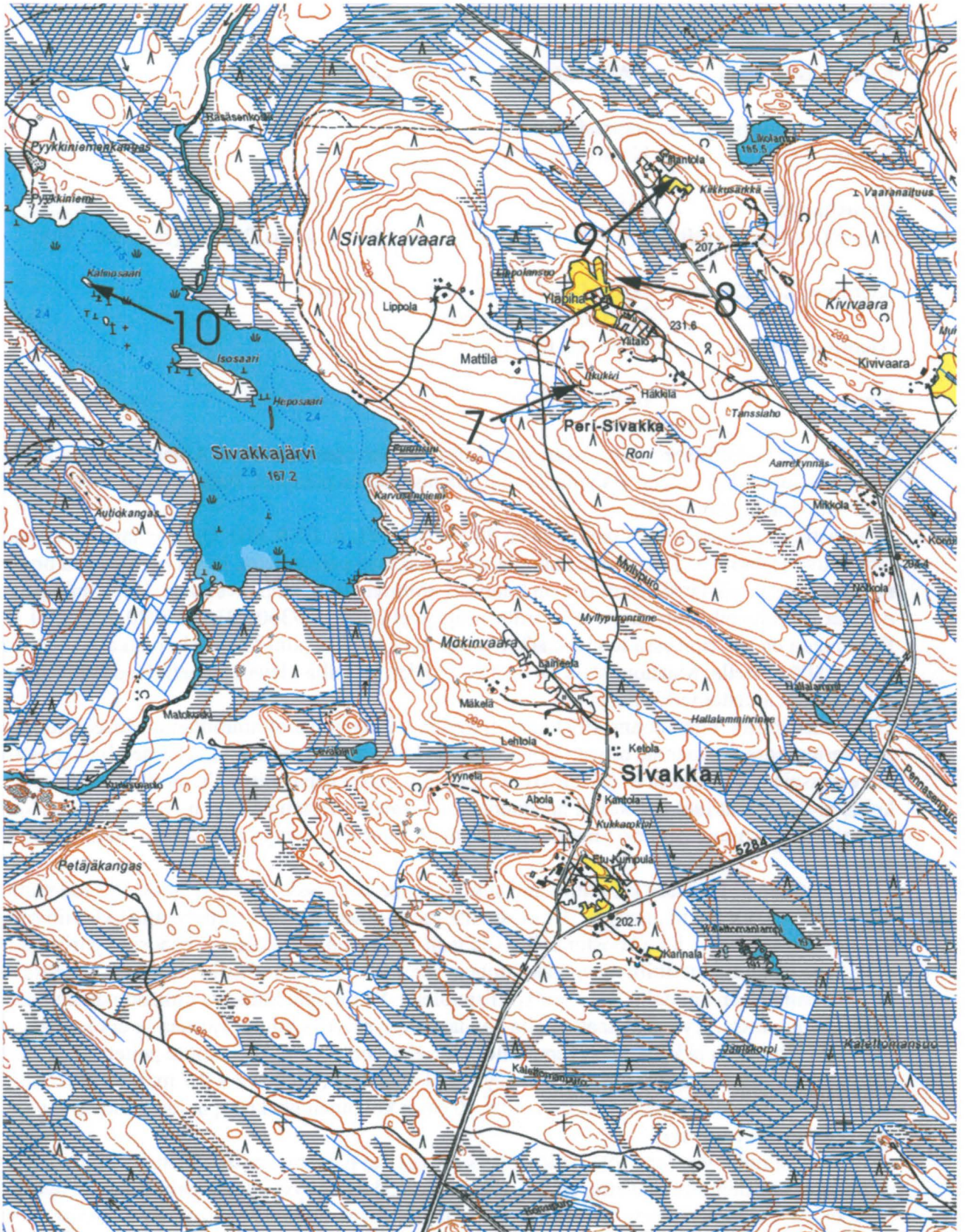
Muinaisjäännösrekisteriin merkitty kalmistonpaikka on emännän osoittamasta paikasta noin 70 metriä länteen. Väliin jää peltokaistale.

Todettakoon, että kohteella 7 oppaanamme ollut Hannu Heikura tai kohteella 9 oppaana ollut Teuvo Häkkinen eivät tunteneet tätä paikkaa.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit -

Diapositiivit -

Kohteiden 7–10 sijainti. Ote peruskartasta 4322 10, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	9
Kunta, kylä, nimi	VALTIMO SIVAKKAVAARA IKIPIHA
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4322 10
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7080 621 i = 3600 190 z = n. 207,5 (luulöytö 1993)
Aiemmat kenttätyöt	tark. Matti Huurre 1993 (ei raporttia) inv. Oili Forsberg 2006
Aiemmat löydöt	(luita, ks. teksti)
Kunto	osittain tutkittu

Kohde sijaitsee koilliseen laskevassa, sekametsää kasvavassa, rinteessä. Aluetta rajaavat alempana oleva kuusimetsä ja rinteiden yläpuolella olevalla tasanteella pihapiiri. Paikka on merkitty peruskarttaan ”ortodoksikalmistona”.

Tarkastimme kohteen 22.5. ja uudelleen 26.5. 2011 (VL & JR & SB). Oppaanamme oli maanomistaja Teuvo Häkkinen. Totesimme paikalla kymmenkunta painannetta, joista osan suunta on pohjoinen–etelä, osan itä–länsi. Suuri osa on huonosti erottuvia ja tulkinnanvaraisia. Havaittuja painanteita on rinteessä alueella, jota rajaavat koordinaattipisteet 7080 593/3600 215 ja 7080 629/3600 181. Painanteita on siis rinteessä luode–kaakko-suunnassa ainakin noin 50 metrin matkalla, noin 25 metriä leveällä alueella. Maanomistaja on nostanut yhden paikalla olevan pienehkön maakiven pystyyn hautapaikan muistomeriksi.

Häkkinen kertoi, että vuonna 1993 hän oli löytänyt luita, jotka oli toimittanut Museovirastoon. Hänen kertomansa mukaan ne olivat viipyneet siellä kaksi vuotta, minkä jälkeen ne oli palautettu, koska resursseja tutkimuksiin ei ollut löytynyt. Löytöpaikaksi hän osoitti ylle merkittyjen koordinaattien kohdan. Palautetut luut hän kertoi haudanneensa takaisin samaan paikkaan. Totesimme paikalla painanteen, jonka pituus oli kaksi metriä, leveys puoli metriä ja syvyys noin 20 cm. Sen suunta oli 308 gon.

Tarkastuksen yhteydessä kaivettiin aluksi koekuoppa kohdassa 7080 609/3600 197 todettuun painanteeseen (1,5 x 0,6 m., syvyys 10 cm, suunta luode–kaakko). Heti turpeen alla todettiin selkeä ihmisen tekemä kiveys, joka koostui halkaisijaltaan 10–20 cm:n kokoisista, pääosin pyörityneistä kivistä. Sen laajuutta tutkittiin maaperäkairalla ja sen halkaisijaksi todettiin ainakin 1,5 metriä. Kiveys on osin painanteen kohdalla, osin sen koillispuolella. Se on mahdollisesti pitkänomainen luode–kaakko-suunnassa. Kyseessä saattaa olla haudan päällyskiveys, mutta varmaa se ei ole. Rakenteen vuoksi koekuoppaa ei kaivettu syvemmälle, vaan kuvaamiseen jälkeen kohta peitettiin entiselleen.

Kohdassa 7080 622/3600 195 on muita syvempi painanne (laajuus 2 x 0,7 m, syvyys 0,5 m ja suunta 275 gon). Sen länsipäähän tehtiin n. 40 x 40 cm:n kokoinen koekuoppa, jossa todettiin vain kivinen puhdas moreenimaa.

Edellä mainitulla vuoden 1993 luulöytöpaikalla olevan painanteen itäpäähän, jota maanomistajan mukaan ei ole aiemmin kaivettu, tehtiin koekuoppa. 54 cm:n syvyydessä painanteen pohjasta (65 cm alkuperäisestä maanpinnasta) todettiin kaksi pitkänomaista tummaa painanteen suuntaista orgaanisen aineksen muodostamaa juovaa, jotka on tulkittava täysin maatuneiksi luiden jäännöksiksi. Sijainnin perusteella kyseessä lienevät reisiluiden jäljet.

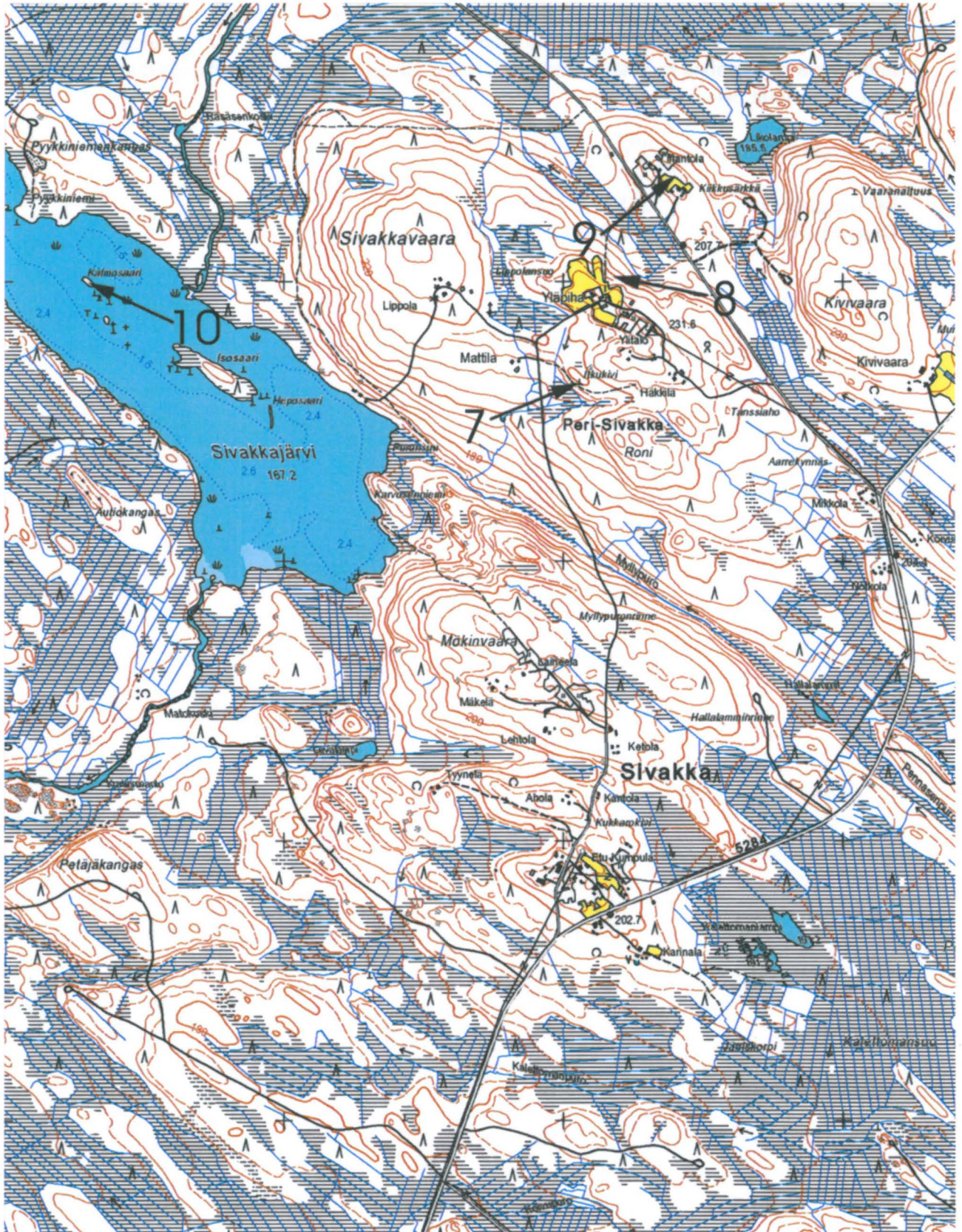
Ajoitusnäytteen saamiseksi päätettiin saman painanteen länsipäältä vuonna 1993 löytyneet ja maahan palautetut kallonpalat ottaa uudelleen esille. Silloiselta löytöpaikalta löytyikin helposti maanomistajan punaiseen muoviin sijoittama kallonjäännös. Samalla koekuopassa todettiin vuonna 1993 kaivetusta sekoittuneesta maasta Helsingissä käymätön kallonpala, joka myös otettiin talteen. Vielä kaksi *in situ* ollutta pientä kallonpalaa talletettiin samalla paikalla olleesta tummasta orgaanisen aineksen kerroksesta.

Mainittakoon, että Häkkisen mukaan nykyisessä pihapiirissä ja sen liepeillä on useampia vanhempia ”talonpohjia”. Paikan läheisyydestä olisi löytynyt mm. Kustaa II Adolfin aikainen raha sekä tätä nuorempia ruotsalaisia kolikkoja. Rahojen lisäksi pihapiiristä on maata muokattaessa kerätty talteen mm. liitupiipun palasia ja veitsiä.

Inventointilöydöt TYA 887; luita

Mv-negatiivit 25809, 25815

Diapositiivit 368:16–17

Kohteiden 7–10 sijainti. Ote peruskartasta 4322 10, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	10
Kunta, kylä, nimi	VALTIMO SIVAKKAJÄRVI KALMOSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4322 10
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7080 137 i = 3598 103 z = n. 168 (painanne)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Riku Mönkkönen 2011
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

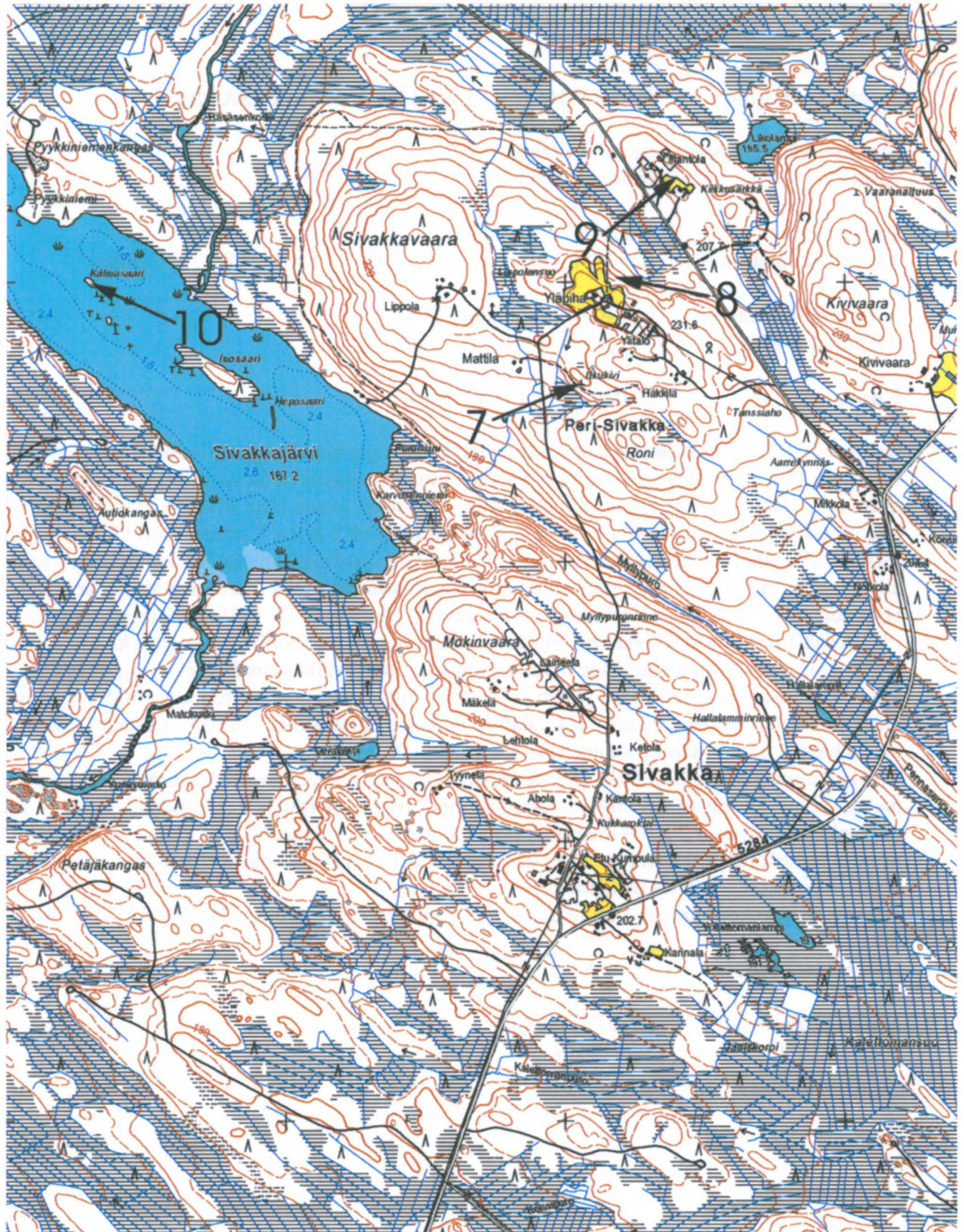
Kohde sijaitsee Sivakkajärven keskiosassa, Pyykkiniemen kaakkoispuolella olevassa pienessä, kooltaan noin 45 x 15 m olevassa saarella. Saareen liittyy runsaasti tarinoita paikan käytöstä hautausmaana: ”Kalmosaari on suanna nimesäk siitä, jotta se on ennen ollut Sivakan erämaankyläläisten hautuumaana, jo ennen kuin Nurmes-kirkkoakaan oli” (SKS KRA Valtimo. Siiri Oulasmaa 202. 1936. < M. Häkkinen, Sivakka). Paikasta olisi löydetty vanhoja hautoja, joita on pidetty vainosotien aikaisina; saarta on kutsuttu rinnakkain myös Ruumissaareksi (NA Valtimo Kalmosaari, Tellervo Hyttinen 1969; SKS KRA Valtimo Sivakkavaara. J. Hautala 1575. 1939. < Juhana Lipponen, 81 v).

V. Hämäläinen Nurmeksesta on 1930-luvulla ilmoittanut mahdollisesti kyseistä kohdetta koskevan havainnon. Hämäläinen mainitsee Sivakkalahdessa sijaitsevalla saarella olevan kaikkiaan 15 hautaa, joista hän olisi kaivanut ainakin yhden ja löytänyt siitä rintasoljen (posteljooni Mikko Häkkisen mukaan, jonka veli omistaa saaren). Hämäläisen mukaan paikalla olisi haudattu kahta eri uskonlahkoa, koska haudat olivat saarella kahteen eri suuntaan (MV AOA).

Tarkastimme paikan 20.5.2011 (VL & JR & SB). Pinta-alaltaan melko vaatimattoman sekametsää harvakseltaan kasvavan saaren itäosassa, ylle merkittyjen koordinaattien kohdalla, todettiin painanne, jonka laajuus on 2,2 x 0,9 metriä, syvyys 0,6 metriä ja suunta 286 gon. Painanne arvioitiin ennestään kaivelluksi, eikä sitä tutkittu tarkemmin. Edellisen lähellä havaittiin lisäksi muutamia muita, matalampia pitkänomaisia painanteita.

Saaren päiden koordinaateiksi mitattiin 7080 155/3598 080 ja 7080 124/3598 111.

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	25807–25808
Diapositiivit	368:18–19

Kohteiden 7–10 sijainti. Ote peruskartasta 4322 10, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	11
Kunta, kylä, nimi	VALTIMO AUTIOJÄRVI KALMOSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4322 11
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7082 707 i = 3598 670 z = n. 177,5
Aiemmat kenttätyöt	inv. Maarit Lönnberg 1972 inv. Riku Mönkkönen 2011
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon

Kohde sijaitsee Autiojärven eteläosassa Autiojoen suun edustalla. Saari on luode-kaakko-suuntainen, pitkänomainen ja laajuudeltaan noin 140 x 50 metriä. Se on melko tasainen, mäntyä ja kuusta kasvava kosteahko saari. Aluskasvillisuutena saarella kasvaa mustikkaa, puolukkaa ja etenkin rannoilla suopursua. Saarella on havaittavissa muutamia maakiviä.

Kihlakuntainventoinnin mukaan ”Autiojärven Sivakankylässä on Kalamosaari. Sinne kuuluu ruumiit kesällä haudatun, talvikelillä vietäviksi kirkkomaahan” (Damstén 1888:7). Lönnberg (1972) on tarkastanut kohteen ja pitää sitä ortodoksisalmistona.

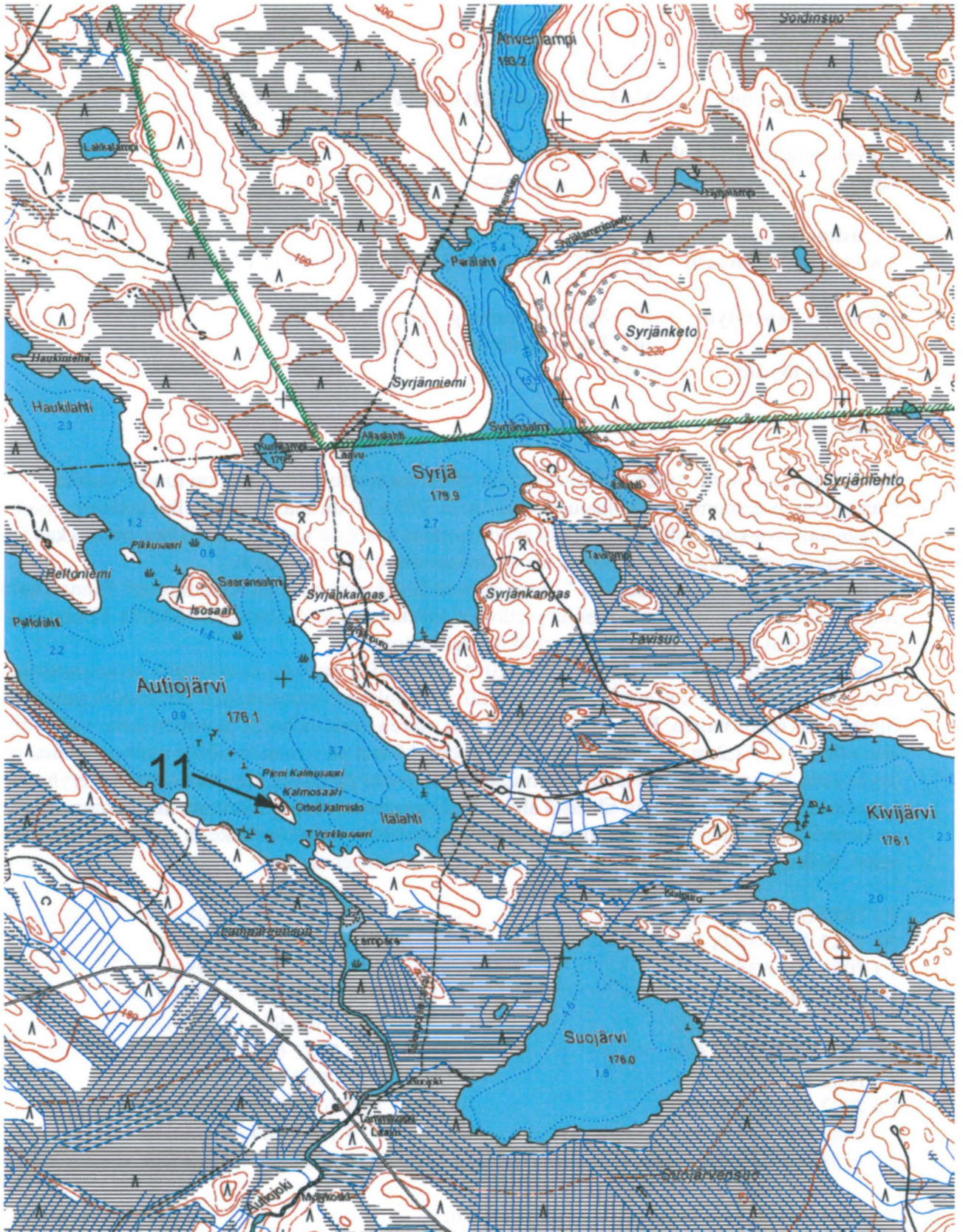
Kohde tarkastettiin inventoinnissa 22.5.2011 (JR & SB). Saarelta kartoitettiin selkeimmät painanteet, joiden lukumääräksi saatiin kaikkiaan 20. Mahdollisten painanteiden lukumäärä saarella on vähintään kaksinkertainen. Painanteet keskittyivät saaren keskivaiheille ja niiden koko vaihteli pituuden ollessa 1,5–2,2 m ja leveyden noin 50–70 cm. Monet painanteista olivat melko matalia, mutta myös noin 70 cm syvä, todennäköisesti uudelleen avattu painanne, havaittiin painanneryhmän länsilaidalla. Paikoittain hyvinkin tiheästä aluskasvillisuudesta ja kumpuilevasta maanpinnasta johtuen painanteiden koon ja ilmansuuntien mittaaminen todettiin tarkastushetkellä epätarkoituksenmukaiseksi. Selkeimmistä painanteista mitattiin niiden sijainti seuraavasti:

P1 7082 694 / 3598 685	P11 7082 705 / 3598 661
P2 7082 690 / 3598 681	P12 7082 714 / 3598 665
P3 7082 692 / 3598 679	P13 7082 707 / 3598 674
P4 7082 693 / 3598 684	P14 7082 694 / 3598 675
P5 7082 700 / 3598 682	P15 7082 691 / 3598 677
P6 7082 699 / 3598 676	P16 7082 689 / 3598 679
P7 7082 699 / 3598 673	P17 7082 690 / 3598 684
P8 7082 699 / 3598 669	P18 7082 695 / 3598 685
P9 7082 698 / 3598 666	P19 7082 684 / 3598 690
P10 7082 701 / 3598 664	P20 7082 687 / 3598 689

Painanteisiin ei inventoinnin yhteydessä kajottu.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit 25810–25811
Diapositiivit 368:20–21

Kohteen 11 sijainti. Ote peruskartasta 4322 11, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	12
Kunta, kylä, nimi	SONKAJÄRVI VEHMASJÄRVI HÄRKINKANGAS
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto?
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	3343 02
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7057340 i = 3545420 z = n. 130 (mj-rekisterin koordinaatit)
Aiemmat kenttätyöt	-
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon?

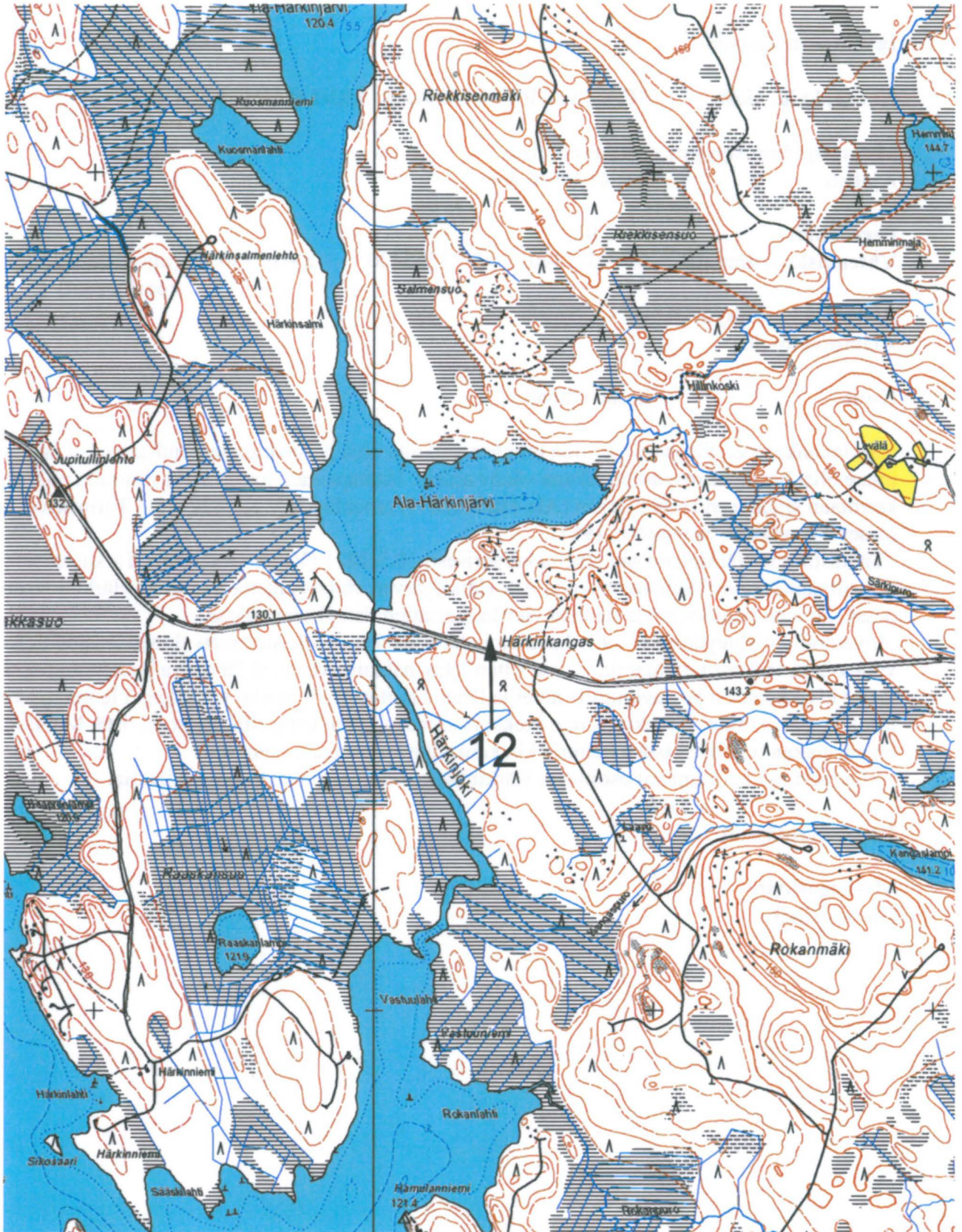
Härkinkankaaseen liittyvän tradition mukaan paikalla olisi perimätietojen mukaan ollut hautausmaa, jonne olisi haudattu rospuuton aikana vähävaraisia. Hautapaikan, jonne myös ruumiita olisi jäänyt, kerrotaan sijainneen Härkinjärven (Ala-Härkinjärvi) rannalla (MV K8:129–130, Tarinakivet ja tilapäiset hautapaikat, Sonkajärvi 1961).

Tarkastimme Härkinkankaan aluetta kursorisesti 10.9.2011 (VL & JR & SB). Tarkastuksessa käytiin silmämääräisesti läpi kantatien ja Ala-Härkinjärven välistä aluetta rajoittuen Härkinjokeen lännessä, järveen pohjoisessa ja rantaan vievän metsätien risteykseen idässä.

Inventoinnin yhteydessä ei tehty havaintoja hautauksista. Tarkastettavan alueen länsipuolella havainnointia vaikeutti muutamia vuosia sitten tehty hakkuu. Maaperä järven rannan tuntumassa osoitautui kivikkoiseksi ja alavimmilla alueilla lähellä rantaa myös melko vetiseksi. Ylemmällä korkeustasolla maasto muuttui jonkin verran hiekkaisemmaksi ollen tosin silti melko kivistä. Mahdollista hautapaikkaa tulisikin etsiä pikemminkin kankaalta kauempana rannasta.

Ylle merkityt koordinaatit osoittavat Härkinkangas-nimisen metsäalueen sijaintia.

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	-
Diapositiivit	-

Kohteen 12 sijainti. Ote peruskartasta 3343 02, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	13
Kunta, kylä, nimi	NURMES SAVIKYLÄ KOIVISTOLA
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4321 07
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7048 747 i = 3594 962 z = n. 105 (hiekkakuoppa rinteessä)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Maarit Lönnberg 1972 inv. Helsingin yliopisto/arkeologia 1998 inv. Oili Forsberg ja Eeva-Riitta Majoinen 2006
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Jokivaara-nimisen mäen luoteisnurkassa, metsämaastossa Koivikko-nimisen talon itäpuolella. Jostain syystä kohde on Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä kahtena samannimisenä kohteena (tilanne vuosina 2011–2012).

Damsténin (1888:7) mukaan ”Savikylässä lienee kaksikin hautuumaata, suomalainen ja venäläinen. Pielisen rovasti kuuluu näet käyneen siellä maakirkkoja pitämässä ja hautoja lukemassa. Pielisjärveen tuli pappi vuonna 1639, Nurmekseen v. 1653. – se mahtoi siis olla niitten vuosien väliltä. Pyykölän särkällä kuuluu ennen olleen venäläinen kirkko ja hautuunmaa on ollut Hiiskosken alla”. Jälkimmäinen maininta viitanee tähän kohteeseen.

Lönnberg mainitsee inventointikertomuksessaan (1972b), että kohteeseen liittyy myös kalmistoon viittaavaa perimätietoa. Hän kertoo paikalta löytyneen luita maanotossa ennen toista maailmansotaa.

Tarkastimme paikan 11.9.2011 (VL & JR & SB). Saimme oppaaksemme Koivikon nuoren isännän. Hänen mukaansa aluetta kutsutaan nimellä Multisärkkä. Oppaan isoisä on kertonut, että paikalta on löytynyt kokonainen luuranko, joka on sitten haudattu kirkkomaahan. Oppaan mukaan viimeisissä hiekanotoissa luita ei ole enää löytynyt.

Vuoden 2006 inventointikertomukseen merkityt koordinaatit osuvat alueella rinteessä olevan hiekkakuopan kohdalle. Sen yläpuolella tasaisemmalla maalla on toinen hiekkakuoppa. Opas osoitti hiekkakuopan yläpuolelta ainakin yhden pyöreähkön painuman, johon olisi hänen mukaansa haudattu tilalla kuolleita eläimiä vielä 1900-luvun lopulla.

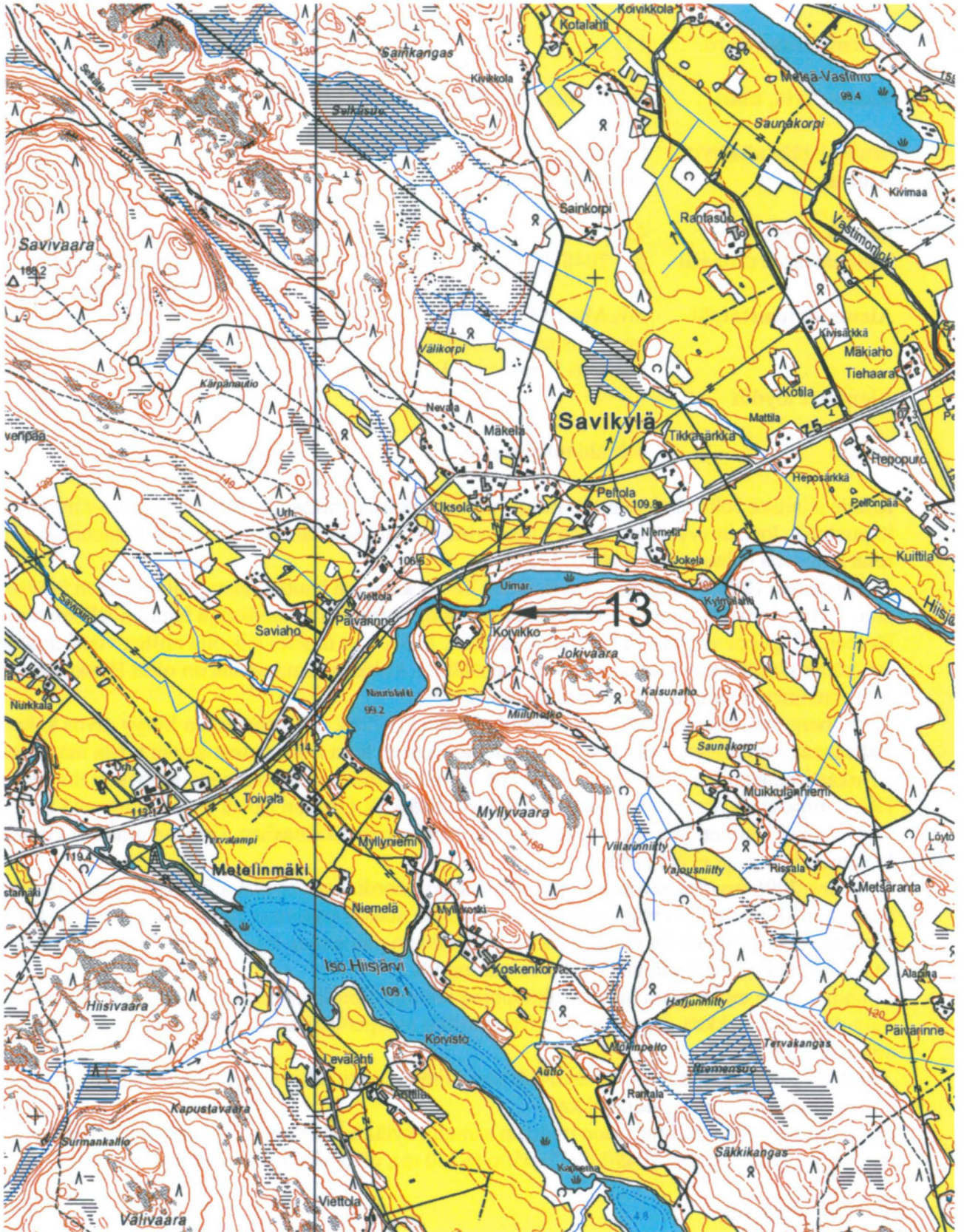
Puhdistimme molempien maanottokuoppien reunoja lapiolla suhteellisen pieneltä alalta todeten vain puhdasta hiekkaa. Ympäristöä prospektoitiin maaperäkairalla, mutta mitään hautoihin viittaavaa ei havaittu.

Rinteen päältä tavattiin 3–5 kvartsi-iskosta; niitä ei otettu talteen. Paikalla lienee siis myös kivi- tai varhaismetallikautinen asuinpaikka.

Oppaan kertoman perimätiedon mukaan samalla kylällä, Hiisjoen pohjoispuolella olevalla mäellä, suurin piirtein kohdassa 7049008/3594506 (± 250 m), olisi aikoinaan ollut myös kirkko.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit 25824
Diapositiivit 368:22

Kohteen 12 sijainti. Ote peruskartasta 4321 07, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	14
Kunta, kylä, nimi	NURMES SARAMO MÄÄTTÄLÄ
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4324 01
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7072 065 i = 3608 929 z = n. 145 (painanne 2)
Aiemmat kenttätyöt	inv. M. Lönnberg 1972
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon

Tarkastimme 20.5.2011 (VL & JR & SB) muinaisjäännösrekisteriin merkittyä kalmistonpaikkaa (7071 816/3609 607), joka oli rekisterin tietojen mukaan ”määritetty peruskartalta kuvauksen perusteella”. Alueella on kuusikkoa kasvava epätasainen, päältä kalliainen kumpare, jossa maaperä on osin savea, osin hiekkaa. Paikkaa prospektoitiin lyhyesti maaperäkairalla ja metallinilmaisimella, mutta mitään kalmistoon viittaavaa ei havaittu.

Vuoden 1972 inventoinnin mukaan ”kalmistoon on matkaa Nurmeksen luterilaisesta kirkosta noin 10,4 km linnuntietä pohjoiskoilliseen. Se sijaitsee Vaarakylän tieltä Pörtsyn taloon johtavan polun varressa. Se on suon keskellä olevalla hiekkakumpareella ja siinä on suorakaiteen muotoisia painanteita. Kylällä kalmisto on yleisesti tunnettu ja siihen uskotaan haudatun ison vihan aikana.”

Palasimme alueelle 8.9.2011, jolloin tarkastimme (VL & JR & SB) vuoden 1972 inventoinnin sijaintikuvauksen perusteella Kokkosärkät-nimistä metsäaluetta, joka sijaitsee Pörtsyn talon länsipuolella ja Suonpää-nimisen talon koillispuolella. Kohteen sijaintipaikalla on kapea pohjoinen–eteläsuuntainen harjanne, jolla kasvaa mäntymetsää. Maaperä on hienoa kivetöntä hiekkaa.

Totesimme harjanteen päällä koordinaattien osoittamalla alueella useita painanteita, joista mitasimme sijainnin, koon (pituus/leveys/syvvyys) ja suunnan seuraavasti:

P1	7072 067/3608 927	0,8 x 0,6 x 0,15 m	epävarma, mahd. itä–länsi
P2	7072 065/3608 929	1,8 x 0,6 x 0,25 m	itä–länsi
P3	7072 062/3608 927	2,2, x 1,2 x 0,5 m	pohjoinen–etelä
P4	7072 057/3608 925	3 x 1 x 0,6 m	pohjoinen–etelä; pohjoispää epämääräinen
P5	7072 039/3608 906	halk. 1,5, syv 0,3 m	pyöreähkö, epävarma
P6	7072 060/3608 930	1,3 x 0,6 x 0,2 m	pohjoinen–etelä

Painanne 6 erottuu heikommin kuin painanteet 1–4, mutta sekin lienee hautapainanne. Lisäksi todettiin kaksi noin puolitoistametristä kuoppaa kohdassa 7072 130/3608 944. Niiden luonne on epäselvä. Tämän kohdan ja painanteiden 1–6 välisellä alueella on epämääräisiä matalia painanteita, jotka voivat olla hautapainanteita nekin.

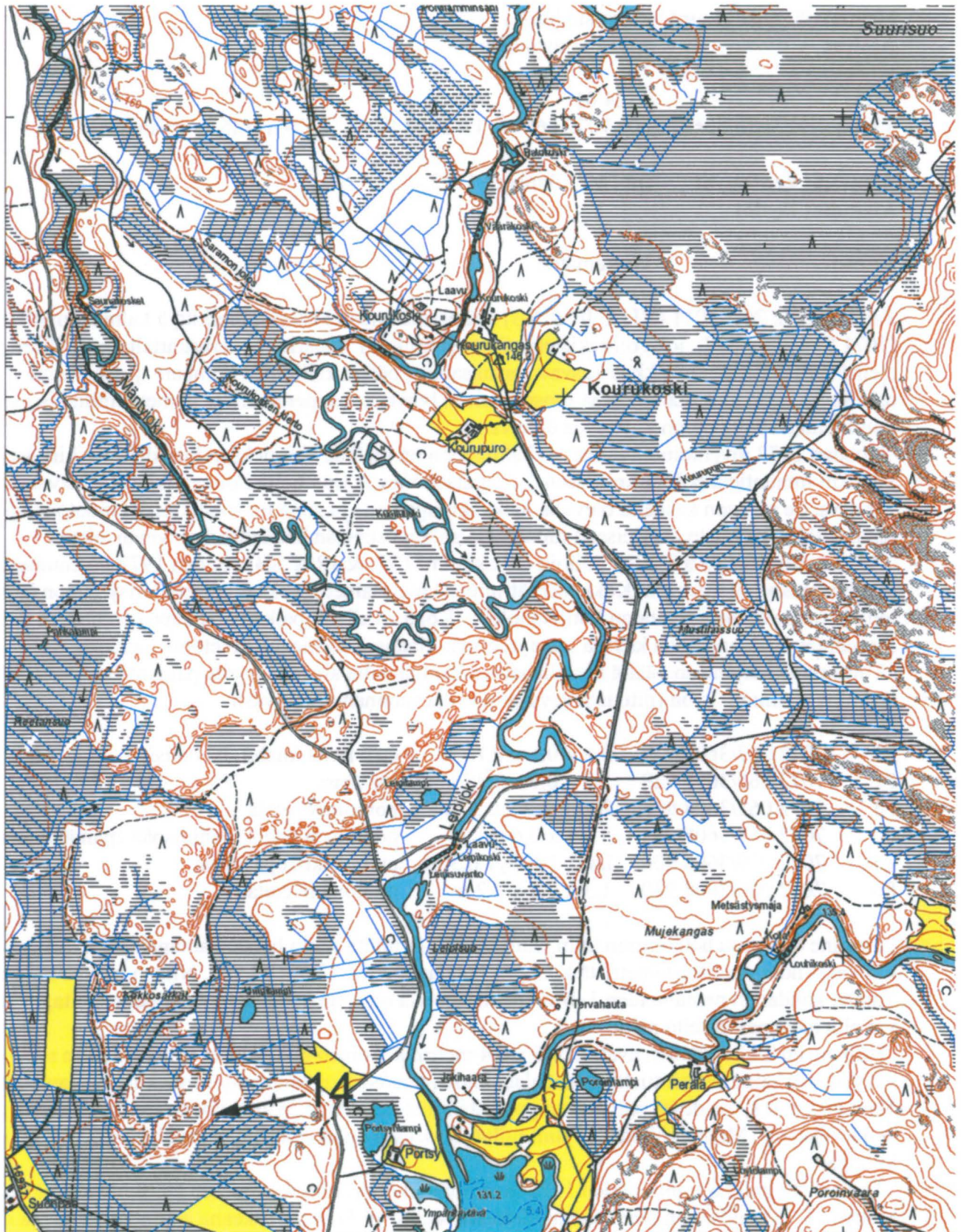
Painanteen 2 länsipäähän avattiin 0,5 x 0,4 metrin kokoinen koekuoppa, jossa todettiin n. 55 cm:n syvyydessä kaksi nelisentistä hiilenpalaa, joiden puunsyiden suunta oli sama kuin painanteella. Noin 60 cm:n syvyydessä painanteen pohjasta mitattuna todettiin koekuopan leikkauksessa yhtenäinen hiilikerros. Muuta erikoista ei ilmi tullut. Kyseessä on mahdollisesti myöhemmin avattu hautakuoppa.

Tarkastettu paikka sopii vuoden 1972 inventoinnin (pienimittakaavaisen) karttaliitteen sijaintimerkintään. Tätä paikkaa on pidettävä tuolloin rekisteröidyn kohteen oikeana sijaintipaikkana ja muinaisjäännösrekisterin merkintää vääränä.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit
Diaposiitiivit

25821
368:23

Kohteen 14 sijainti. Ote peruskartasta 4324 01, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	15
Kunta, kylä, nimi	NURMES MUJEJÄRVI KALMOSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4324 04
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7078 202 i = 3625 676 z = n. 200
Aiemmat kenttätyöt	inv. Esa Hertell 2008
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Mujejärven koillisosassa, Isoaaren ja Anosaaren välissä, pienellä mäntymetsää ja varpuja kasvavalla Kalmosaarella. Maaperä on kivistä hiekkamoreenia. Kohde on merkitty peruskarttaan ”muinaishaudaksi”.

Saareen liittyy – läheisen Kalmoniemen ohella – runsaasti erilaista perimätietoa. Paikasta kerrotaan esimerkiksi, että ”siihen aikaan kertoivat vanhat, kun Jonkere, Mujejärvi, Kuohatti, Koppelonkylä oli tietömien taivalten takana ettei saatu ruummiita kuljetetuksi kirkolle kesällä. Piti haudata ruummit väliaikaisesti (Jonkeren, Kuohatin, Mujejärven ja Koppelojärven nimisissä järvissä on Kalmosaari nimiset saaret), jotka kerrotaan siitä saaneen nimensä. Ja sillä on vanhoja hautojaki.” (SKS KRA Nurmes. Pekka Lasanen KRK 163:959. < Anni Kotilainen, 75 v. Nurmes, Petäiskylä).

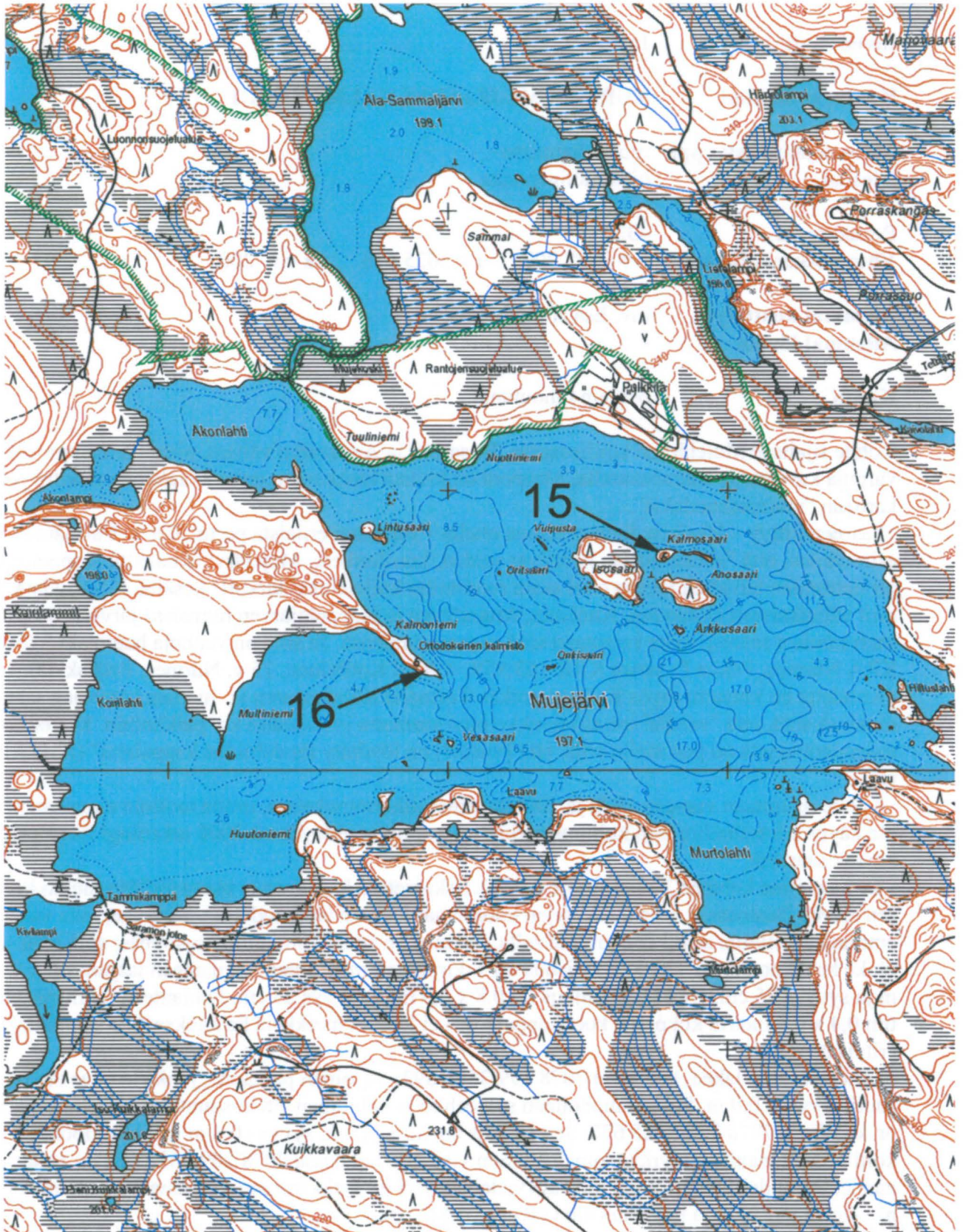
Kohdetta on kutsuttu myös Kalmasaareksi. Toisaalta Kalmosaaren ja -niemen kerrotaan saaneen nimensä siitä, että ”venäläinen sissijoukko olisi surmattu ja haudattu ko. paikkoihin. Kertomusten todenperäisyyttä on perusteltu sillä, että [mistä?] on löydetty ihmisluiden kappaleita” (SMSA Kalma-).

Kohde mainitaan vuosien 1972 ja 2006 inventointikertomuksissa, mutta tuolloin ei paikan päällä ole käyty. Metsähallituksen kulttuuriperintöinventoinnin yhteydessä 2008 arkeologi Esa Hertell on käynyt saassa.

Tarkastimme kohteen 7.9.2011 (JR & VL). Sekametsää kasvavan ja maaperältään melko kivikkoisen saaren länsiosassa, ylle merkittyjen koordinaattien kohdalla, todettiin painanne, joka vaikutti aiemmin kaivellulta: se oli osin mulloksella. Painanteen suunta oli koillinen-lounas; siitä lähti lisäksi uloke kaakkoon siten, että kokonaisuus oli T-kirjaimen muotoinen. Painanteen laajuus oli 1,9 x 0,5 m ja syvyys 35 cm. Ulokkeen laajuus oli 0,8 x 0,5 m ja syvyys 25 cm. Painanteen koillispäähän tehtiin 0,4 x 0,4 metrin kokoinen koekuoppa, jossa ei todettu merkkejä hautauksesta eikä muutakaan erityistä.

Lähellä saaren lakea, kohdassa 7078 199/3625 692, on toinen painanne, jonka laajuus on 3 x 2 m ja suurin syvyys 0,9 m. Se on muodoltaan soikeahko ja pohjoinen-etelä-suuntainen. Kolmas painanne on kohdassa 7078 208/3625 677. Sen laajuus on 1,5 x 0,5 m, syvyys 0,4 m ja suunta lounas-koillinen. Painanne on jyrkkäreunainen. Sen vieressä, kohdassa 7078 209/3625 675 on neljäs painanne, laajuudeltaan 2,3 x 0,8 m ja syvyydeltään 0,5 m. Jyrkkäreunaisen painanteen suunta on lounas-koillinen. Näihin painanteisiin ei tehty koekuoppia.

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	25818
Diapositiivit	368:24–25

Kohteiden 15 ja 16 sijainti. Ote peruskartasta 4324 04, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	16
Kunta, kylä, nimi	NURMES MUJEJÄRVI KALMONIEMI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4324 04
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7077 747 i = 3624 860 z = n. 200 (kallolöytö)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Maarit Lönnberg 1972 inv. Helsingin yliopisto/arkeologia 1998 inv. Oili Forsberg ja Eeva-Riitta Majoinen 2006 inv. Esa Hertell 2008
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Mujejärveen lännestä pistävällä pitkällä ja kapealla Kalmoniemellä, harjanteella, joka kasvaa männikköä ja varvikkoa. Maaperä on kivistä moreenia. Noin sata metriä niemen tyven-suuntaan on muinaisjäännösrekisteriin merkitty kivikautinen asuinpaikka.

Paikkaa koskevien lukuisien tarinoiden mukaan niemeä olisi käytetty hautausmaana. Erään arvelun mukaan sinne olisi Mujejärven ympäristön taloista haudattu kesällä kuolleet väliaikaisesti, josta talvikeleillä kuljetettu kirkolle (NA Nurmes Kalmoniemi, Leena Tuisku 1955).

Toisen tarinan mukaan paikkaa ”nimitetään Kalmoniemieksi sen takia, kun on ison vihan aikana haudattu paljon venäläisiä, sieltä löytyy nytki ihmisen luita kun vaan kaivelevat, ja sen Mujejärven rannalla on iso talo jossa on asunna ennen venäläisiä, ja yksi pirtin täysi on poltettu venäläisiä siinä” (SKS KRA Nurmes. KRK 159. Kortelainen, Helmi 324). Kohdetta on kutsuttu myös Kalmoniemieksi: ”Mujehjärvellä on Kalmaniemi, johon Wenäläisiä on haudattu. Wenäläisiä asui ennen nykyisellä Pulkkilan paikalla ja elivät kalastamisella ja rosvoamisella. Sipolan talo järven rannalla on myöskin heidän alkuunpanemansa” (Damstén 1888:7). Damsténin (1888 kertomuksen liite 1) mukaan venäläisten hautoja näkyy vielä Kalmaniemellä. Tarina hautausmaasta toistuu monissa keräelmissä. 1900-luvun alussa kerätyn tiedon mukaan venäläisillä olisi ”Kalaniemessä [=Kalmaniemessä] ollut [...] hautausmaa” (SKS KRA Nurmes. Engelberg, R. 101. 1903. < Renne Pulkkinen).

Niemeltä on löytynyt ja sieltä on kaiveltu hautoja mahdollisesti useankin eri otteeseen. Mauri Mönkkösen keräämisen tietojen mukaan ”aikoinaan kalastajat saivat nuottaa vetäessään Kalmoniemen rannoilla kalansaaliin mukana ihmisen pääkallon, joka oli vierinyt aikojen kuluessa veteen. Lopulta savottalaiset ja kyläläiset yhdessä päättivät 1920-luvun alussa kaivaa muutaman haudan. Emil Korhonen, tuleva Heinävaaran metsävahti, oli nuorena mukana ja muisteli tapausta näin: ’Poikasena oli uitossa vuonna 1921 Kalmoniemessä. Heikki Korhonen kaivo, kun niemen nokassa oli kuoppa, karkeeta kiviropelöä ja sitten oli luukasa sorkkaluita, piäkalloja ja hiuksii multain piällä. Minä näin ite. Ne oli viety sinne vain ja niin matalaan, puolen metrin syvällä oli ne luut.’” (Mönkkönen 2007:21, 62–65).

Tarkastimme paikkaa 7.9.2011 (JR & VL). Kohdassa 7077 749/3624 858 on painanne, jonka halkaisija on 1–1,2 metriä ja syvyys 15 cm. Sen suunta on epäselvä, mutta mahdollisesti se on harjanteen suuntainen. Painanteeseen avattiin koekuoppa, jonka laajuus oli 0,5 x 1 m. Kuopassa todettiin tummaa sekoittunutta maata n. 45 cm:n syvyyteen, muttei merkkejä hautauksesta.

Toinen, laakea, painanne todettiin rinteessä melkein harjun päällä, kohdassa 7077 755/3624 838. Sen halkaisija on noin metrin ja syvyys 20 cm. Painanteella ei ole selkeää suuntaa.

Kolmas painanne on kohdassa 7077 746/3624 859. Sen laajuus on 2,5 x 1 m ja syvyys 20 cm. Painanteen muoto on epämääräinen, suunta koillinen–lounas eli harjanteeseen nähden poikittainen. Sen lounaispäästä lähtee pari metriä pitkä kourumainen jatke rinnettä alas.

Tältä kohdalta niemen kärkeen päin maa muuttuu alavaksi; alempana on epämääräisiä kuoppia, joiden ihmistekoisuudesta ei voi todeta mitään varmaa. Samoin on vastakkaisessa suunnassa epämääräisiä kuoppia useiden kymmenien metrien matkalla, mutta niidenkään ihmistekoisuudesta tai tarkoituksesta ei voi sanoa mitään.

Harjanteen alla polun varressa, kohdassa 7077 739/3624 876, todettiin 0,5 x 0,5 metrin laajuinen, 10 senttiä syvä, pohjakaavaltaan neliömäinen kuoppa, joka muistutti huonosti peitettyä arkeologien tekemää koekuoppaa. Paikalla on saattanut alun perin sijaita (hauta)painanne, mutta varmaa asia ei ole.

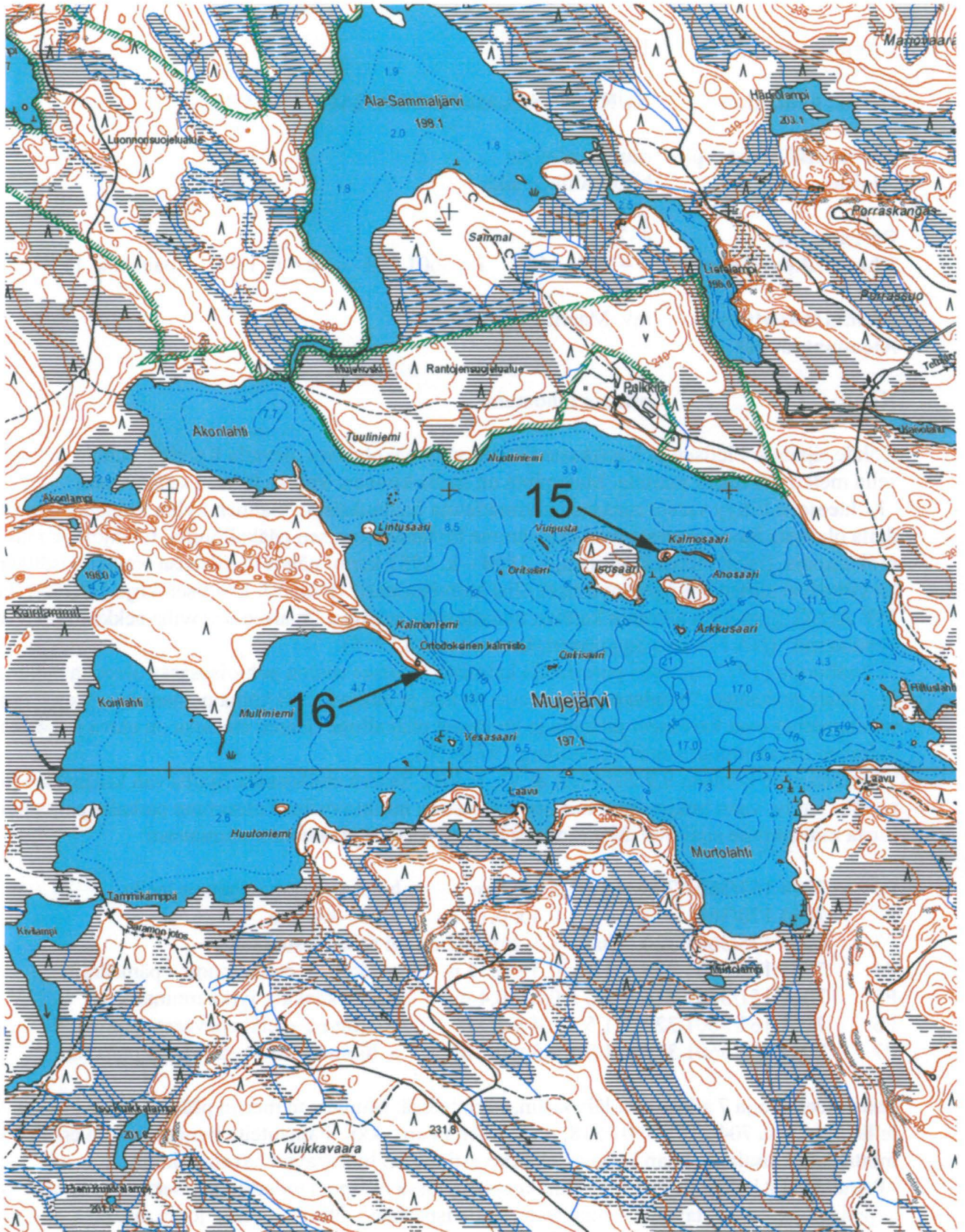
Kohdassa 7077 747/3624 860 on laakea painanne, jonka halkaisija on noin metri ja syvyys 5–10 cm. Siihen tehtiin pieni, noin 0,3 x 0,5 metrin kokoinen koekuoppa. Siitä tuli noin 45 cm:n syvyydestä esille kallon paloja, yhteensä arviolta viidesosa kallon luista – loput oli ilmeisesti jo aiemmin kaivettu pois. Muista luista ei tavattu merkkejä. Kaikkiaan vaikutti siltä, että löytö ei ollut *in situ*. Kuoppa kaivettiin noin 70 cm:n syvyyteen. Maaperä oli koko matkan hyvin karkeaa ja kivistä. Koekuopan merkiksi jätettiin sen pohjalle tyhjä minigrip-pussi.

Siihen, että alueen epämääräiset kuopat saattavat hyvin olla hautakuoppia, sopii se, että painanne, josta kallo löytyi, ei ollut päältä päin muita selvempi. Hautoja voi olla harjun laella hyvinkin tiheässä.

Inventointilöydöt TYA 888; luita

Mv-negatiivit 25819

Diapositiivit 368:26–30

Kohteiden 15 ja 16 sijainti. Ote peruskartasta 4324 04, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	17
Kunta, kylä, nimi	NURMES SALMENKYLÄ SAUNASAARI
Muinaisjäännytyystyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4321 10
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7044 163 i = 3601 296 z = n. 100 (painanne 1)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Maarit Lönnberg 1972
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut?

Kohde sijaitsee Pielisen ja Kuokkastenjärven yhtymäkohdassa olevalla Karsikkoselällä, pyöreälakisella melko korkealla saarella. Maanpinta on laella kivinen. Paikka kasvaa sekametsää.

Kohteeseen liittyy varsin runsaasti perimätietoja hautauksista. ”Salmen kylän Lahtelan talon kohdalla olevasta Saunasaaresta ovat esi-isämme löytäneet ihmisen pääkalloluita, tulisijoja ja rautiokumpuja, (isäni Paavo Kuittinen, s. 1868 – k. 1957 kertoi näistä kuullessaan vanhalta isältään) jotka viittaavat siihen että kysymyksessä olisi kalmistosaari” (Paavo J. Kuittisen kirje 1.3.1958, kopio MV AOA). Samoihin aikoihin kerätyn muistitiedon mukaan ”suurree o isoviha aekkaah haovvattu venäläesijä” (NA Nurmes Saunasaari, Leena Tuisku 1956).

Lönnbergin (1972) tietojen perusteella kalmisto sijaitsee saaren pohjoisosassa olevalla etelärinteellä. Hänen mukaansa ”haudat ovat kahdessa rivissä ja näkyvät heikkoina painanteina. Kerrotaan, että nuottamiehet ovat kaivaneet paikalla ja löytäneet pääkalloja. Saaren eteläosa on alava ja kostea, eikä kalmisto ole ulottunut sinne” (Lönnberg 1972b:30).

Tarkastimme kohteen 9.9.2011 (JR & VL & SB). Saaren eteläosassa sijaitsevan kesämökin pihapiirissä ei käyty, vaan tutkimukset keskittyivät saaren muihin osiin. Totesimme paikalla painanteita, joista mittasimme sijainnin, koon (pituus/leveys/syvvyys) ja suunnan seuraavasti:

P1	7044 163/3601 296	3 x 1,5 x 0,8 m	luode-kaakko; sijaitsee laella
P2	7044 170/3601 313	1,1 x 0,4 x 0,15 m	luode-kaakko
P3	7044 175/3601 320	halk. 1,3, syv. 0,2 m	ei selkeää suuntaa
P4	7044 172/3601 318	1,4 x 0,5 x 0,35 m	pohjoinen-etelä; muoto epämääräinen
P5	7044 151/3601 314	2,2 x 0,6 x 0,4 m	luode-kaakko; jyrkkäreunainen
P6	7044 165/3601 322	1,5 x 0,4 x 0,1 m	pohjoinen-etelä; epävarma painanne
P7	7044 169/3601 318	1,7 x 0,5 x 0,1 m	pohjoinen-etelä; epävarma painanne

Painanteet 4, 6 ja 7 sijaitsevat lähekkäin, itärinteessä. Muutaman metrin päässä niiden kaakkoispuolella, kohdassa 7044 168/3601 318, on kivinen rajapyykki. Painanteita lienee saarella enemmänkin, mutta tarkastusajankohdan korkea heinikko esti niiden luotettavan havainnoinnin.

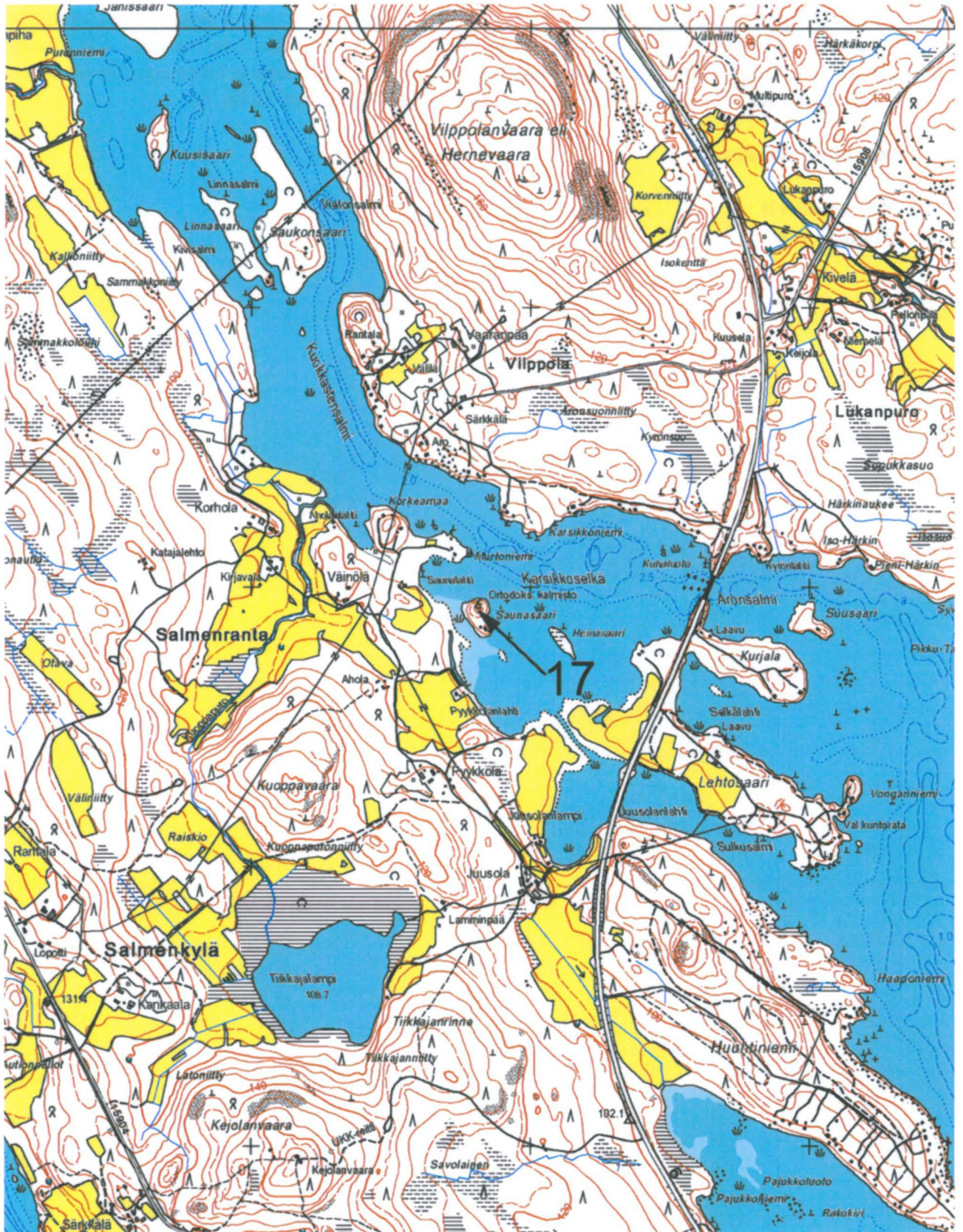
Painanteen 2 kaakkoispäähän tehtiin koepisto, jossa maaperä todettiin kiviseksi moreeniksi. Merkkejä hautauksesta ei tavattu. Painanteen 5 luoteispäähän tehtiin koepisto, jossa maaperä oli savista hiekkaa. Merkkejä hautauksesta ei täälläkään tavattu. Mäen korkeimmalle kohdalle (7044 166/3601 291) tehtiin 0,4 x 0,3 metrin kokoinen koekuoppa. Siinä todettiin kivistä humuksensekaista moreenia ja puhdas maa n. 20 cm:n syvyydessä. Saaren korkeimmalla kohdalla oleva kivikko lienee muinaisranta.

Mainittakoon, että FT Jukka Kokkonen kertoi (sähköposti Ville Laaksolle 24.5.2011) kuullessaan, että saaren eteläpäässä olevan kesämökin kaivoa tehtäessä olisi myös löytynyt luita. Kalmisto lienee siis ulottunut myös saaren eteläosaan, nykyisen kesämökin ympäristöön.

Todettakoon myös, että kohde esiintyy Museoviraston muinaisjäänösrekisterissä kahtena eri kohteena (Nurmes Salmi Saunasaari ja Nurmes Karsikkoselkä Saunasaari).

H. R. Damsténin saamien tietojen mukaan lähiseudulta löytyisi monia muitakin hautapaikkoja: ”Kuokkastensalmen kylällä, yli pellon pohjoiseenpäin Lopotin talosta on vuonna 1808 kaatuneita suomalaisia ja wenäläisiä haudattu. Saman kylän talon no 23 maalla ja Nurmeskylän no 50 aron pellolla on hautuumaita ilmoitettu olevaksi. Miltä ajalta?” (Damstén 1888, 7).

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	-
Diapositiivit	368:31

Kohteen 17 sijainti. Ote peruskartasta 4321 10, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	18
Kunta, kylä, nimi	NURMES LIPINLAHTI LIPINSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto?
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4323 01
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7046 421 i = 3613 546 z = n. 97,5 (mj-rekisterin koordinaatit)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Maarit Lönnberg 1972
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut?

Kohde sijaitsee kymmenkunta kilometriä Nurmeksen keskustasta kaakkoon, Pielisen Lipinlahdessa, Lipinsaaren eteläosassa. Tarkka sijainti ei ole tiedossa.

Kansanrunousarkiston tietojen mukaan ”Pielisjärvessä, Lipinlahden puolella, on saari, Lipinsaari nimeltään. Sen saaren rannikot ovat hyvin kallioiset, varsinkin selän puolella. Siellä on vanha venäläisten hautausmaa. Kerran on muudan kalamies soutanut järvellä Lipinsaareen kallioiden luona. Kalliolta on kuulunut kolkko huuto: ’Heitänkö minä? Heitänkö minä?’. Soutaja vastasi: ’Heitä vain!’ Silloin kalliolta rojauti veneeseen luuranko sellaisella voimalla, että vene kaatui, ja soutaja oli hukkaa” (SKS KRA Nurmes. KT 152. Nevalainen Elina 4. 1937).

Kohde on tarkastettu vuoden 1972 inventoinnissa: ”perimätiedon mukaan Lipinsaaren eteläosassa on kalmisto, kertoi Arvi Mustonen. Hän sanoi yrittäneensä kaivaakin paikalla löytämättä kuitenkaan mitään. Aivan saaren eteläkärki on kivikkoa, mutta siitä hiukan ylempänä on hiekkaa ja maan pinta painanteita ja mättäitä täynnä” (Lönnberg 1972b:29). Lönnbergin pienimittakaavainen kartta osoittaa suurin piirtein ylle merkittyjen koordinaattien kohdalle.

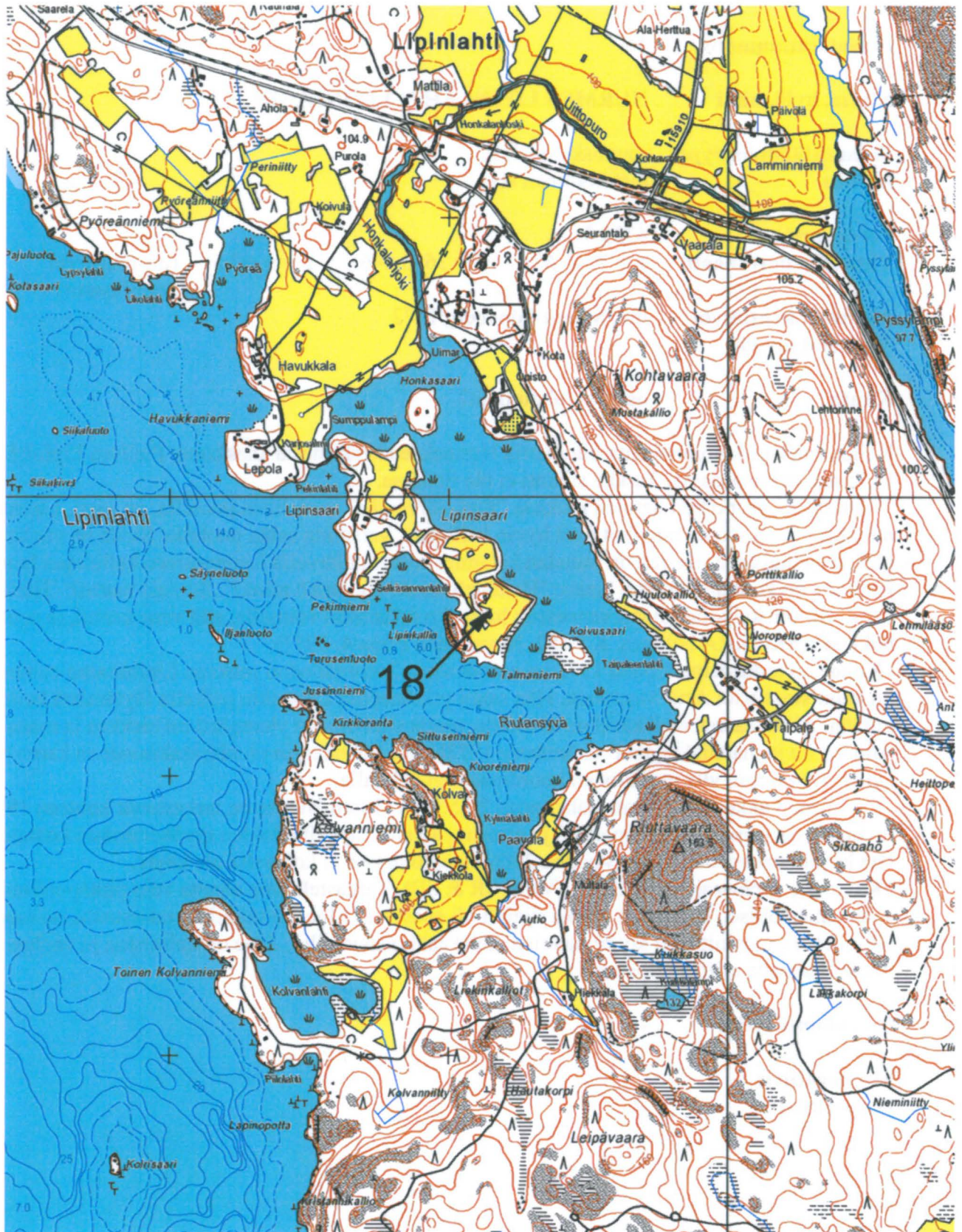
FT Jukka Kokkosen mukaan (sähköposti 26.5.2011) Matti Huurre on tarkastanut kohteen 1990-luvun alussa (ilmeisesti ei raporttia) ja ottanut paikalta näytteitä, joiden myöhemmästä kohtalosta ei tätä kirjoitettaessa ole tietoa. Vuoden 2006 inventoinnissa ei kohteella ole käyty.

Kävimme Lipinsaarella 9.9.2011 (VL & JR & SB). Tarkastelimme aluetta vain pintapuolisesti, koska mahdollisen kalmiston tarkka sijainti oli epäselvä. Alueelle oli hiljan rakennettu iso omakotitalo (heti yllä mainittujen koordinaattien eteläkaakkoispuolelle). Alue on kalmiston ja vanhan asutuksen kannalta erittäin lupaavaa.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit -

Diapositiivit -

Kohteen 18 summittainen sijainti. Ote peruskartasta 4323 01, mittakaava 1:20 000. Kartasta puuttuu tekstissä mainittu uusi omakotitalo.

Inventointinumero	19
Kunta, kylä, nimi	RAUTAVAARA TIILIKKA KALMONIEMI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	3343 09
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7062 348 i = 3564 100 z = n. 190 (koekuoppa)
Aiemmat kenttätyöt	-
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon?

Kalmoniemi sijaitsee Tiilikkajärveen etelästä pistävän kapean harjun kärjen tuntumassa. Paikkaa on kutsuttu myös Kalmaniemeksi.

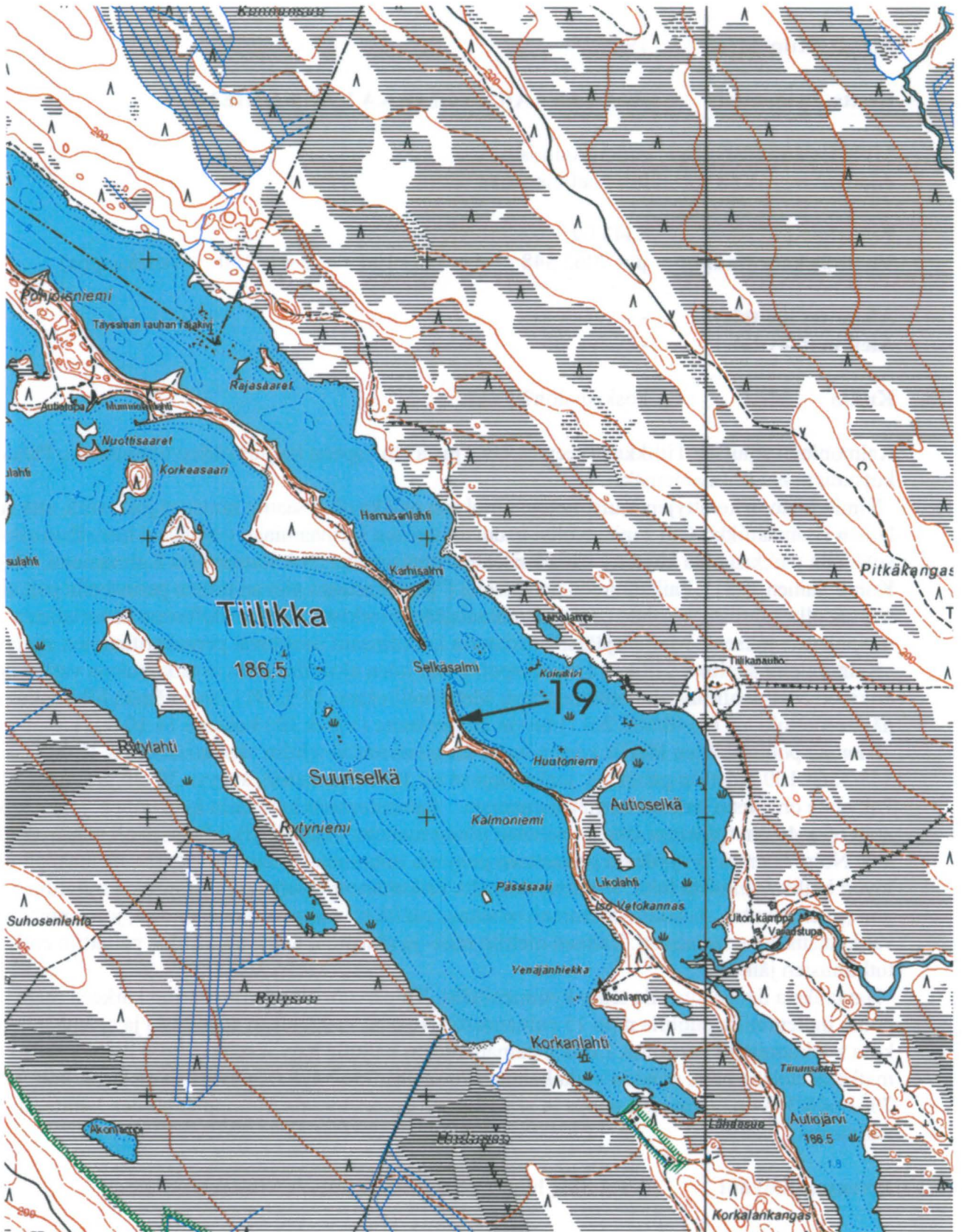
Nimiarkistoon kerättyjen muistitietojen mukaan paikka olisi saanut nimensä joko siitä, että suomalainen sissipäällikkö Olli Tiainen olisi haudannut sinne surmaamia venäläisiä isonvihan aikana tai siitä, että paikkaa olisi käytetty väliaikaisena hautausmaana (NA Rautavaara Kalmaniemi, Matti Kumpulainen 1981). Paikkannimen perusteella (”peruskartassa olevan nimen perusteella paikalla saattaa olla kalmisto”) kohde on myös muinaisjäännösrekisterissä mahdollisena historiallisen ajan muinaisjäännöksenä. Muinaisjäännösrekisterin koordinaatit osoittavat peruskarttanimen sijaintia.

Kalmoniemi sijaitsee Tiilikan kansallispuistossa, joten alueella tehtäviä tutkimuksia varten haettiin erikseen Metsähallitukselta tutkimuslupa. Metsähallituksen 19.9.2011 myöntämän liikkumis- ja näytteenottoluvan (4540/662/2011) turvin tarkastimme (VL & JR) kohteen 14.10.2011.

Niemen pohjoiskärjen lähelle harjun laelle kangasmetsään tehtiin yksi koekuoppa. Kohdassa 7062 348/3564 100 todettiin painanne, jonka laajuus oli 1,9 x 0,8 metriä, syvyys 30 cm ja suunta 374 gon. Painanne on varsin tarkasti harjun suuntainen. Painanteeseen kaivettiin koekuoppa, jonka koko oli noin 60 x 40 cm (pidempi sivu painanteen pituussuunnan mukaisesti). Maaperä oli vähäkivistä hiekkaa. Noin 73 cm:n syvyydessä painanteen pohjasta mitattuna (85 cm alkuperäisestä maanpinnasta) löytyi heikkokuntoisia luita. Koskemattomalta vaikuttaneen hautauksen suunnaksi mitattiin n. 375 gon (pään suunta). Ainakin vasemman reisiluun päällä oli säilynyt puujäännöstä, jossa puunsiyyt olivat hautauksen suuntaisesti. Talteen otettiin reisi- ja sääriluut. Koekuopan alue peitettiin entiselleen tutkimusten jälkeen.

Hautauksia lienee alueelle tehty kymmenittäin. Ympäristössä todettiin harjun kärkeen menevän polun molemmilla puolilla noin 15 painannetta. Ne ovat vaihtelevan suuntaisia ja epämääräisempiä kuin koekuopitettu painanne. Lisäksi painanteita on harjulla harvakseltaan noin kolmensadan metrin matkalla etelään päin, ainakin vielä kohtaan 7062 081/3564 478. Kauempana etelässä, kohdassa 7061 668/3564 639, on iso kuoppa ja sen ympärillä pitkänomaisia kuoppia. Niiden luonteesta ei ole varmuutta.

Inventointilöydöt	TYA 889; luita
Mv-negatiivit	25812–25814
Diapositiivit	368:32–34

Kohteen 19 sijainti. Ote peruskartasta 3343 09, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	20
Kunta, kylä, nimi	JUUKA VAIKKOJÄRVI KALMOSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4312 07
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7019 928 i = 3594 859 z = n. 190 (koekuoppa 1)
Aiemmat kenttätyöt	-
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde on pieni saari Vaikkojärven Tervaselällä, noin 900 metriä Vaikonniemen Einolasta itään.

Saari on vanhastaan tunnettu hautapaikkana (esim. Damstén 1888:6–7; K. K. 1911:49–51).

Nimiarkiston tietojen mukaan saaresta on joskus löydetty pääkalloja, ja kansan keskuudessa kerrotaan, että saaren on haudattu venäläisiä (NA Juuka Kalmosaari, Matti Kortelainen 1969).

Lönnerbergin (1973) tietojen mukaan saaren pohjoispäässä sanotaan olevan painanteita, joita kyläläiset pitivät hautoina. Perimätiedon mukaan sinne on haudattu satakunta venäläistä, jotka suomalaiset ovat tappaneet. Lönnerberg ei ilmeisesti ole itse käynyt inventoinnin yhteydessä saarella, vaan perustaa tietonsa kuulemiinsa tarinoihin.

Tarkastimme kohteen 25.5.2010 (JR, VL & SB). Saarella on runsaasti kuoppia, joista suurimmasta oppaana toiminut Kari Tuononen kertoi löytäneensä 1970-luvulla ihmisen alaleuan. Saaresta kartoitettiin kaikkiaan 27 mahdollista hautapainannetta. Painanteiden todellinen lukumäärä lienee tätä suurempi.

Puhdistimme Tuonoson osoittaman kuopan (P1: 7019 928/3594 859) koillisprofiilia esille ja löysimme paikalta 2–3 ihmisen kallon palaa. Profiilissa todettiin sekoittuneen maan kerros. Sen alareuna oli melko tasainen, syvyys esillä noin 50 cm, alkuperäisestä maanpinnasta n.125 cm, leveys min. 170 cm, ilmiön pää kaakon suunnassa ei erottunut. Maa ilmiössä oli ruskeaa, paikoin likaisen harmaata, ja siinä oli runsaasti suurehkoja hiilenkappaleita eri syvyyksillä. Selkeitä sisäisiä rakenteita ei erottunut.

Mikäli ilmiö on hautakuoppa, sen suunta lienee karkeasti pohjoisluode–eteläkaakko. Ilmiöön liittyen tuli profiilia puhdistettaessa sen juurelta esille ihmisen kallon luita melko keskeltä (pituussuunnassa) ilmiötä. Ne saattavat kuitenkin olla olleet kuopan pohjalla jo 1970-luvun kaiveluista lähtien ja siten sekundaarikontekstissa.

Profiilista paljastui sitä puhdistettaessa/suoristettaessa luita (mahdollisesti kalloa) noin 30 cm kuopan kaivausta edeltäneestä pohjasta alaspäin (ja n. 85 cm alkuperäisestä maanpinnasta). Luiden yläpuolella oli selvä huuhtoutumiskerros. Luiden päälle avattiin 20 x 40 cm:n kokoinen laajennus, jota kaivettiin tasoissa alaspäin. Löytöinä saatiin kaksi rautanaulaa. Naulojen yhteydessä todettiin vähän ruskeaa maatumistilassa olevaa puuta, joka oli täysin erinäköistä kuin em. sekoittuneen maan hiilenkappaleet.

Sekoittunut maa jatkui hautauksen alla ainakin vielä 65 cm (sen pohjaa ei kenttätöiden yhteydessä otettu tältä kohdalta esille). Oli kuitenkin todettavissa, ettei sekoittuneen ilmiön pohja ollut tasainen.

Kallon palojen luota, mahdollisesti sen pääläen puolelta (siis kallon takaa), saatiin esille puuta noin 10 x 12 cm:n alalta; puunsyiden suunta oli n.225 gon. Kallon palojen alla todettiin hiiltynyttä puuta, todennäköisesti arkun pohjaa. Puujäännös jatkui pohjoiskoillisessa profiiliin ainakin 20 cm kallon takana; tällä perusteella haudan todennäköiseksi suunnaksi arvioitiin noin 25 gon.

Toinen koekuoppa tehtiin edellisestä noin 25 metriä pohjoiseen sijaitsevaan matalahkoon lähes pohjois-eteläsuuntaiseen painanteeseen 2 (7019 955 / 3594 853). Alkuperäinen koekuoppa oli kooltaan noin 40 x 40 ja sitä kaivettiin noin 60 cm syvyydelle asti. Maa oli pääosin ruskeaa-kellertävää

hiekkaa ja vaikutti sekoittuneelta, muttei konkreettisia havaintoja hautauksesta tehty. Koekuoppaa laajennettiin noin 75 x 75 cm kokoiseksi. Koekuopan länsiosasta noin 40 cm syvyydestä sekoittuneen hiekan löytyi pääkallon osa, joka ei ollut *in situ*. Sekoittunut maa jatkui kallon alle. Haudan kaivetusta osasta ei löytynyt jälkiä arkusta tai muista luista. Hautauksen alkuperäistä suuntaa ei kallon osan perusteella voitu arvioida.

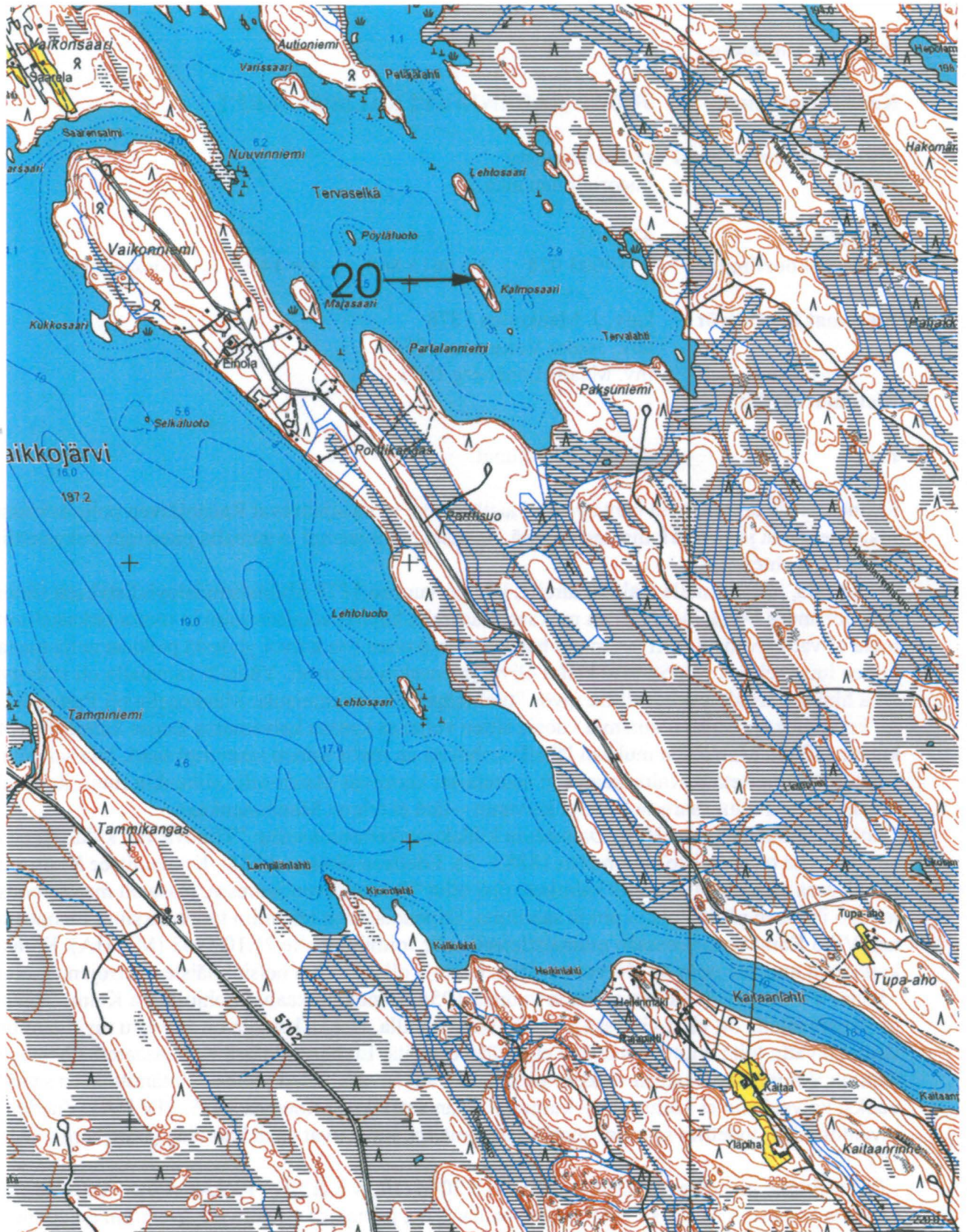
Kalmosaaresta mitattujen painanteiden sijainti on seuraava:

P1 7019 928 / 3594 859 (koekuoppa 1)	P15 7019 966 / 3594 839
P2 7019 955 / 3594 853 (koekuoppa 2)	P16 7019 943 / 3594 854
P3 7019 949 / 3594 858	P17 7019 931 / 3594 859
P4 7019 941 / 3594 848	P18 7019 924 / 3594 874
P5 7019 939 / 3594 847	P19 7019 912 / 3594 878
P6 7019 949 / 3594 847	P20 7019 907 / 3594 887
P7 7019 951 / 3594 847	P21 7019 897 / 3594 884
P8 7019 949 / 3594 850	P22 7019 894 / 3594 882
P9 7019 950 / 3594 847	P23 7019 890 / 3594 880
P10 7019 954 / 3594 844	P24 7019 891 / 3594 878
P11 7019 956 / 3594 844	P25 7019 910 / 3594 878
P12 7019 957 / 3594 846	P26 7019 917 / 3594 876
P13 7019 959 / 3594 847	P27 7019 912 / 3594 879
P14 7019 962 / 3594 846	

Inventointilöydöt TYA 869:1–2

Mv-negatiivit 25781–25786

Diapositiivit 368:35–40

Kohteen 20 sijainti. Ote peruskartasta 4312 07, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	21
Kunta, kylä, nimi	JUUKA RAUANJÄRVI KALMOSAARET
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4313 03
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7003 028 i = 3615 868 z = 147,5 (koekuoppa)
Aiemmat kenttätyöt	kaiv. J. Maukonen 1878 tark. Jouko Voionmaa 1954 inv. Maarit Lönnberg 1973
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kalmosaarilla tarkoitetaan kahta vierekkäistä saarta, jotka sijaitsevat Rauanjärven pohjoisosassa, Martonniemen ja Koppeloniemen välissä. Saarista pohjoisempi ja samalla pienempi tarkastettiin inventoinnin yhteydessä.

Kohteella, pienemmällä Kalmosaarella, kävi jo vuonna 1878 Muinaismuistoyhdistyksen stipendi-aatti Johannes Maukonen. Hänen mukaansa saarella käynyt aikaisemminkin useita tarkastelijoita, jotka olivat kaivaneet auki useampia hautoja. Maukonen itse kaivoi yhdestä paikkaa neljä hautaa, joiden luuaineksesta ainoastaan kallot olivat jotensakin säilyneet. Yhdellä vainajalla oli säilynyt vaaleita hiuksia, haudoista havaittiin myös ”tuohikäpryjä” ja rautanaula. Maukoselle oli Pastori K. Pfaler kertonut käyneensä muutamia vuosia sitten veljensä kanssa kaivamassa samaa kalmistoa (Maukonen 1879a). Maukosen mukaan lähellä kohdetta on myös toinen suurempi saari, jota samalla tavalla myös nimitetään Kalmosaareksi; seutulaiset kertoivat Maukoselle siihenkin ruumiita haudatun, muttei kukaan ollut saaresta hautoja kaivanut – tätä ei tehnyt Maukonenkaan.

Kohde mainitaan myös H. R. Damsténin kihlakuntakertomuksessa: ”Timovaaran kylän Rauanjärven saarella on kalmisto” (Damstén 1888:6–7). Edelleen nimimerkki K. K. mainitsee Kotiseutujulkaisussa vuodelta 1911, että kalmisto olisi ollut ”Rauanjärven saarella, jossa on maasta nousut joukko ihmisen pääkalloja ja pitkiä sääriluita. Stipendiaattien tekemiin tutkimuksiin viitanee opettaja Viljo Karakka kirjeessään muinaistieteelliselle toimikunnalle 21.10.1953 (MV HA). Karakan kuuleman mukaan noin 45–50 vuotta sitten hautoja olisi tutkittu helsinkiläisten herrojen taholta.

Jouko Voionmaa on käynyt paikalla vuonna 1954. Hänen mukaansa pohjoisessa Kalmasaarella hautapainanteita on vieri vieressä ja koko saaren alalla. Useita hautoja on kaiveltu myöhemmin ja tällöin tavattu luita, mutta tiettävästi ei mitään esineitä. Eteläisemmässä Kalmasaarella hautapainanteita on Voionmaan mukaan vaikeampi havaita vahvan sammalen vuoksi. Yhtämittaisten sateiden vuoksi kaivauksiin ei voitu ryhtyä kummallakaan saarella (Voionmaa 1955, MV HA). Vuoden 1973 inventoinnissa todettiin saarilla ”matalia painanteita, jotka ovat ehkä hautoja” (Lönnberg 1973:12–13).

Tarkastimme pienemmän Kalmosaaren 26.5.2010 (JR, VL & SB). Pinta-alaltaan vaatimattomassa saarella havaittiin runsaasti hautamaisia painanteita, joista osa vaikutti aikaisemmin avatuilta. Koekuoppa 1 kaivettiin matalaan painanteeseen saaren keskivaiheilla. Kuopan koko sen pohjalta oli 45 x 40 cm. Noin 40 cm:n syvyydestä tuli vaakasuorana kerroksena esille suhteellisen hyväkuntoista tuolta. Ilmeisesti kyseessä oli yhtenäinen tuohilevy, jonka esille saatu koko oli 16 x 31 cm. Tuohi jatkui profiiliin lounaassa, muttei välttämättä muualla. Tuohikerroksen yläpinnalla erottuneet syyt olivat suunnassa 280 gon.

Tämän jälkeen tehtiin kuopan länsinurkkaan n. 5 cm syvä profiilin oikaisu. Siitä löytyi em. tuohen päältä n. 4 x 5 cm:n kokoinen puunpala. Myös sen syyt olivat suunnassa n. 280 gon. Kerrosjärjestys tässä nurkassa oli: puu, tuohi, luu tms. orgaaninen ruskea/musta aines, alimpana kaksinkertainen

tuohikerros, jossa ylemmän tuohen syiden suunta 280 gon, alemman siihen nähden poikittain. Luiden löytösyvyys oli 48 cm turpeen yläpinnasta mitattuna.

Orgaaninen aines tuohikerrosten välissä oli lähes sataprosenttisella varmuudella luuta. Ilmeisesti kyseessä oli kaksi vierekkäistä putkiluuta (mahdollisesti sääriluut), mutta ne olivat maatuneet jo jauhomaisiksi, joten tunnistus jäi epävarmaksi. Jäännöksestä otettiin näyte.

Profiilissa erottui myös hautakuopan koko, joka oli vain 21 cm. Se, tuohialueen pieni koko sekä luujäännösten ilmeinen pienuus ja huono säilyneisyys osoittavat, että kyseessä on pienen lapsen hauta. Esille saatujen luiden todennäköinen tunnistus putkiluiksi viittaa siihen, että vainajan pää on ollut lännessä (päällimmäisten tuohien syiden suunta 280 gon).

Kuopan kerrokset sen lounaisprofiilista: 0–11 turve ja humus, 11–45 sekoittunut harmaanruskea hiekka. Maa kuopassa oli lähes kivetöntä. Ennen koekuopan peittämistä sen pohjoisnurkkiin asetettiin 10 ja 20 sentin kolikot mahdollisia tulevia tutkimuksia helpottamaan.

Aikaisempien tietojen perusteella saarelta on kaivettu 1800-luvulta lähtien auki lukuisia hautoja. Vuoden 2010 tutkimukset kuitenkin osoittivat, että koskemattomia hautauksia löytyy yhä saarelta. Eteläisemmässä Kalmosaassa ei inventoinnin yhteydessä käyty. Varmaa ei siis ole, etteikö myös siellä olisi hautauksia.

Inventointilöydöt	TYA 870
Mv-negatiivit	25787–25790
Diaposiivit	368:41–47

Kohteen 21 sijainti. Ote peruskartasta 4313 03, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	22
Kunta, kylä, nimi	JUUKA HARAKKAMÄKI KALMANIEMI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4314 01
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7015 903 i = 3616 780 z = n. 100 (luulöytöpaikka)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Maarit Lönnberg 1973 inv. Taisto Karjalainen 2006
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee kohdassa, jossa Juuanjoki laskee Pieliseen, joensuun pohjoispuoleisella mäellä, joka on osin pihapiiriä, osin metsämaastoa. Muinajäännösrekisteriin kalmisto on merkitty nimellä Harakkamäki Kalmoniemi.

Ensimmäinen kohteeseen ilmeisesti liittyvä tieto on H. R. Damsténin käsikirjoituksessa (1888:6) – hänen mukaansa ”lukkari Steniuksen puutarha kuuluu myöskin olevan muinainen hautuunmaa”. Nimi K. K.:n vuonna 1911 julkaisemassa artikkelissa erään vanhan hautapaikan mainitaan sijaitsevan ”Joensuun kylän Joensuun (Lukkarilan) talon Pieliseen pistävässä kauniissa metsäniemekkeessä, jota vieläkin kutsutaan *Kalmaniemeksi*”. Nimiarkiston tietojen mukaan *Kalmoniemi* on ”Harakkamäen talon vieressä oleva niemi, johon talohistoriikin mukaan on satoja vuosia sitten haudattu kuolleita” (NA, Juuka Kalmoniemi, Veikko Happonen 1967).

Vuoden 1973 inventoinnissa (Lönnberg 1973:11) paikan nimeksi on kirjattu Kalmoniemi ja todettu ”aivan niemen kärjessä” hiekkamaalla painanteita ja kuoppia – ”tarinan mukaan paikalle on haudattu venäläisiä”. Vuoden 2006 inventoinnissa havaittiin kymmenkunta painannetta 50 x 50 m laajuisella alueella, alarinteessä lähellä niemen kärkeä, kohdassa 7015925/3616819.

Tarkastimme kohteen 27.5.2010 (VL, JR, & SB). Oppaanamme olivat Jouko Meriläinen ja maanomistaja Esa Mutanen. Paikalla kasvoi tarkastuksen aikaan mäntymetsää, jossa aluskasvillisuus oli niukkaa. Rinteen yläosa on pihamaata, jota lienee melko paljon muokattu. Maaperä rinteessä on kivistä.

Hieman pihamaalta rinnettä alaspäin, suurin piirtein kohdasta 7015903/3616780, on oppaiden kuuleman perimätiedon mukaan löytynyt viimeistään 1800-luvun lopulla seitsemän pääkalloa. Meriläinen kertoi myös kaivaneensa vuoden 1950 tienoilla paikkaa, jossa hän oli havainnut melko selviä painanteita. Noin 30–40 cm:n syvyydessä oli tullut vastaan ”puuhiilen kerros” ja heti sen alta isokokoinen luu, joka oli ollut itä-länsi-suunnassa. Meriläinen kertoi kirjoittaneensa aiheesta Juuan keskikoulussa aineen ja lähettäneensä luun Kansallismuseoon. Kertomansa mukaan hänelle oli vastattu, että kyseessä on hirven luu. Meriläinen osoitti kaivauksensa paikaksi rinteestä suurin piirtein kohdan 7015909/3616818.

Lähempänä niemen kärkeä, noin 20 metriä vesirajasta kohdassa 7015915/3616826, todettiin muutamia mahdollisia painanteita; nämä ovat samoja, jotka mainitaan vuoden 2006 inventoinnissa. Parhaiten hautauksille soveltuva alue lienee kuitenkin rinteen yläosissa.

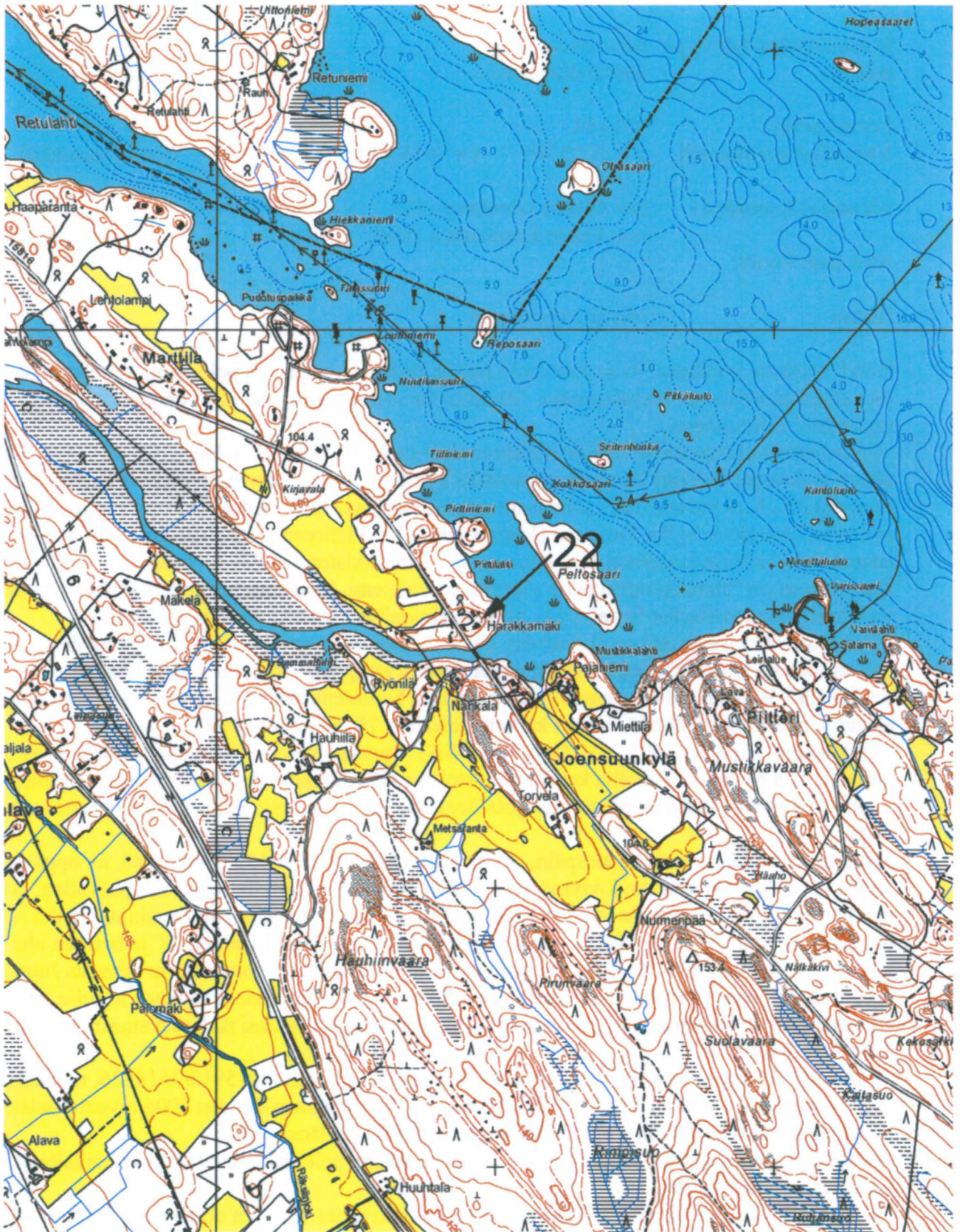
Mutasen tietojen mukaan niemi on ollut isonjaon aikaan peltona. Esinelöytöjä ei paikalta ole oppaidenkaan tietoon tullut.

Meriläinen kertoi edelleen, että kilometrin verran jokivartta ylöspäin on Karsikkoniemi-niminen paikka, jossa on kasvanut karsikkopetäjä. Hänen mukaansa se on kaadettu (suunnitelmaksi jääneen) rautatielinjan tieltä noin vuonna 1900.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit
Diaposiitivit

25791
368:48-49

Kohteen 22 sijainti. Ote peruskartasta 4314 01, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	23
Kunta, kylä, nimi	JUUKA YLÄ-RUOKONEN KALMOSAARET
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4312 08
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7024 458 i = 3598 726 z = n. 215
Aiemmat kenttätyöt	inv. Maarit Lönnberg 1973
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut?

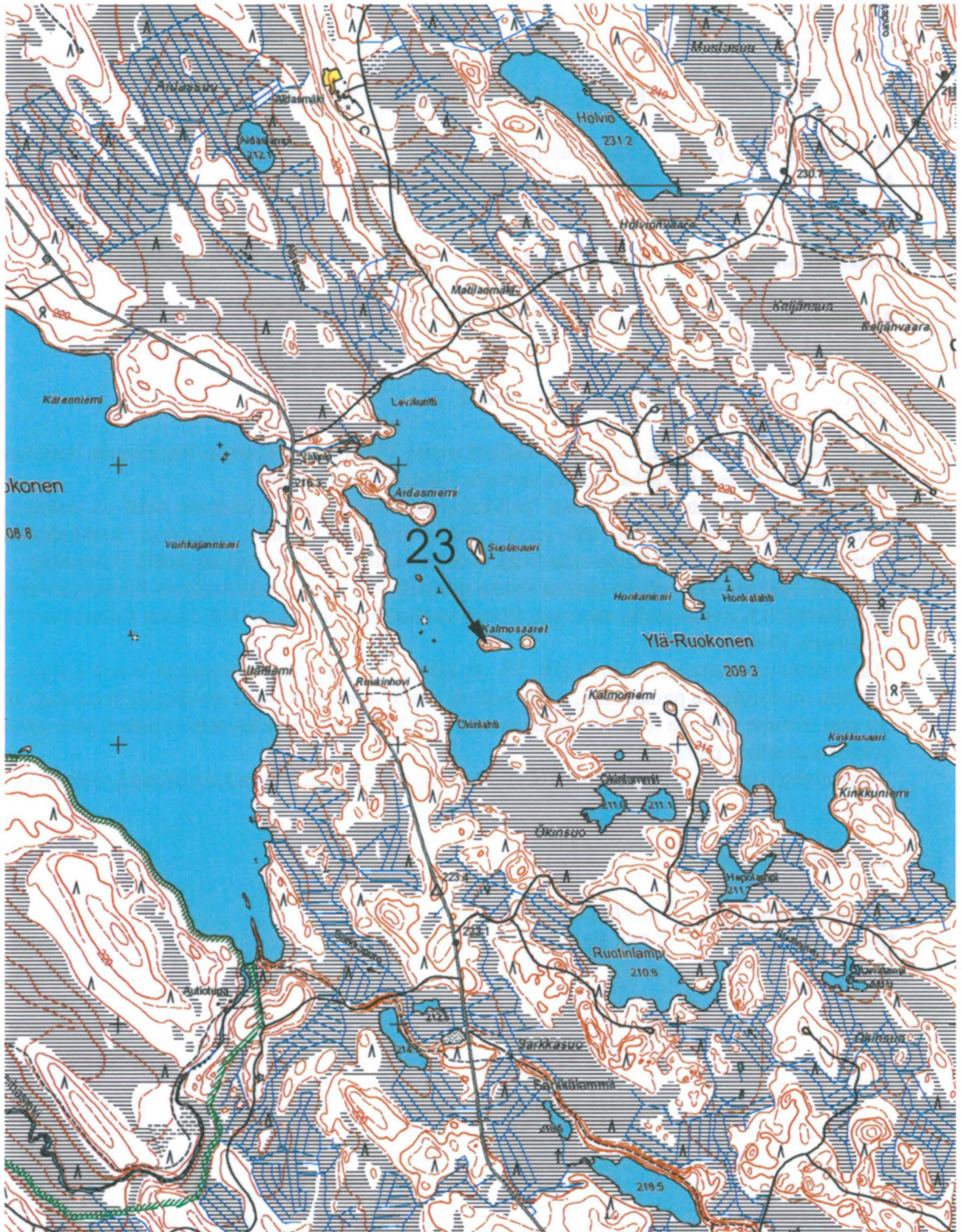
Kalmosaarilla tarkoitetaan kahta vierekkäistä saarta Ylä-Ruokosenjärven länsirannan tuntumassa. Näistä noin 300 metriä kaakkoon mantereella sijaitsee Kalmoniemi.

Vuoden 1973 inventoinnin mukaan ”paikkakuntalaisten kertoman mukaan siellä on joskus kaiveltu maata, mutta painanteita ei ole näkyvissä”. Paikka arvioitiin tuolloin ”ilmeisesti” kesäkalmistoksi, mutta kuvauksen perusteella on epäselvää, onko inventoija käynyt paikan päällä (Lönnberg 1973:13). Samaan kohteeseen saattaa viitata nimiarkiston tieto, jonka mukaan Ruosenjärven (Ruokosenjärven?) Kalmosaarella sanotaan olevan vanhan hautupaikan (NA Juuka Kalmosaari, Heikki Kokkonen 1910 tai 1916).

Tarkastimme kohteen 28.5.2010 (JR, VL, & SB). Pienessä Kalmosaassa ja Isossa Kalmosaassa todettiin molemmissa painanteita, joista osa oli syviä, todennäköisesti myöhemmin avattuja hautoja, osa taas matalia soikeita maastopainumia. Itäisessä Kalmosaassa havaittiin lisäksi yksi pyöreähkö tervahautamainen painanne.

Painanteisiin tehtiin joitain pieniä koekuoppia, mutta luita tai muuta hautaukseen viittaavaa ei todettu.

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	25792–25793
Diapositiivit	368:50–54

Kohteen 23 sijainti. Ote peruskartasta 4312 08, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	24
Kunta, kylä, nimi	JUUKA HALIJÄRVI KALMOSAARI
Muinaisjäännytyystyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4311 08
Yhtenäiskoordinaatit	p = 6994 776 i = 3600 261 z = n. 160 (koekuoppa)
Aiemmat kenttätyöt	-
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon?

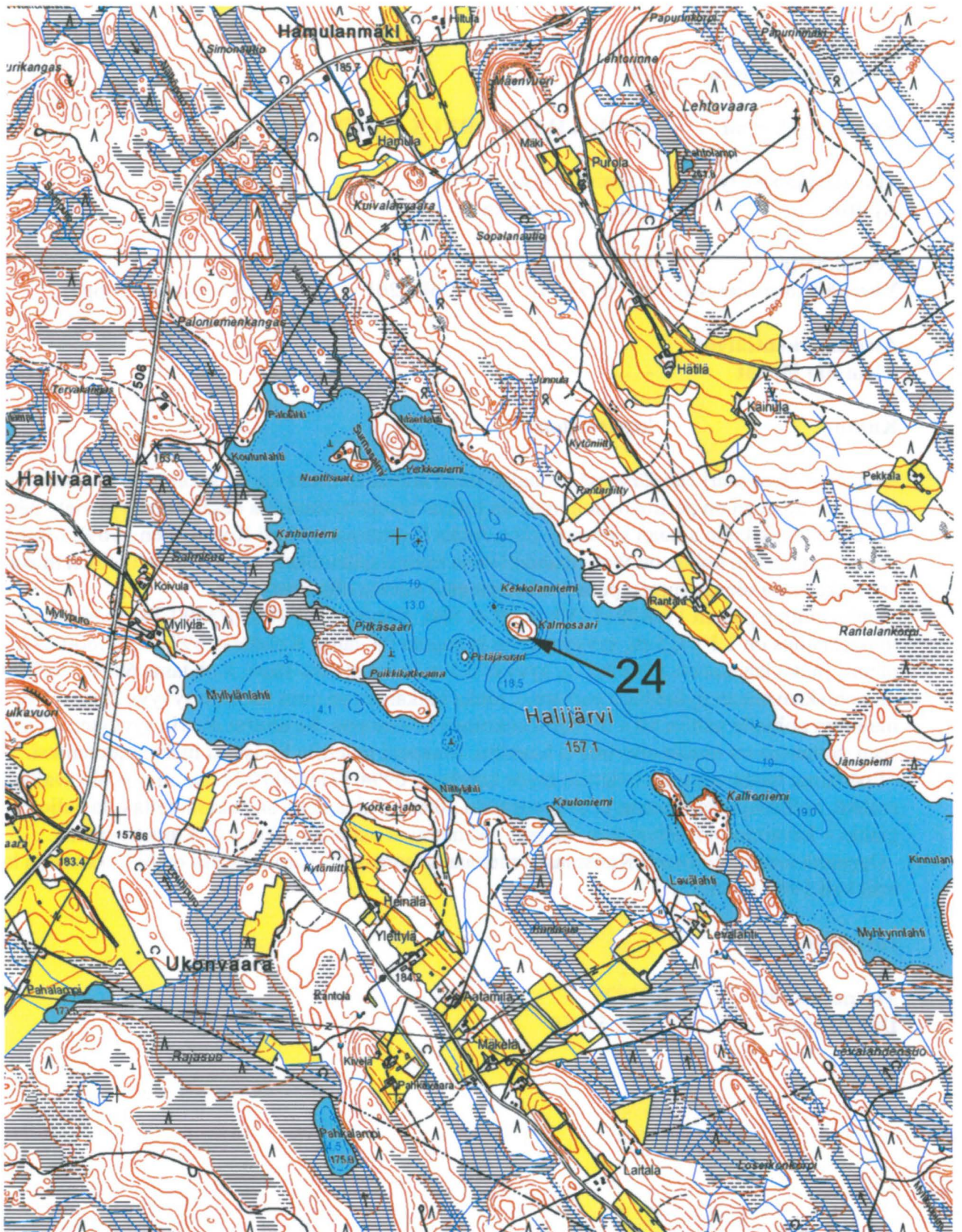
Kohde on pieni saari Halijärvessä Rantalan talon kohdalla. Saarella on vuonna 1993 rakennettu kesämökki. Saareen on perimätiedon mukaan joskus haudattu ruumiita kesän aikana ja viety nämä sitten talvella rekikelin aikaan Lieksaan (NA Juuka Kalmosaari, Matti Kortelainen 1969). Muinaisjäännösrekisteriin kohde on viety mahdollisena muinaisjäännöksenä. Rekisterin tietojen mukaan ”peruskartassa olevan nimen perusteella kyseessä saattaa olla hautasaari”.

Tarkastimme paikan 11.9.2011 (VL & JR & SB). Kohdassa 6994 791/3600 247 todettiin painanne, jonka laajuus on 1,1 x 0,5 m, syvyys 0,3 m ja suunta itä-länsi. Kohdassa 6994 778/3600 244 on painanne, jonka laajuus on 1,9 x 0,7 m, syvyys 0,5 m ja suunta itä-länsi. Kohdassa 6994 776/3600 261 on pohjakaavaltaan pyöreähkö painanne, jonka halkaisija on noin metri ja syvyys 25 cm. Viimeksi mainitun pohjalle tehtiin 50 x 50 cm:n kokoinen koekuoppa. Se ulottui metrin syvyyteen; hautaukseen viittaavaa tai muuta erityistä ei havaittu. Maaperä todettiin kiviseksi hiekkamoreeniksi.

Epävarma hautapainanne todettiin myös kohdassa 6994 771/3600 237. Se on pohjakaavaltaan pyöreähkö, halkaisijaltaan metrin ja syvyydeltään 10 cm. Painanteita saattaa saarella olla paljon useampiakin – havainto-olot olivat mm. myrskyn kaatamien puiden vuoksi osalla aluetta heikot.

Oppaana toimineen Pentti Kuosmasen mukaan sanomalehti Karjalaisessa on ollut kohdetta koskeva artikkeli 1960-luvulla.

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	25825
Diapositiivit	368:55–56

Kohteen 24 sijainti. Ote peruskartasta 4311 08, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	25
Kunta, kylä, nimi	JUANKOSKI ALA-SIIKAJÄRVI SUURI KALMOSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikka, ruumiskalmisto
Ajoitus	kivi- tai varhaismetallikausi, historiallinen aika
Peruskartta	3334 07
Yhtenäiskoordinaatit	p = 7013 530 i = 3569 168 z = n. 100 (painanne 13)
Aiemmat kenttättyöt	tark. Karim Peltonen 1997
Aiemmat löydöt	(luita, ks. teksti)
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Ala-Siikajärven länsiosassa pohjoinen–etelä-suuntaisella pitkänomaisella saarella, jolla on samansuuntainen harjanne. Saaren lounaissivulla on saaren suuntainen vanha hiekkakuoppa. Alue kasvoi vuonna 2011 nuorta sekametsää.

Museoviraston tutkija Karim Peltonen on käynyt paikalla 1997. Hän totesi saaren laella hautamaisia painanteita noin 30. Haudoilla ei Peltosen mukaan ollut yhtenäistä suuntaa. Paikkaa oli kaiveltu muutama vuosi ennen tarkastusta, jolloin eräästä hautapainanteesta olisi tullut esille luita. Myös Peltonen kaivoi eräästä haudasta esille luita, jotka kerättiin talteen analysointia varten. Hänen tulkintansa mukaan paikka on joko isonvihan aikana tapetun kasakkapartion hautapaikka, karjalainen kalmisto tai kesähautausmaa; viimeksi mainittua vaihtoehtoa hän pitää todennäköisimpänä (Peltonen 1997).

Tarkastimme paikan 12.9.2011 (VL & JR & SB). Vene saatiin lainaksi Eero Holländerilta. Saaresa havaittiin runsaasti painanteita. Niistä selkeimmät ovat saaren eteläosassa; pohjoisempanakin on epämääräisiä kuoppia. Selkeät kuopat rajoittuvat hiekkakuopan eteläpään tasolta etelään suuntautuvalla alueella. Alla kuvattuun painanteeseen 13 on isketty Museoviraston muovinen muinaisjäännöskylytti. Toteamistamme painanteista mittasimme sijainnin, koon (pituus/leveys/syvvyys) ja suunnan seuraavasti:

P1	7013 582/3569 148	1,6 x 0,5 x 0,3 m	itä–länsi; jyrkkäreunainen, lähellä hiekkakuoppaa
P2	7013 568/3569 159	2 x 0,7 x 0,4 m	pohjoinen–etelä ja itä–länsi; L:n muotoinen painanne, jonka sivut samankokoisia (em. mitat). Muoto osin epämääräinen.
P3	7013 568/3569 159	1,6 x 0,5 x 0,3 m	pohjoinen–etelä
P4	7013 565/3569 155	1,3 x 0,6 x 0,2 m	itä–länsi; itäpää syvämpi ja selkeämpi
P5	7013 562/3569 163	1,4 x 1 x 0,2 m	lähinnä luode–kaakko; muoto epämäär.
P6	7013 561/3569 164	1,5 x 0,5 x 0,1 m	itä–länsi
P7	7013 558/3569 164	1,5 x 0,6 x 0,2 m	itä–länsi
P8	7013 557/3569 165	1,3 x 0,4 x 0,1 m	luode–kaakko
P9	7013 548/3569 163	0,9 x 0,3 x 0,1 m	koillinen–lounas
P10	7013 543/3569 167	1,7 x 0,5 x 0,2 m	itä–länsi
P11	7013 542/3569 169	1,5 x 0,6 x 0,25 m	itä–länsi
P12	7013 540/3569 171	halk. 0,7, syv. 0,3 m	pohjakaavaltaan pyöreähkö
P13	7013 530/3569 168	2 x 0,7 x 0,5 m	pohjoinen–etelä; jyrkkäreunainen, kaiveltu?
P14	7013 537/3569 173	2,2 x 0,4 x 0,25 m	T:n muotoinen; toinen sivu (em. mitat) itä–länsi, toinen 1,2 x 0,5 x 0,2 m ja pohjoinen–etelä
P15	7013 534/3569 175	1,3 x 0,4 x 0,3 m	itä–länsi

P16	7013 532/3569 174	1,2 x 0,7 x 0,5 m	itä-länsi; länsipää syvä, selvästi kaiveltu
P17	7013 529/3569 179	1,4 x 0,6 x 0,4 m	itä-länsi, ilmeisesti kaiveltu
P18	7013 527/3569 176	halk. 1, syv. 0,1 m	laakea, pohjakaavaltaan pyöreähkö
P19	7013 513/3569 179	halk. 0,8, syv. 0,1 m	laakea, pohjakaavaltaan pyöreähkö
P20	7013 509/3569 185	halk. 1, syv. 0,1 m	laakea, pohjakaavaltaan pyöreähkö
P21	7013 601/3569 137	1,5 x 0,5 x 0,1 m	luode-kaakko
P22	7013 621/3569 134	1,6 x 0,5 x 0,1 m	itä-länsi
P23	7013 588/3569 157	1,7 x 0,7 x 0,15 cm	itä-länsi
P24	7013 577/3569 155	1,4 x 0,4 x 0,3 m	luode-kaakko

Painanteen 3 keskelle avattiin koekuoppa, jonka laajuus oli 50 x 60 cm. Noin 15 cm:n syvyydessä todettiin sekoittuneesta maasta luita, mm. paloja kallosta ja lantiosta. Luut eivät olleet *in situ*.

Painanteen 13 eteläpähän avattiin koekuoppa, jonka laajuus oli 60 x 80 cm. Noin 25 cm:n syvyydessä (painanteen pohjasta mitattuna) tuli esille useita putkiluita yhdessä nipussa. Holländerin kertoman mukaan Karim Peltosen vuonna 1997 talteen ottamat luut oli sittemmin palautettu (ilmeisesti analysoimatta) alkuperäiselle löytöpaikalle, jolle oli myös pystytetty muinaisjäännöskyltti; oletettavasti painanteesta 13 nyt talletetut luut ovat samat. Tulkinta on kuitenkin epävarma, sillä tunnetuissa tiedoissa, esimerkiksi muinaisjäännösrekisterissä, ei mainita luiden palauttamista vuoden 1997 tarkastuksen jälkeen.

Painanteeseen 14 avattiin koekuoppa, joka jouduttiin syvyyden vuoksi laajentamaan 1,5 x 0,5 metrin kokoiseksi. 110–135 cm:n syvyydessä todettiin suhteellisen isokokoisia mutta irrallisia puunpaloja. Maa oli sekoittunutta hiekkamoreenia, kunnes muuttui puhtaaksi 155 cm:n syvyydessä. (Muita merkkejä hautauksesta ei havaittu.)

Painanteen 21 keskelle avattiin 30 x 40 cm:n kokoinen koekuoppa, joka kaivettiin 50 cm:n syvyyteen. Siinä todettiin humuksensekaista moreenia 35 cm:n syvyyteen ja sen alla puhdasta moreenia. Merkkejä hautauksesta ei tavattu.

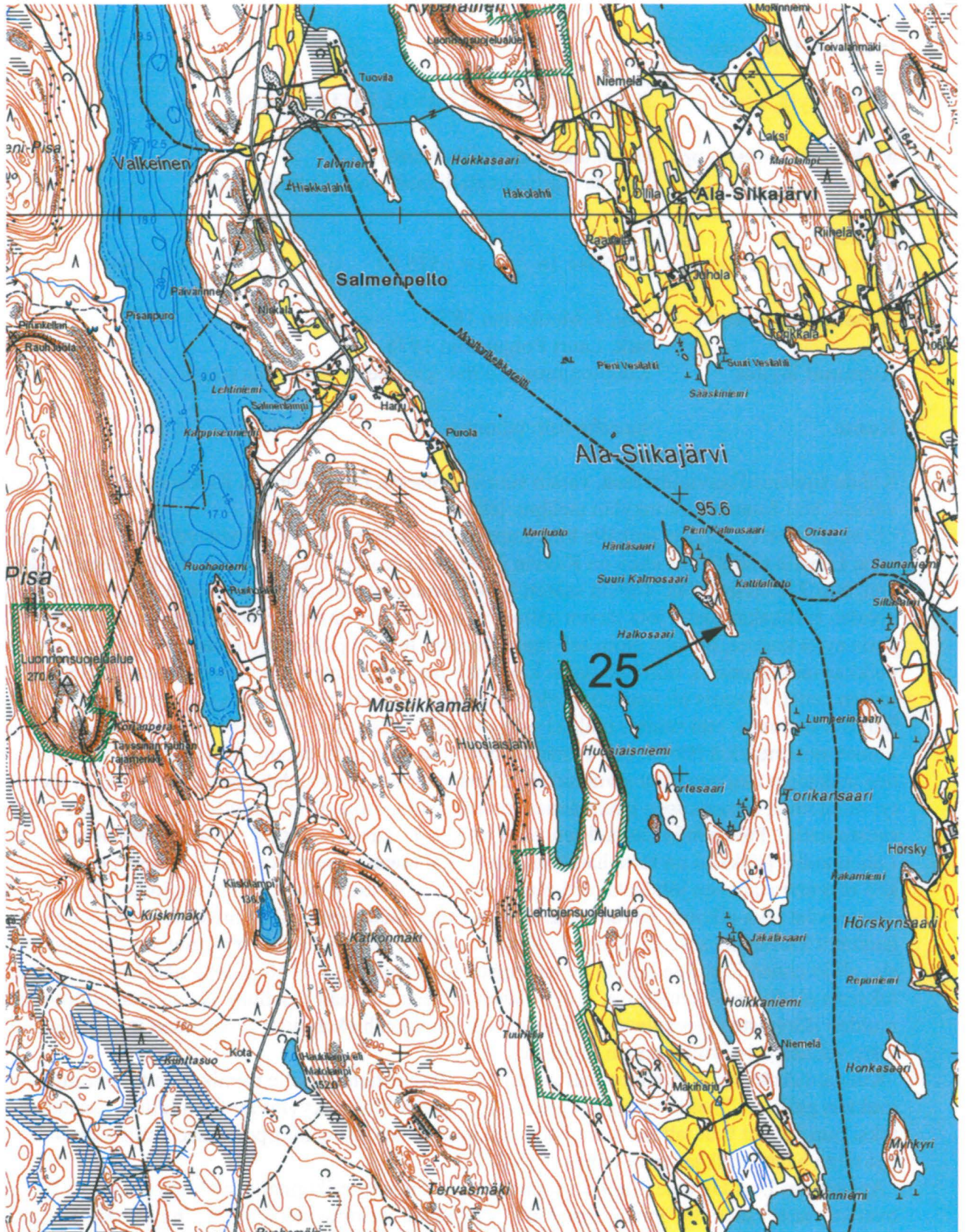
Painanteen 23 keskelle avattiin 0,5 x 0,5 metrin laajuinen koekuoppa. Siinä todettiin humuksensekaista silttiä 25 cm:n syvyyteen; sen alla tuli esille puhdas siltti. Merkkejä hautauksesta ei tavattu.

Hiekkakuopan reunoilla todettiin muutama kvartsi-iskos (ei otettu talteen). Saarella näyttää siis olevan myös kivi- tai varhaismetallikautinen asuinpaikka.

Inventointilöydöt TYA 890; luita

Mv-negatiivit 25826

Diapositiivit 368:57–58

Kohteen 25 sijainti. Ote peruskartasta 3334 07, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	26
Kunta, kylä, nimi	KAABI KAAVINJÄRVI LEHTOSAARI
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikka, ruumiskalmisto
Ajoitus	kivi- tai varhaismetallikausi, historiallinen aika
Peruskartta	3333 10
Yhtenäiskoordinaatit	p = 6984 16 i = 3575 87 z = n. 105 (luulöydöt 1947)
Aiemmat kenttätyöt	tark. J. Maukonen 1877 tark. Lauri Pohjakallio 1975
Aiemmat löydöt	Kuopion museo 5964; kvartseja – ks. myös teksti
Kunto	suurelta osin tuhoutunut?

Kohde sijaitsee Kaavinjärvessä, varsin suurikokoisessa Lehtosaassa Kirkkoselän ja Hukanselän välissä, heti Kaavin kirkonkylän eteläpuolella.

J. Maukonen on käynyt paikalla kihlakuntainventointinsa (1879:21) yhteydessä: ”Kreikkalainen aika. Lähellä pitäjään kirkkoa on Kaavin järvessä *Lehtosaari*, joka kuuluu Pirilänniemen talon maa-
han, N:o 7 Kaavin kylää. Tämän saaren kaakkoisrannalle on haudattu ihmisiä. Saaren ranta on siinä kohden hiekkakangasta, jota järven aallot vähitellen vieryttävät järveen. Tästä vieremästä, joka on paria sylvä korkea, on aika ajoin selvinnut ihmisen luita ja pääkalloja rantahiekalle. Kun saavuin paikkaa tarkastamaan, niin huomasin kaksi mustaa piikkiä pistävän ulos vieremästä. Ne olivat sääri-
luiden nenät. Ruumis oli haudattu kolmen jalan syvyyteen, pää luodetta ja jalat itäkaakkoa kohti. Selvästi huomasin, että ruumis makasi pohjalaudalla, vaan sivu- ja kansilautojen jäännöksistä ei ollut tunnettavia merkkiä jäljellä; sitä vastaan näytti siltä, kun pään takana olisi ollut joku poikuslauta. Lie-
nee makaajan majassa ollut sivulaudatkin, koska hartioiden kohdalla molemmin puolin sivuilta löy-
tyi muutamia, erinomaisen järeätekkoisia rautanauloja, jotka olivat muuttuneet ikään kuin hiileksi (ei ruostumalla). Päänteen ja katkauksen väliä oli kaksi tuumaa; paksuja olivat siis arkun laudat olleet. Lähettämäni pääkallo on tästä haudasta otettu. Paikkaan, arvelee kansa, oli ennen aiottu ruveta kirk-
koa rakentamaan; sen johdosta olisi muka siihen haudattu. Toinen arvelema, jonka alkaja kuuluu olleen erästä taka-aikoina seurakunnassa ollut pappi, sanoo että siihen muka Isonvihan aikana olisi haudattu kaatuneita soturia. Kuten luulottelen, on kaivamani ruumis maannut siinä useita satoja vuo-
sia, eli jo ennen Kaaville kirkon perustamista, joka tapahtui v 1650. Koska näet kirkon aseman muu-
toksesta ei ole tietoa muistossa, niin sellaista ei liene koskaan tapahtunutkaan. Pääkallon lujuteen ja muiden jäännösten selvyyteen, arvelen syyksi kankaan hiekan, jossa kosteuden ja kuivuuden vaihe-
tusta vuoden eri-aikoina tuskin tuntuneet.”

Kunnanlääkäri Niilo Pesonen teki 24.8.1931 Muinaistieteelliselle toimikunnalle ilmoituksen, jonka mukaan paikalta ”hiekkamaan murtuessa tulee yhtämittaa näkyviin ihmisen luita ... saadakseni koo-
tuksi nuo vanhat luut talteen Yliopiston Anatomian laitoksen antropologiseen museoon olen ryhty-
nyt tuota hautapaikkaa kaivattamaan” (MV HA).

Apteekkari Uno Hirvinen ilmoitti seuraavana vuonna toimikunnalle, että hän ja tohtori Pesonen ovat kaivaneet saarelta ”jonkun haudan”. Luut olivat ilmoituksen mukaan ”hyvin säilyneet, tukka jäljellä; haudan kehänä kuten mustahko juova”. Yhdestä haudasta kerrotaan löytyneen rautanaulan, yhden ruumiin alla oli asbestisekoitteinen saviastianpala. Hirvinen arveli paikan olevan joko kreik-
kalaiskatoliselta ajalta tai ainakin ajalta jolloin pitäjässä ei kirkkoa. Ilmoituksen mukaan tohtori Pe-
sonen oli todennut yhden luurangon naisen luurangoksi, joten Hirvisen mukaan kyseessä eivät siis ole sotilashaudat (Hirvisen ilmoitus 10.6.1932, MV AOA).

Lauri Pohjakallio tarkasti paikan vuonna 1975. Hänen mukaansa paikalla oli havattavissa painan-
teita hiekkaleikkauspenkassa, jonka lisäksi hän löysi hiekkaleikkauksesta kaksi kvartssia (KuM
5964). Painanteita hän piti ilmeisinä säilyneinä hautoina (tarkastuskertomus, kopiona MV AOA).

Tarkastimme kohteen 28.5.2010 (JR, VL, & SB). Havainto-olot olivat paikalla tehtyjen hakkuutöiden vuoksi osin huonot.

Venekuljetuksen saarelle tarjonnut ja oppaanamme ollut maanomistaja kertoi itsekin löytäneensä paikalta vuonna 1947 hiekanotossa pääkallon ja jonkin muun luun. Hänen mukaansa löytöön ei liittynyt muita havaintoja, esimerkiksi puujäännöksiä tai esineitä. Löytöpaikka on ylärinteessä kohdassa 6984 159/3575 866. Myös muut ovat hänen mukaansa löytäneet paikalta luita. Hiekanottoehtien reunat olivat tarkastuksen aikaan jo osaksi umpeen kasvaneet, eikä alueelta todettu merkkejä haudoista. Löytöpaikan nimi on hänen mukaansa Kokkonieniemi (myös peruskartalla); paikalla on pidetty leiriä.

Totesimme alueella kymmenkunta mahdollista hautapainannetta. Ne näyttivät keskittyvän lähelle rantapenkkaa. Painannealue oli tasaista männikköä, jossa aluskasvillisuus oli niukkaa ja maaperä hienoa hiekkaa. Noin 50 metrin päässä vuoden 1947 löytöpaikasta luoteeseen maasto alkaa muuttua epätasaisemmaksi. Epätasaisemmalla alueella ei enää näkynyt painanteita.

Kohdassa 6984 179/3575 872 olleen painanteen keskelle tehtiin koekuoppa (nro 1), jonka laajuus oli 35 x 65 cm. Siinä tuli esille selkeitä, osin hiiltyneiltä vaikuttaneita, puujäännöksiä noin 35 cm:n syvyydessä. Sekoittunutta maata todettiin vielä noin 55 cm:n syvyydessä. Luita ei löytynyt.

Omassa suunnassaan reunimmaiseen painanteeseen (6984 220/3575 902) tehtiin koekuoppa 2, jonka laajuus oli 40 x 70 cm. Siinä todettiin harmaata (huhutoutumiskerrokselta näyttävää) harmaata hiekkaa paikoin noin 80 cm:n syvyyteen. Tässä hiekassa oli melko runsaasti hiiltä. Merkkejä hautauksesta ei todettu.

Kohtaan 6984 179/2575 877 (paikalle, jossa ei ollut painannetta) tehtiin koekuoppa 3, jonka laajuus oli 30 x 50 cm. Kuopasta ei saatu ihmistoimintaan viittaavia havaintoja. Kohtaan 6984 171/3575 880, ilmeiseen painanteeseen, tehtiin koekuoppa 4, jonka laajuus oli 45 x 45 cm. Siitä todettiin sekoittunutta maata ja hieman puuta, muttei selkeitä merkkejä hautauksesta. Myös kohtaan 6984 157/3575 869 tehtiin pieni koepisto, josta todettiin sekoittunutta maata, muttei mitään hautaukseen selkeästi viittaavaa.

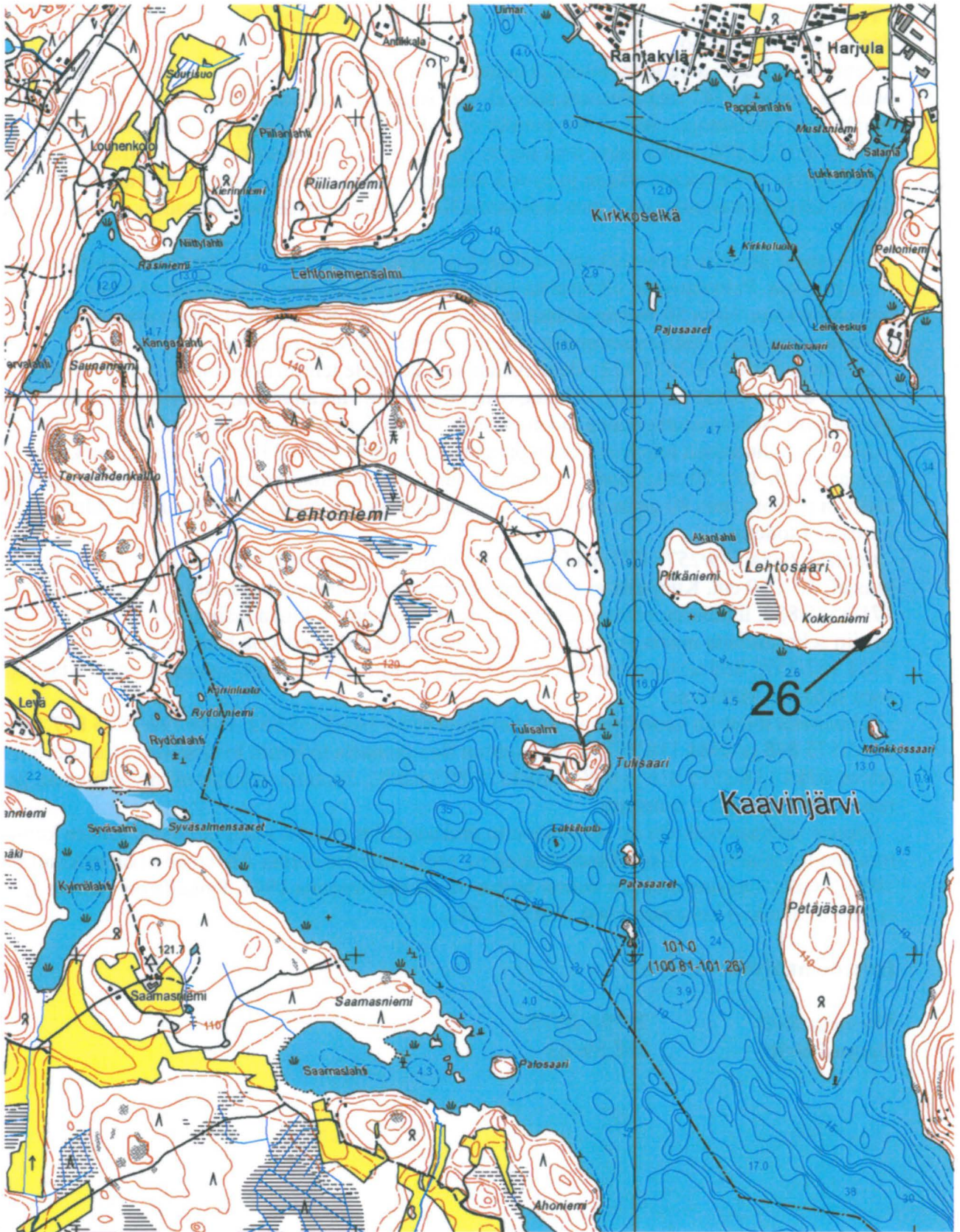
Painanteita todettiin kauempana vielä kohdissa 6984 144/3575 852, 6984 198/3575 897, 6984 166/3575 848 ja 6984 118/3575 818. Auratun tien pinnasta todettiin kvartsi-iskoksia koordinaattipisteiden 6984 118/3575 816 ja 6984 110/3575 807 väliltä. Samalla paikalla oli myös hieman palanutta luuta. Näitä löytöjä ei talletettu.

Oppaan mukaan paikalla on perimätiedon mukaan ollut ortodoksinen tsasouna, toisten kertomusten mukaan luterilainen kirkko. Hänen mukaansa prof. emeritus Jorma Ahvenainen on tutkinut paikkaa 1950-luvulla. Oppaan mukaan saaren asutus on alkanut vuonna 1947. Paikalla on vuonna 1992 pystytetty muistokivi kohdassa 6984 173/3575 882.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit 25794–25795

Diapositiivit 368:59–63

Kohteen 26 sijainti. Ote peruskartasta 3333 10, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	27
Kunta, kylä, nimi	OUTOKUMPU RAVIJÄRVI KALMOSAARI
Muinaisjäänöstyyppi	ruumiskalmisto?
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4222 08
Yhtenäiskoordinaatit	p = 6964 668 i = 3599 197 z = n. 122,5
Aiemmat kenttätyöt	-
Aiemmat löydöt	-
Kunto	koskematon

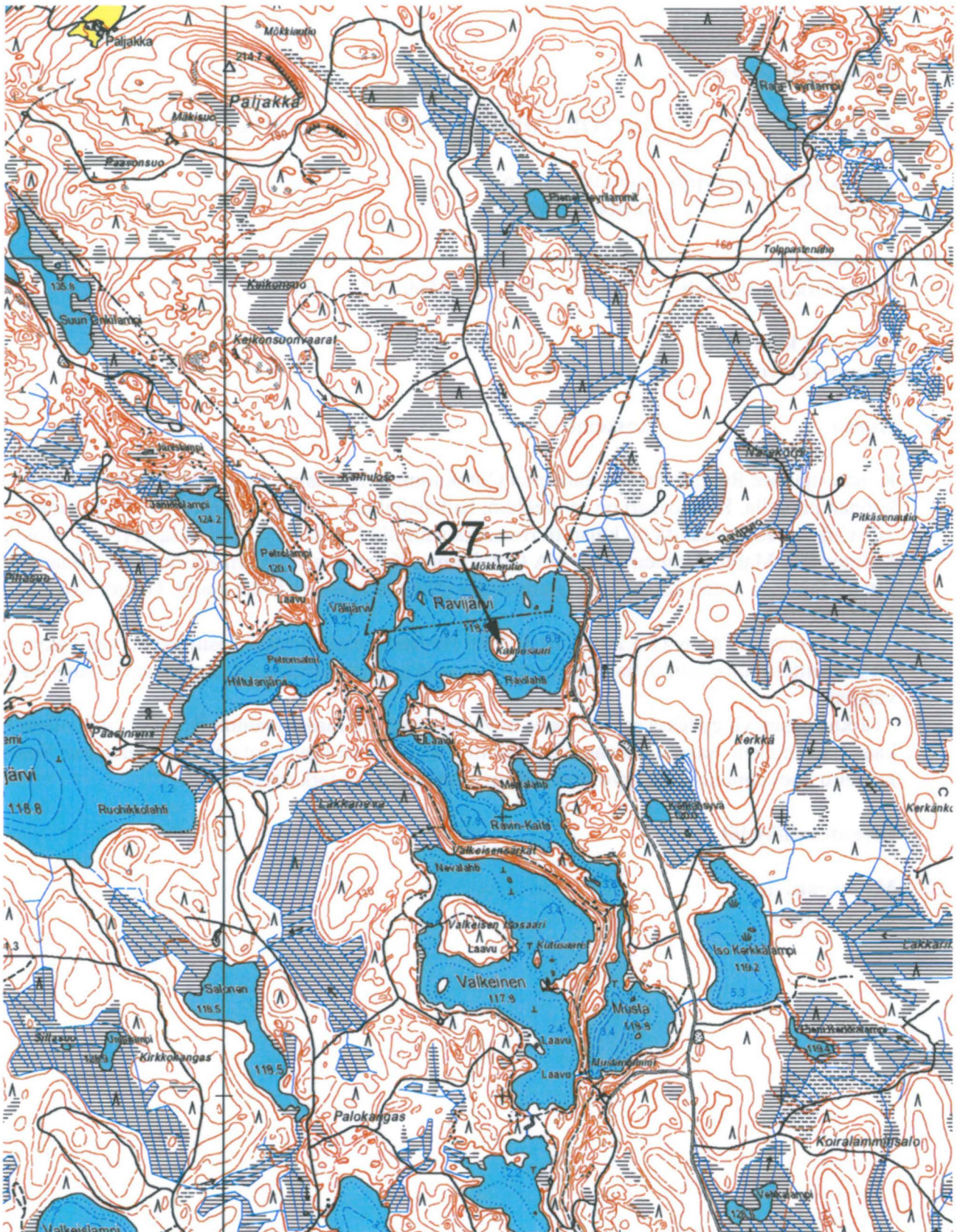
Kohde sijaitsee Ravijärven Ravilahdessa Outokummun ja Kaavin rajan läheisyydessä ensinmainitun kunnan puolella. Kalmosaari on pyöreähkö, halkaisijaltaan noin 90 metriä oleva kumpumainen saari.

Ravijärven Kalmosaarta on kutsuttu rinnakkaisnimillä Palosaari ja Kerkkäsaari (NA Outokumpu Kalmosaari, Maini Turunen 1986; NA Outokumpu Kalmosaari, Maarit Kallio 1978). Saaren nimi on liitetty Suomen sodan 1808–1809 tapahtumiin (NA Outokumpu Kalmosaari, Hannu Kovalainen 1964–65:70).

Tarkastimme kohteen 21.5.2010 (JR & SB). Havainto-olot olivat pääosin hyvät, vaikkakin saarella oli paikoittain runsaastikin hakkuujätettä. Saarella kasvaa sekametsää ja aluskasvillisuus on melko vähäistä.

Tarkastuksen yhteydessä saaren laella havaittiin joitakin maastopainumia, jotka eivät olleet kuitenkaan hautamaisia. Saaren itäosassa huomioitiin lisäksi yksi tervahautamainen painauma. Saarelle ei kaivettu koekuoppia, vaan tyydyimme vain pintapuoliseen tarkasteluun.

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	-
Diapositiivit	-

Kohteen 27 sijainti. Ote peruskartasta 4222 08, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	28
Kunta, kylä, nimi	LIPERI KÄSÄMÄ KALMONIEMI
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto?
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4224 01
Yhtenäiskoordinaatit	p = 6954 635 i = 3618 965 z = 80–95 (niemen sijainti)
Aiemmat kenttätyöt	-
Aiemmat löydöt	-

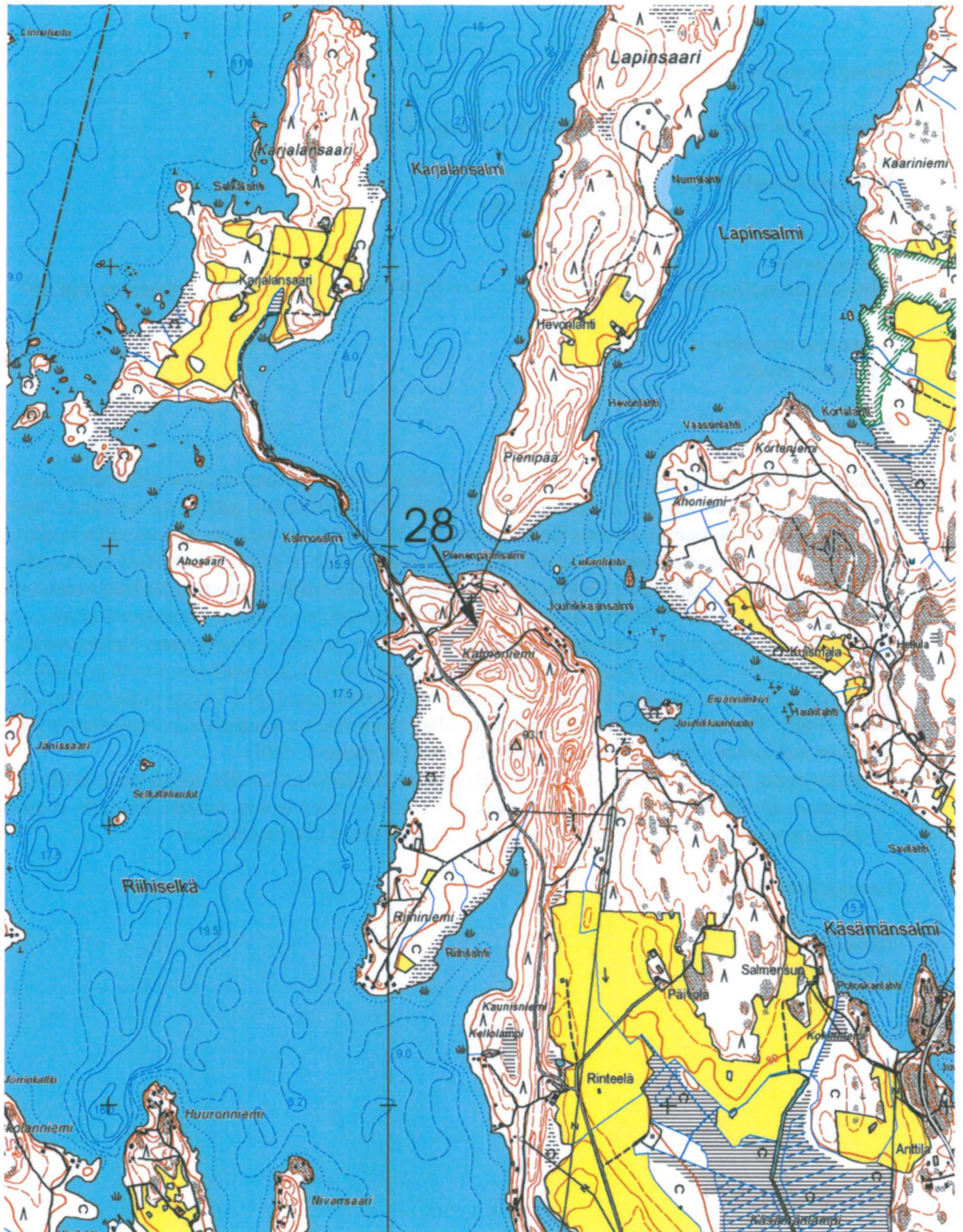
Kunto

Kohde on Viinijärveen pistävä laajahko niemi, jonka kerrotaan saaneen nimensä seuraavasti: ”sinnek ku ol jeännä Ruotin soaj [=suomen sodan] jäläkkev venälläissii, jotka sitte on sinnet tapettu ja hauvvattu.” Kalmoniemen erottaa Karjalansaaresta Kalmosalmi, joka on kertomusten mukaan mahdollisesti saanut nimensä ennen nientä, sillä ”siihen niemmee ol jeännä venälläissii sissisotillaita, jotka sitte ahistel kylälläissii. Miunnii isä’ äittäi ne ajel eikä niillä ollunna immeisen noammaa, ne ol ihan karvassii. Sitten kylälläeset ajo ne seippäillä niemmeej ja ne lähtiit uimaan Karjalansoarren, voan ei ne jaksanna uijjav voan hukku siihen salammeen, ja sillä sitä sanottaan Kalamosalmeks.” [< Roope Hirvonen, Käsämä. Tämä kertoja oli ainoa, joka väitti Kalmosalmen nimeä primääriseksi, kaikki muut olettivat niemen olleen venäläisten kuolinpaikkana.] (NA Liperi Kalmoniemi, Kaisa Varis 1960). Tarinan erään toisinnon mukaan olisi takaa-ajajina venäläiset ja ruotsalaiset sekä suomalaiset hukkuivat (NA Liperi Kalmosalmi, Katri Savolainen 1974).

Tarkastimme 25.7.2010 (JR, VL, TS & SB) niemen kärkiosaa alueella, jonka laajuus oli noin 200 (suunnassa itä–länsi) x 400 metriä. Maaperä todettiin hyvin kiviseksi, mitään erikoista ei havaittu.

Paikannimen perusteella jossain alueella saattaa kuitenkin olla hautauksia

Inventointilöydöt	-
Mv-negatiivit	-
Diapositiivit	-

Kohteen 28 sijainti. Ote peruskartasta 4224 01, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	29
Kunta, kylä, nimi	LIPERI KOMPERO RISTIMÄKI
Muinaisjännöstyyppi	asuinpaikka, ruumiskalmisto
Ajoitus	kivi- tai varhaismetallikausi, historiallinen aika
Peruskartta	4223 03
Yhtenäiskoordinaatit	p = 6948 478 i = 3617 666 z = n. 80 (hauta 1)
Aiemmat kenttätyöt	inv. J. Maukonen 1877
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Siikajoen/Viinijoen pohjoisrannalla, Louhelan talon pihapiirin länsipuolella, noin 150 metrin päässä päärakennuksesta. Kohde on merkitty peruskarttaan termillä ”muinaishauta”.

Vanhimmat arkistotiedot kohteesta ovat vuoden 1877 kihlakuntainventoinnista, jossa kalmistoja kerrotaan olevan mm. ”Mikko Parviaisen talon (N:o 2 Komperon kylää) pellossa yksi. Peltoa, joka oli nyt rukiina, nimitetään *Ristimäeksi*; se on Wiinijärvestä Heposelkään laskevan Siikajoen itäranalla. Tästä pellostä ovat vanhempaan aikaan siat kortteiden juuria kaivaessaan vääntäneet ylös ihmisten pääkalloja. Asukkaat kertovat siinä olevan Venäläisten kalmiston ja että samalla olisi siinä ollut kirkkoa. Isäntä sanoi yhdellä kohdalla pellossa olevan hiiliä, joita hän arveli jäännöksiksi sanotusta kirkosta. Samalla pellolla on muinoin seissut paasikivi pystyssä, joka olisi muka ollut jonkun hautakivenä. Tämän kiven oli joku vienyt jokeen, vaan kun tuli siitä levottomaksi, niin täytyi se sieltä saattaa paikoilleen. Muutamia vuosia takaperin oli toinen mies vedon perästä saman kiven vienyt jokeen, jossa se nyt kuuluu olevan” (Maukonen 1879b:10–11).

Kansanrunousarkiston aineistossa mainitaan: ”Vanhan-Komperon entisellä hautausmaalla Liperissä oli muutamia vuosikymmeniä sitten pystyssä kivi, jota tiedetään palvellun. Kiven kantoi isäntä Varis veden perästä Komperon jokeen, joka virtaa hautausmaan rannatse. Kivessä ei sanonut Varis olleen mitään merkkejä. Korkeudeltaan se oli noin kuusi korttelia, josta puolet maan sisässä ja näköjään, kantajan mukaan ’tavallinen paasi’. Juurelta löytyi maata kaivettaessa ihmisen pääkoppaluu. Kiven vei Varis jokeen vuoden 1870 paikkeilla. Kiven lähistöltä pellolta on löytynyt kyntäessä hiiliä ja näkyi niitä hiukan vielä nytkin (1909)” (SKS KRA Liperi. Lukkarinen, J. b) 327. 1909). Toinen maininta kertoo: ”Ikivanha kalmisto, johon pakanuuden aika esi-isämme on kätkeyty. Vielä nykyäänkin siitä kohoaa kyntäjän auran kärjessä ihmisen luita. V. 1669 piispan kirjeessä mainitaan tämä hautausmaa, johon kiellosta huolimatta saatettiin vainajat ilman kristillisiä juhlamenoja” (SKS KRA Liperi. PK 33. Veikko Sallinen 5906. 1938).

Tarkastimme kohteen ensimmäisen kerran 25.7.2010 (JR, VL, TS & SB). Kalmisto sijaitsee peltojen ympäröimässä metsäsaarekkeessa, etelään viettävässä rinteessä. Paikalla kasvoi täysikasvuisia mäntyjä, aluskasvillisuutena oli tiheästi vadelmaa. Kasvullisuuden vuoksi havainto-olot olivat huonohkot. Ympärillä olevat pellot olivat kasvipeitteisiä – niiden reunoja tarkastettiin silmämääräisesti, mutta mitään erityistä ei todettu.

Maaperä kalmistossa (metsäsaarekkeessa) on hiekkaa; alueen keskellä oli vanha, laajahko ja nyt jo umpeenkasvanut matala hiekkakuoppa. Se lienee tuhonnut huomattavan osan kalmistosta, mutta metsäsaarekkeen reunoilla on ehyttä alaa. Metsäisen alueen itäreunassa on ortodoksinen matkamiehen risti.

Metsäsaarekkeen ja pellon ylälaitaa myötäilee kiviaita, joka näyttää rajoittuvan melkein pelkästään metsikön kohdalle ulottuen siitä hieman pellon kohdalle. Aitaa ei ole metsäsaarekkeen muilla sivuilla, mutta vaikuttaa mahdolliselta, että se liittyy kalmistoon.

Kävimme paikalla toisen kerran 12.9.2011 (VL & JR & SB). Metsäsaareketta ympäröivät pellot olivat edelleen laitumena. Puhdistimme hiekkakuopan pohjoisreunaa kohdassa 6948 511/3617 669 la-
piolla noin 50 cm:n leveydeltä ja 60 cm:n syvyydeltä. Noin 45 cm:n syvyyteen asti hiekka oli ruskeaa ja sekoittunutta, sitten alkoi puhdas harmaa hiekka. Merkkejä hautauksista ei todettu.

Pellon ja hiekkakuopan väliselle alueelle, kohtaan 6948 516/3617 663, avattiin 35 x 35 cm:n kokoinen koekuoppa, jossa todettiin 35–40 cm:n syvyyteen sekoittunutta ruskeaa hiekkaa ja sen alla puhdas harmaa hiekka. Pohjaan tehtiin kairalla varmistuspisto. Merkkejä hautauksista ei havaittu.

Lounaaseen kohti jokea laskevan rinteeseen yläosaan, kohtaan 6948 486/3617 657, avattiin 35 x 35 cm:n kokoinen koekuoppa, jossa todettiin 40 cm:iin asti ruskeaa sekoittunutta hiekkaa ja siitä alaspäin puhdasta harmaata hiekkaa.

Neljäs koekuoppa avattiin pellon ja metsikön rajalle kohtaan 6948 478/3617 666 (sijainnista ks. myös dia TYA 368:68). Sen laajuus oli 65 x 70 cm. Vain noin 15 cm:n syvyydestä tuli näkyviin hautaukseen liittyvien luiden yläpintaa *in situ* (hauta 1); esille otettiin yläruumista ulottuen vatsan kohdalta kalloon (dia TYA 368:69). Luista otettiin näytteeksi alaleuka ja pala kalloa; muuten hautaus jätettiin sijalleen ja kuoppa peitettiin. Talteen otettiin myös neljä rautanaulaa, jotka selvästi liittyivät hautaukseen ja jotka on tulkittava arkunnauloiksi. Haudan täyttömaasta talletettiin pala ohutseinäistä asbestikeramiikkaa.

Vainajan pään suunnaksi mitattiin 288 gon. Maaperä tälläkin kohdalla on hiekkaa. Myöhemmän paikallistamisen helpottamiseksi koekuopan nurkkiin sijoitettiin sitä täytettäessä 20 sentin kolikot (yksi portugalilainen). Lisäksi aluetta prospektoitiin lyhyesti metallinilmaisimella.

Maanomistaja, Louhelan tilan isäntä Jari Kiviranta kertoi, että hänen isoisänsä Onni Kiviranta on löytänyt paikalta luita hiekanotossa 1930-luvulla. Perimätiedon mukaan haudat olivat olleet itä-länsi-suuntaisia. Edelleen isäntä kertoi, että tarinoiden mukaan paikalla olisi aikoinaan ollut myös muistokivi, joka olisi 1800-luvulla vieritetty rinnettä alas jokeen.

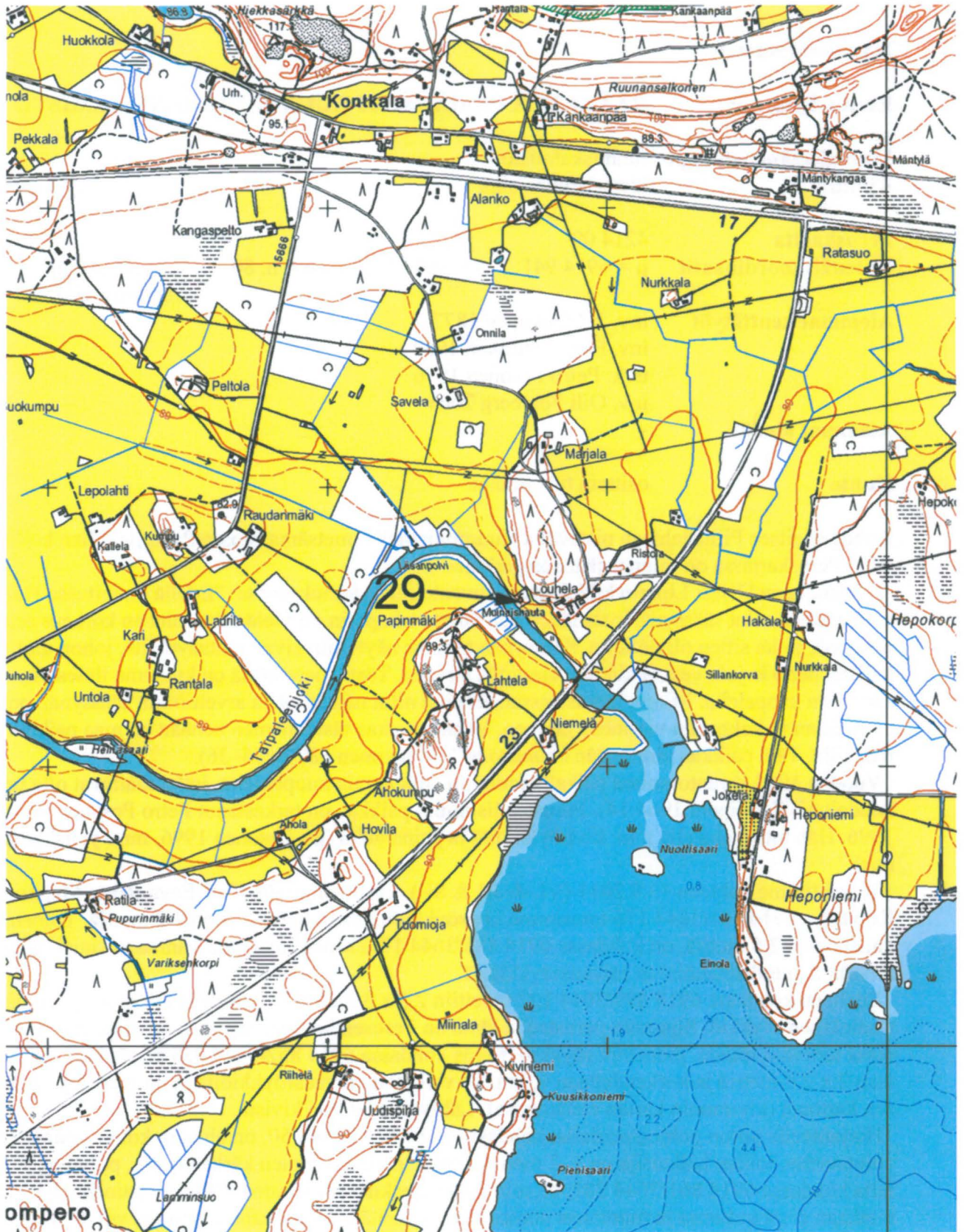
Isäntä kertoi edelleen, että 1950-luvulla julkaistun lehtijutun mukaan paikalla on käynyt myös Piironen-niminen pappismies kaivelemassa (vrt. Helsingin Sanomat 28.10.1959). Hänen mukaansa muistoristin on seurakunta pystyttänyt vuonna 2007. Esinelöytöjä ei isäntä tiennyt paikalta missään vaiheessa esille tulleen. Hän piti kohdetta ortodoksisena kalmistona.

Talon emäntä ja isäntä kertoivat lisäksi, että jostakin lähistöltä on maankäytössä heidänkin aikanaan löytynyt ihmisestä peräisin oleviksi arvioituja luita, jotka on sitten haudattu muovipurkissa Ristimäkeen. Isäntä kertoi myös, että vastapäätä kalmistoa joen eteläpuolella on *Papinnurmi*-niminen paikka.

Inventointilöydöt TYA 891; nauvoja, luita ja asbestikeramiikkaa

Mv-negatiivit 25798, 25827–25828

Diaposiivit 368:64–69

Kohteen 29 sijainti. Ote peruskartasta 4223 03, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	30
Kunta, kylä, nimi	RÄÄKKYLÄ PIIMÄLAHTI HUURONNIEMEN KALMISTO
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	historiallinen aika
Peruskartta	4214 09
Yhtenäiskoordinaatit	p = 6914 941 i = 3644 118 z = n. 80 (mj-rekisteriin merkitty sijainti)
Aiemmat kenttätyöt	inv. J. Maukonen 1877 inv. Pirjo Lahtiperä 1964 tark. Petro Pesonen 1996 inv. Oili Forsberg 2004
Aiemmat löydöt	-
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Piimälahteen pistävällä Huuronniemellä, metsämaastossa Pakarilan tilan koillispuolella. Peruskartassa on muinaisjäännösmerkki.

J. Maukonen kirjasi Liperin kihlakunnan inventointikertomukseensa: ”Edellä mainitussa Huurinniessä on ollut säässynä, josta lähes sata vuotta takaperin oli vielä ollut miehen korkeus seiiniä pystyssä, jotka sitten oli poltettu. Säässynän asemaa näytettiin aivan rantaääräältä, johon ulottuu Pakarisen pelto ja jota vesi vähitellen vieryttää järveen. Tästä vieremästä on kuulema ilmestynyt nykyään tiilen kappaleita. Minun tarkastaessani ei niitä ollut nähtävinä ja arveltiinkin säässynän pohjan eli aseman jo kokonaan vierineen järveen. Vähän matkaa tästä niemen nenään on maa paikoin kuopanteilla. Tätä paikkaa nimitetään *kalmistoksi*” (Maukonen 1879b:35–36).

Vuoden 1964 inventoinnissa paikalla todettiin ”muutamia kuopanteita, jotka saattavat olla peräisin haudoista” (Lahtiperä 1964:14). Perusteellisimmin paikkaa on tarkastanut Petro Pesonen vuonna 1996. Hän totesi alueella mm. kivistä rökkiöitä ja painanteita (ks. Pesonen 1996, mm. yleiskarttaluonnos).

Tarkastimme kohteen 13.9.2011 (VL & JR & SB). Läsä oli myös HuK Eeva-Riitta Majoinen. Kohdassa 6914 881/3644 176 totesimme kivistä rökkiön, jonka halkaisija on 1,8 metriä. Toinen, halkaisijaltaan 2,5 metriä, on kohdassa 6914 885/3644 171. Molemmat ovat vanhassa kuusi- ja mänty-metsässä ja todennäköisesti raivausrökkiöitä.

Edelleen kohdassa 6914 899/3644 107 todettiin 2,5 x 3 metrin laajuinen ja 0,6 metrin korkuinen tasalakinen rökkiö. Sijainnin perusteella tämä on Pesosen karttaan merkitty kivilatomus. Sen vieressä todettiin toinen, pienempi rökkiö. Myös kohdassa 6914 852/3644 038 on rökkiö, laajuudeltaan 2 x 2,5 metriä ja korkeudeltaan 0,7 m. Se vaikuttaa raivausrökkiöltä ja on merkitty myös Pesosen karttaan (kiviraunio kartan eteläosassa). Lähiympäristö on kivistä.

Harjanteella polun pohjoispuolella, kohdassa 6914 873/3644 250, on ainakin kolme epämääräistä painannetta, joiden halkaisija on 1–2 metriä. jonkin matkaa niemen kärkeen päin, polun toisella puolella kohdassa 6914 861/3644 281, on niin ikään ainakin kolme samankaltaista painannetta. Kummallekin eivätkä kokonsa ja muotonsa puolesta ole selkeitä hautapainanteita, mutta voivat hyvin sellaisiakin olla.

Edelleen pellon kulman ja polun välissä, metsämaastossa kohdassa 6914 858/3644 241, on ainakin 15 x 20 metrin alalla useita samantyyppisiä (vaihtelevan kokoisia, syvyisiä ja muotoisia, selvästi ihmisen tekemiä) painanteita. Maa tällä paikalla on osin kostea, mikä saattaa kertoa muusta kuin hautaamistarkoituksesta. Myös kohdassa 6914 927/3644 130 todettiin painanne kummallakin puolella polkua, heti sen vieressä. Pohjoisempaan tehtiin koepisto, jossa todettiin sekoittunutta maata 30–40 cm:n syvyyteen, muttei mitään muuta erityistä.

Edelleen kohdassa 6914 936/3644 141 on pohjakaavaltaan pyöreä kuoppa, jonka halkaisija on kaksi metriä ja syvyys 0,8 metriä. Sen pohjaan tehtiin maaperäkairalla pisto, jossa todettiin vain puhdas-

ta silttiä. Kairausten perusteella lähiympäristössä on laajahkolla alueella turpeen alla 30–40 senttiä sekoittunutta maata; todennäköisesti aluetta on joskus viljelty, ja tähän liittynevät myös em. röykkiöt.

Pesosen tarkastuskertomuksen karttaan merkitty ”kiviaita” alkaa noin kohdasta 6914 972/3644 101 ja jatkuu selkeänä rakenteena kaakkoon ainakin kohtaan 6914 947/3644 132 (Pesosen kartassa pidemmällekin). Teimme rakenteeseen muutaman kairanpiston ja totesimme, että se ei koostu kivistä, vaan on sekoittuneelta vaikuttavaa hiekkaa. Rakenteen leveys on 0,5–1 m ja korkeus noin 0,3 m. Se saattaisi olla jäiden puskema rantavalli. Sen sijaan selkeää kiviaitaa on em. rakenteen luoteispään länsipuolella, niemen suuntaisena.

Prospektoimme metallinilmaisimella aluetta, joka ulottui yllä mainitusta ”kiviaidan” kaakkoispään koordinaattipisteestä itään, niemen kärkeen saakka, mutta mitään erityistä ei havaittu. Lisäksi totesimme, että koordinaattipisteen 6914 891/3644 329 itäpuolinen alue niemen kärkeen saakka on puhdasta myös maaperäkairausten perusteella; tsasouna ja kalmisto lienevät sijainneen tästä länteen.

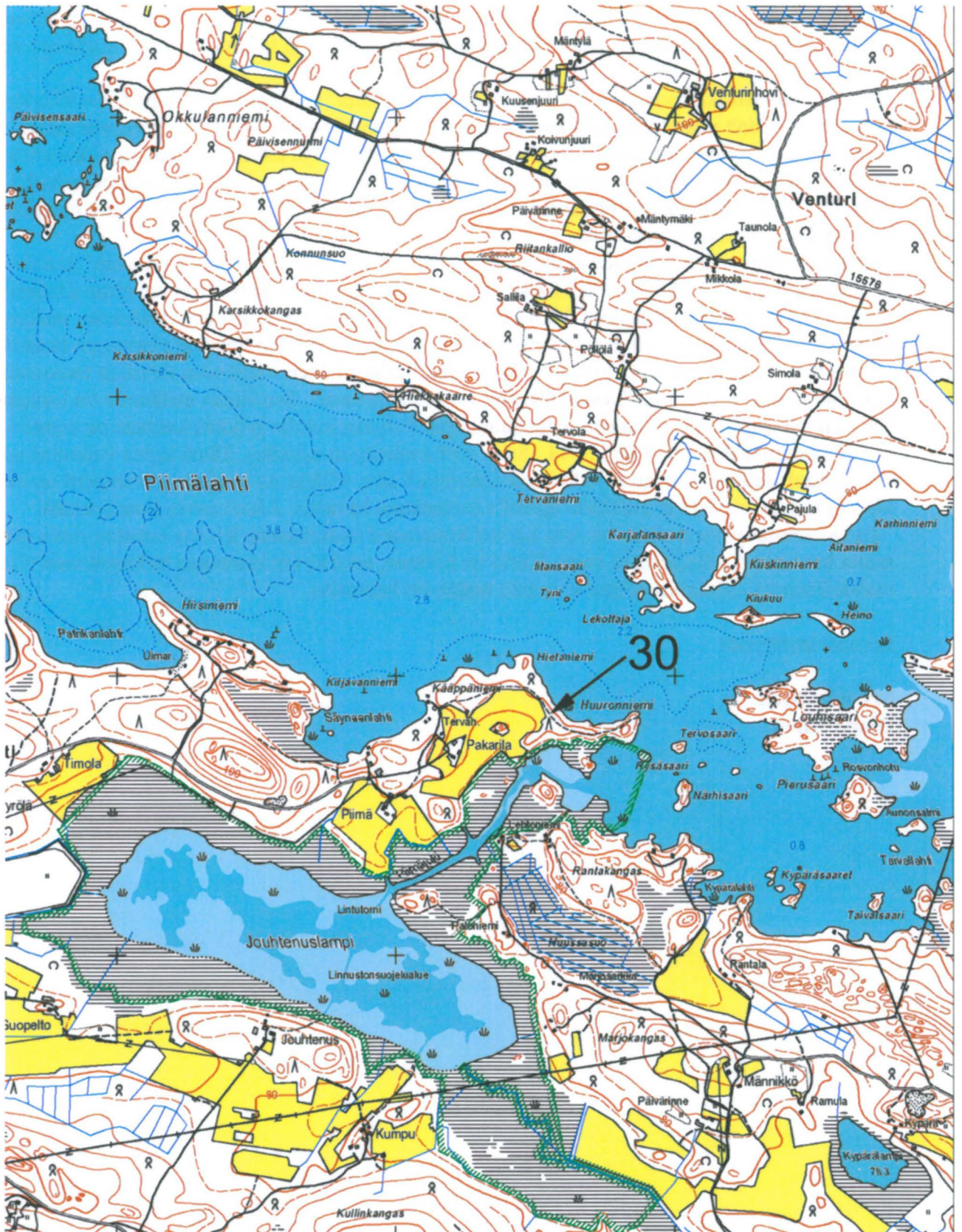
Totesimme, että niemen pohjoisranta on jyrkähkö ja sopii siten Maukosen tietoihin tsasounan sijainnista rantaääräällä, jota ”vesi vähitellen vieryttää järveen”. Sen sijaan eteläranta on loivempi; tämä viittaa tsasounan sijainneen pohjoisrannalla. Pohjoisrannalla jyrkkää kohtaan on esimerkiksi koordinaattipisteessä 6914 902/3644 184 ja siitä molempiin suuntiin. Tämä kohta vaikuttaa muutenkin mahdolliselta tsasounan ja kalmiston sijaintipaikalta, sillä se on tasainen ja maaperä on hiekkaa. Mitään muuta erityistä ei tälläkään alueella kuitenkaan havaittu. Alue kasvaa kuusimetsää.

Tarkastimme lyhyesti myös niemen kärkeä Maukosen mainitseman kiveen hakatun ristin varalta, mutta havaintoja sellaisesta ei saatu. Kärki on kivinen, eikä kovin kattavaan tarkastukseen ollut nyt mahdollisuutta. Sijainnin vuoksi kyseessä tuskin on hautakivi.

Inventointilöydöt -

Mv-negatiivit -

Diapositiivit -

Kohteen 30 sijainti. Ote peruskartasta 4214 09, mittakaava 1:20 000.

Inventointinumero	31
Kunta, kylä, nimi	RÄÄKKYLÄ SINTSI SALMENSILTA
Muinaisjäännöstyyppi	ruumiskalmisto
Ajoitus	ristiretkiaika
Peruskartta	4214 12
Yhtenäiskoordinaatit	p = 6920 571 i = 3652 546 z = n. 80 (vuoden 1938 löytö)
Aiemmat kenttätyöt	inv. Pirjo Lahtiperä 1964
Aiemmat löydöt	KM 11074; keihäänkärki
Kunto	osittain tuhoutunut

Kohde sijaitsee Pieni Onkamo ja Suuri Onkamo -järvien välisellä kapealla kannaksella, kannaksen poikki kulkevan kapean salmen itäpuolella, harjanteella.

Mauno Kinnunen löysi paikalta syksyllä 1938 ”Kinnusen mökin seinänvieressä olevalta maantien levitykseltä” rautaisen putkikeihäänkärjen, josta hän katkaisi kärjen tehden tyviosasta tilkeraudan. Pääluettelon mukaan samassa kylätien levityksessä oli löytynyt ”ihmisen luuranko n. 60 cm:n syvyydestä ja sen läheisyydestä [tämä] keihäs”; lisäksi oli parin metrin päästä löytynyt yhteensä kolme ihmisen luurankoa hiekanserkaisesta soramaasta.

KM:n verifikaattien mukaan keihäs olisi löytynyt noin 20 metrin päästä ensimmäisestä luuranko-lyödyistä, ”seinän vierestä”. Luurangot kerrotaan kaivetun tien alle. Lahtiperän (1964:7) tuntemattomaksi jääneeltä taholta saaman tiedon mukaan paikalta olisi löytynyt samaan aikaan keihäänkärjen kanssa 32 pääkalloa. Lahtiperän inventoinnissa kohde käsitellään löytöpaikkana; vuoden 2005 inventoinnissa paikalla ei ole käyty.

Pääluettelossa ja kirjallisuudessa (esim. Sarvas 1975:37; Miettinen 1994:60) Salmensillan keihäänkärkeä on pidetty lähinnä ristiretkiaikaisena.

Tarkastimme kohteen ensimmäisen kerran 24.5.2010 (JR, VL, & SB). Salmen itäpuolella lähimpänä siltaa sijaitsevan kesämökin omistaja kertoi ostaneensa paikan vasta melko hiljattain, mutta kuulensa luulöydöstä. Hänen tontiltaan ei kuulemma ole löytynyt mitään erityistä.

Seuraavaksi lähimmän mökin omistaja, Aulis Kinnunen, osoittautui vuoden 1938 keihäänkärjen löytäjän pojaksi – löytäjä itse on kaatunut talvisodassa. Kinnunen osoitti luiden löytöpaikan tien penkalla mökkinsä vieressä (ylle merkityt koordinaatit) ja kertoi olleensa löydön sattuessa paikalla, noin seitsemänvuotiaana. Yksi luurangoista oli hänen mukaansa ollut istuvassa asennossa. Hänen mukaansa paikalta ei ole löytynyt sittemmin mitään erikoista.

Kinnusen osoittama löytöpaikka vastaa pääluettelon, verifikaattien ja vuoden 1964 inventointikertomuksen sijaintikuvauksia, jotka ovat epätarkempia. Maaperä löytökohtalla on hienoa hiekkaa – muualla samalla harjanteella puolestaan hyvin kivistä. Vieressä on puhelinpylväs. Molemmat tavoitamme mökkiläiset arvelivat, että luulöydöissä saattaisi olla kyse vuoden 1918 sodan vainajista.

Kävimme paikalla uudestaan 29.5. samalla miehityksellä. Harjun laki on hyvin kivinen (ilmeinen muinaisranta), kyljet tasaisemmat. Maaperä on kuitenkin varsin kivistä myös harjanteen kyljillä, paitsi aivan luiden löytöpaikalla, missä se on vähäkivisempää hiekkaa–hiekkamoreenia.

Kinnusen mukaan mökki, johon vanhoissa löytötiedoissa viitataan, on ollut tien eteläpuolella vastapäätä luiden löytökohtaa. Tarkastushetkellä siitä oli vielä jäljellä kivijalkaa. Myös tien pohjoispuolella, harjanteen laella Kinnusen kesämökin pihapiirissä, todettiin kivijalka, kooltaan 4 x 4 metriä. Luiden löytöpaikalla avoinna olleessa maassa todettiin yksi kvartsi-iskos; sitä ei otettu talteen.

Kinnusen mökin taakse, noin 13 metriä luiden löytöpaikasta itäkoilliseen ja neljä metriä em. harjanteen laella olevan kivijalan kaakkoiskulmasta itään, kaivettiin 40 x 40 cm:n kokoinen, metrin syvyinen koekuoppa. Siinä maa oli hyvin kivistä moreenia, noin 50 cm:n syvyyteen väriltään ruskeaa (mahdollisesti sekoittunutta, muinaisrannan vaikutusta?). Pohjalla erottui kova puhdas siltti. Kuopassa ei todettu mitään hautauksiin viittaavaa.

Lisäksi aluetta prospektoitiin varsin laajasti metallinilmaisimella, mm. tienleikkaus alueella, joka ulottui lännessä niemen alkuperäiseen kärkeen saakka ja idässä 20 metriä Kinnusen mökistä itään. Mitään hautoihin viittaavaa ei todettu.

Paikkaan ei tiettävästi liity varsinaista perimätietoa tai hautauskäyttöön viittaavaa paikannimeä, mutta uskottaviin luulöytötietoihin perustuen kohde on määriteltävä ruumiskalmistoksi. Hautauksille otollisin ala lienee paikalla pieni – mahdollisesti kalmisto on tienlevennyksessä kokonaan tai lähes kokonaan tuhoutunut. On kuitenkin pidettävä mahdollisena, että alueella on edelleen ehjiä hautauksia.

Inventointilöydöt

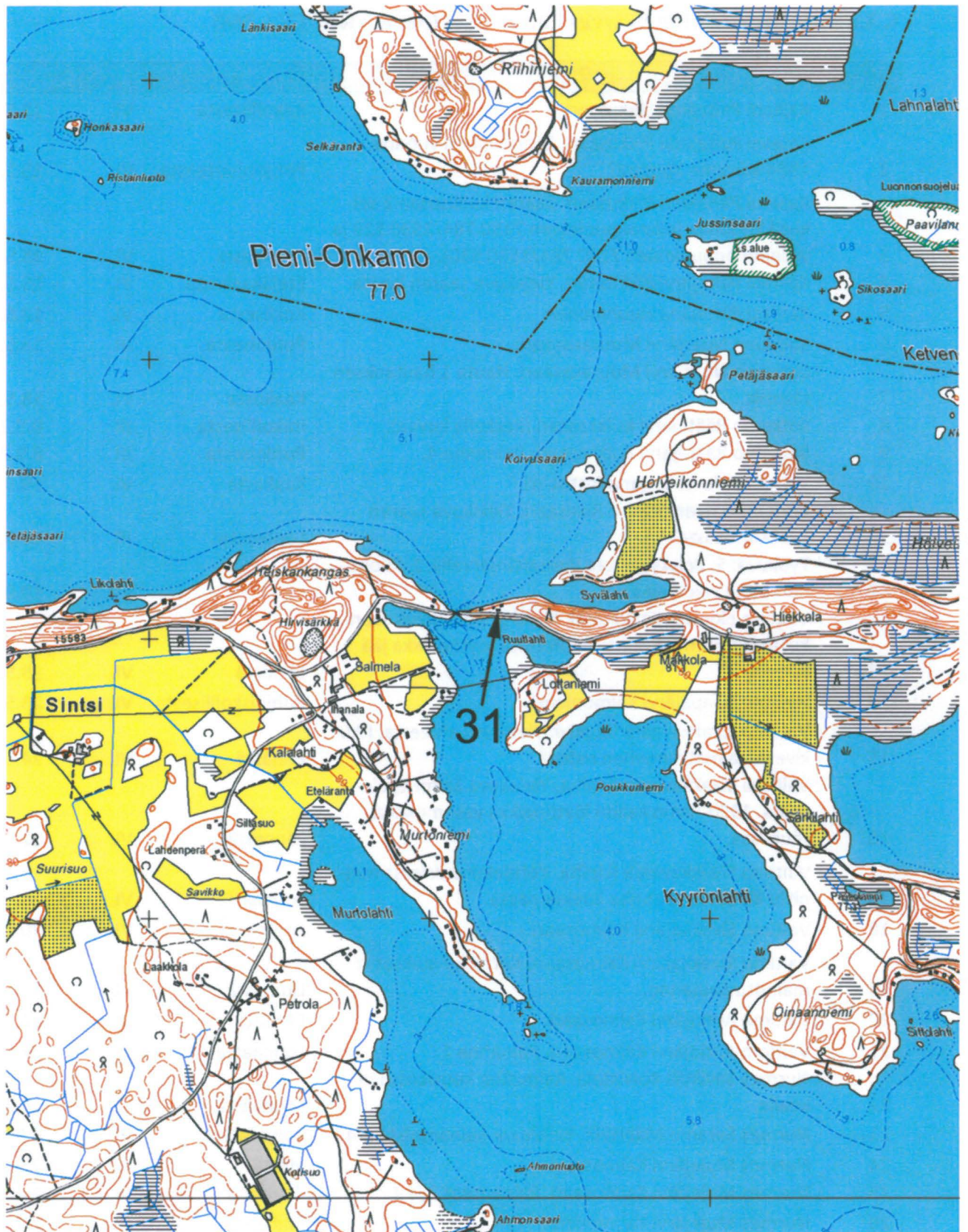
-

Mv-negatiivit

25796–25797

Diaposiivit

368:70–71

Kohteen 31 sijainti. Ote peruskartasta 4214 12, mittakaava 1:20 000.

6. Luettelo inventointiin liittyvistä diakuvista (päänumero TYA 368)

Alanro	Aihe	Kuvaussuunta	Kuvaaja	Aika
1	Kajaani Paltajärvi Pikkusaari.	Itäkoillisesta	VL	15.5.2011
2	Kajaani Paltajärvi Pikkusaari. Lönnbohmin vuonna 1884 kaivama kuoppa?	Pohjoisluoteesta	VL	15.5.2011
3	Kajaani Paltajärvi Pikkusaari. Saaren koillisosan 2 selkeää kuoppaa (oikeanpuoleinen 7130 784/3530 529 ja vasemmanpuoleinen 7130 784/3530 530).	Lounaasta	VL	15.5.2011
4	Kajaani Paltajärvi Pikkusaari. Yleiskuva saaren laesta.	Eteläkaakosta	VL	15.5.2011
5	Kajaani Paltajärvi Huhmonen.	Koillisesta	VL	18.5.2011
6	Sotkamo Nuasjärvi Muuraussaari.	Pohjoisesta	JR	18.5.2011
7	Sotkamo Nuasjärvi Muuraussaari. Hauta 1 hautauksen tasossa.	Kaakosta	VL	18.5.2011
8	Sotkamo Räätäjärvi Kuikkasaari (keskellä kuvaa).	Itäkoillisesta	JR	8.9.2011
9	Sotkamo Räätäjärvi Kuikkasaari. Painanne 4.	Pohjoisesta	JR	8.9.2011
10	Vieremä Vieremänjärvi Ristisaari.	Kaakosta	VL	10.9.2011
11	Vieremä Vieremänjärvi Ristisaari. Yleiskuva saaren kaakkoisosasta.	Luoteesta	JR	10.9.2011
12	Työkuva: S. Belsky soutaa Vieremänjärvellä, J. Ruohonen ottaa valokuvaa.		VL	10.9.2011
13	Valtimo Elomäki Kalliokoski. Koski ja siinä oleva saari kuvatuna joen itärannalta. Oletettu löytöpaikka jää oikealle.	Etelästä	VL	19.5.2011
14	Valtimo Haapajärvi Kalmoniemi.	Pohjoiskoillisesta	VL	23.5.2011
15	Valtimo Sivakkavaara Itkukivi. Yleiskuva alueesta, Itkukivestä ja matkamiehen rististä.	Etelästä	VL	24.5.2011
16	Valtimo Sivakkavaara Ikipiha. Yleiskuva kalmistoalueesta. 1990-luvun kallon löytöpaikka vasemmassa reunassa.	Lännestä	VL	22.5.2011
17	Valtimo Sivakkavaara Ikipiha. Kohdekuvauksessa mainittu kiveys aloitetussa koekuopassa.	Lounaasta	VL	26.5.2011
18	Valtimo Sivakkajärvi Kalmosaari.	Luoteesta	VL	20.5.2011
19	Valtimo Sivakkajärvi Kalmosaari. Kohdekuvauksessa mainittu painanne.	Lännestä	VL	20.5.2011
20	Valtimo Autiojärvi Kalmosaari.	Etelästä	JR	22.5.2011
21	Valtimo Autiojärvi Kalmosaari. Painanne 1.	Lounaasta	JR	22.5.2011
22	Nurmes Savikylä Koivistola. Kalmistoa kuusikossa oikealla.	Lounaasta	VL	11.9.2011
23	Nurmes Saramo Määttälä. Yleiskuva painanteista 1-4.	Pohjoisesta	VL	8.9.2011
24	Nurmes Mujejärvi Kalmosaari.	Idästä	VL	7.9.2011
25	Nurmes Mujejärvi Kalmosaari. Painanteet 3 ja 4.	Kaakosta	JR	7.9.2011
26	Nurmes Mujejärvi Kalmoniemi.	Koillisesta	JR	7.9.2011
27	Nurmes Mujejärvi Kalmoniemi. Yleiskuva niemen kärkiosasta tyven suuntaan.	Kaakosta	JR	7.9.2011
28	Nurmes Mujejärvi Kalmoniemi. Kuva niemen kärjen suuntaan; kohtaan 7077 747/3624 860 avattu koekuoppa lapion kohdalla.	Lännestä	VL	7.9.2011
29	Nurmes Mujejärvi Kalmoniemi. Em. koekuoppa kaivausvaiheessa.	Luoteesta	JR	7.9.2011
30	Nurmes Mujejärvi Kalmoniemi. Em. koekuopasta paljastuneita luita.	Etelästä	JR	7.9.2011

Alanro	Aihe	Kuvaussuunta	Kuvaaja	Aika
31	Nurmes Salmenkylä Saunasaari.	Koillisesta	JR	7.9.2011
32	Rautavaara Tiilikka Kalmoniemi. Yleiskuva niemen kärjestä. Tutkittu hautapainanne ennallistamisen jälkeen kuvassa keskellä polun ja männyn vasemmalla puolella.	Luoteesta	VL	14.10.2011
33	Rautavaara Tiilikka Kalmoniemi. Yleiskuva niemen kärkeen. Tutkittu hautapainanne ennallistamisen jälkeen kuvassa etualalla polun ja männyn oikealla puolella.	Kaakosta	VL	14.10.2011
34	Rautavaara Tiilikka Kalmoniemi . Koekuoppa hautauksen tasossa vasemman sääriluun talteenoton jälkeen. Näkyvissä reisiluut ja oikea sääriluu.	Eteläkaakosta	VL	14.10.2011
35	Juuka Vaikkojärvi Kalmosaari . Yleiskuva saaresta.	Länsilounaasta	VL	25.5.2010
36	Juuka Vaikkojärvi Kalmosaari . Kuoppa, josta opas oli löytänyt leukaluun ja johon avattiin koekuoppa 1.	Lounaasta	VL	25.5.2010
37	Juuka Vaikkojärvi Kalmosaari . Koekuopan 1 koillisprofiili ensimmäisten luunpalojen löytymisen jälkeen.	Lounaasta	VL	25.5.2010
38	Juuka Vaikkojärvi Kalmosaari . Koekuopan 1 koillisprofiili jälkimmäisten luulöytöjen tultua esille.	Lounaasta	VL	25.5.2010
39	Juuka Vaikkojärvi Kalmosaari . Koekuopan 1 koillisprofiili jälkimmäisten luulöytöjen kohdalta. Puujäännöstä luiden takana ja 2-3 naulaa in situ.	Länsilounaasta	VL	25.5.2010
40	Juuka Vaikkojärvi Kalmosaari. Koekuoppa 2 löytötasossa. Syvemmälle kaivettu alue alkuperäinen koekuoppa.	Koillisesta	JR	25.5.2010
41	Juuka Rauanjärvi Kalmosaaret.	Lounaasta	JR	26.5.2010
42	Työkuva: matkalla Juuan Rauanjärven Kalmosaarille. Juha Ruohonen (takana) ja Kalmosaarten opas. Taus-talla Kalmosaarista pienempi.		VL	26.5.2010
43	Juuka Rauanjärvi, Kalmosaarista pienempi.	Lännestä	VL	26.5.2010
44	Työkuva: koekuoppaa kaivetaan Juuan Rauanrven Kalmosaarella.		JR	26.5.2010
45	Juuka Rauanjärvi Kalmosaaret. Koekuopan tuohi esille puhdistettuna.	Länsilounaasta	VL	26.5.2010
46	Juuka Rauanjärvi Kalmosaaret. Koekuopan kohdekuvaus- vauksessa mainitut, profiilin oikaisun jälkeen esille tulleet, orgaaniset jäännökset esille puhdistettuina. Ylimpänä oikealla puuta, sen etu- ja vasemmalla puolella ruskeaksi maatunutta luuta, alimpana punertavaa tuolta.	Itäkoillisesta	VL	26.5.2010
47	Juuka Rauanjärvi Kalmosaaret. Saarella kumollaan ollut puinen muistomerkki		JR	26.5.2010
48	Juuka Harakkamäki Kalmaniemi. Kuvattu kohdasta 7015 920/3616 817 kohti taloa. Kohdekuvaus- vauksessa mainittu 7 kallon löytöpaikka kuvan keskellä.		VL	27.5.2010
49	Juuka Harakkamäki Kalmaniemi. Niemen kärkiosaa ylärinteestä kuvattuna.		JR	27.5.2010
50	Juuka Ylä-Ruokonen Kalmosaaret. Saarista läntisempi.	Itäkoillisesta	VL	28.5.2010
51	Juuka Ylä-Ruokonen Kalmosaaret. Painanteita läntisemmän saaren itälaidalla.		JR	28.5.2010
52	Juuka Ylä-Ruokonen Kalmosaaret. Saarista itäisempi.	Länsilounaasta	VL	28.5.2010
53	Juuka Ylä-Ruokonen Kalmosaaret. Painanteita itäisen Kalmosaaren laella.	Etelästä	JR	28.5.2010

Alanro	Aihe	Kuvaussuunta	Kuvaaja	Aika
54	Työkuva: painannetta koekuopitetaan Juuan Ylä-Ruokosen itäisemmällä Kalmosaarella; VL (selin) ja Kari Tuononen.		JR	28.5.2010
55	Juuka Halijärvi Kalmosaari.	Koillisesta	JR	11.9.2011
56	Työkuva: paluu Juuan Halijärven Kalmosaaresta. Opas Pentti Kuosmanen pitää perää; Kalmosaari taustalla.		JR	11.9.2011
57	Juankoski Ala-Siikajärvi Suuri Kalmosaari.	Idästä	VL	12.9.2011
58	Juankoski Ala-Siikajärvi Suuri Kalmosaari. Painanne 13.	Pohjoisesta	JR	12.9.2011
59	Kaavi Kaavinjärvi Lehtosaari. Yleiskuva Kokkoniemestä.	Eteläkaakosta	JR	28.5.2010
60	Kaavi Kaavinjärvi Lehtosaari. Kokkonieniemi, hiekanotto-paikka näkyvä kuvan keskiosassa polun luona.	Eteläkaakosta	JR	28.5.2010
61	Kaavi Kaavinjärvi Lehtosaari. Oppaan osoittama vuoden 1947 löytöpaikka lapion kohdalla.	Kaakosta	VL	28.5.2010
62	Kaavi Kaavinjärvi Lehtosaari. Seurakunnan pystyttämä muistomerkki.		JR	28.5.2010
63	Kaavi Kaavinjärvi Lehtosaari. Lähikuva muistomerkin tekstistä "Tuntemattomina Lehtosaareen haudattujen muistoksi. Kaavin Seurakunta".		JR	28.5.2010
64	Liperi Kompero Ristimäki. Yleiskuva kalmistosta (met-säsaareke keskellä). Louhelan pihapiiriä oikealla.	Kaakosta	VL	25.7.2010
65	Liperi Kompero Ristimäki. Yleiskuva kalmistosta (met-sikkö vasemmalla).	Kaakosta	JR	25.7.2010
66	Liperi Kompero Ristimäki. Kalmistossa oleva muistoristi.		JR	25.7.2010
67	Liperi Kompero Ristimäki. Työkuva: kalmistoa tarkastetaan. Vasemmalta Ville Laakso, Timo Sepänmaa ja Stanislav Belsky.		JR	25.7.2010
68	Liperi Kompero Ristimäki. Haudan 1 sijainti. Viinijoki taustalla.	Idästä	VL	12.9.2011
69	Liperi Kompero Ristimäki. Hauta 1.	Koillisesta	VL	12.9.2011
70	Rääkkylä Sintsi Salmensilta. Aulis Kinnusen osoittama luiden löytöpaikka lapion kohdalla.	Lounaasta	VL	29.5.2010
71	Rääkkylä Sintsi Salmensilta. Aulis Kinnusen osoittama luiden löytöpaikka lapion kohdalla. Taustalla Salmensilta.	Idästä	VL	29.5.2010

7. Luettelo inventointiin liittyvistä mustavalkonegatiiveista

Numero	Aihe	Kuvaussuunta	Kuvaaja	Aika
25781	Juuka Vaikkajärvi Kalmosaari. Kuoppa, josta opas oli löytänyt leukaluun ja johon avattiin koekuoppa 1.	Lounaasta	VL	25.5.2010
25782	Juuka Vaikkajärvi Kalmosaari. Koekuopan 1 koillisprofiili ensimmäisten luunpalojen löytymisen jälkeen.	Lounaasta	VL	25.5.2010
25783	Juuka Vaikkajärvi Kalmosaari. Koekuopan 1 koillisprofiili jälkimmäisten luulöytöjen tultua esille.	Lounaasta	VL	25.5.2010
25784	Juuka Vaikkajärvi Kalmosaari. Koekuopan 1 koillisprofiili jälkimmäisten luulöytöjen kohdalta. Puujäännöistä luiden takana ja 2-3 naulaa in situ.	Länsilounaasta	VL	25.5.2010
25785	Juuka Vaikkajärvi Kalmosaari. Koekuoppa 2 löytötassosa. Syvemmälle kaivettu alue alkuperäinen koekuoppa.	Koillisesta	JR	25.5.2010
25786	Juuka Vaikkajärvi Kalmosaari. Yleiskuva saaresta.	Länsilounaasta	VL	25.5.2010
25787	Työkuva: matkalla Juuan Rauanjärven Kalmosaarille. Juha Ruohonen (takana) ja Kalmosaarten opas. Taustalla Kalmosaarista pienempi.		VL	26.5.2010
25788	Juuka Rauanjärvi Kalmosaaret. Koekuopan tuohi esille puhdistettuna.	Länsilounaasta	VL	26.5.2010
25789	Juuka Rauanjärvi Kalmosaaret. Koekuopan kohdekuvauksessa mainitut, profiilin oikaisun jälkeen esille tulleet, orgaaniset jäännökset esille puhdistettuina. Ylimpänä oikealla puuta, sen etu- ja vasemmalla puolella ruskeaksi maatonutta luuta, alimpana punertavaa tuhta.	Itäkoillisesta	VL	26.5.2010
25790	Juuka Rauanjärvi, Kalmosaarista pienempi.	Lännestä	VL	26.5.2010
25791	Juuka Harakkamäki Kalmaniemi. Kuvattu kohdasta 7015 920/3616 817 kohti taloa. Kohdekuvauksessa mainittu 7 kallon löytöpaikka kuvan keskellä.		VL	27.5.2010
25792	Juuka Ylä-Ruokonen Kalmosaaret. Saarista läntisempi.	Itäkoillisesta	VL	28.5.2010
25793	Juuka Ylä-Ruokonen Kalmosaaret. Saarista itäisempi.	Länsilounaasta	VL	28.5.2010
25794	Kaavi Kaavinjärvi Lehtosaari. Oppaan osoittama vuoden 1947 löytöpaikka lapion kohdalla.	Kaakosta	VL	28.5.2010
25795	Kaavi Kaavinjärvi Lehtosaari. Kokkoniemi, hiekanotto- paikka näkyvä kuvan keskiosassa polun luona.	Eteläkaakosta	JR	28.5.2010
25796	Rääkkylä Sintsi Salmensilta. Aulis Kinnusen osoittama luiden löytöpaikka lapion kohdalla.	Lounaasta	VL	29.5.2010
25797	Rääkkylä Sintsi Salmensilta. Aulis Kinnusen osoittama luiden löytöpaikka lapion kohdalla. Taustalla Salmensilta.	Idästä	VL	29.5.2010
25798	Liperi Kompero Ristimäki. Yleiskuva kalmistosta (met-säsaareke keskellä). Louhelan pihapiiriä oikealla.	Kaakosta	VL	25.7.2010
25799	Kajaani Paltajärvi Pikkusaari.	Itäkoillisesta	VL	15.5.2011
25800	Kajaani Paltajärvi Pikkusaari. Lönnbohmin vuonna 1884 kaivama kuoppa?	Pohjoisluoteesta	VL	15.5.2011
25801	Kajaani Paltajärvi Pikkusaari. Saaren koillisosan 2 selkeää kuoppaa (oikeanpuoleinen 7130 784/3530 529 ja vasemmanpuoleinen 7130 784/3530 530).	Lounaasta	VL	15.5.2011
25802	Kajaani Paltajärvi Pikkusaari. Yleiskuva saaren laesta.	Eteläkaakosta	VL	15.5.2011
25803	Kajaani Paltajärvi Huuhmonen.	Koillisesta	VL	18.5.2011

Numero	Aihe	Kuvaussuunta	Kuvaaja	Aika
25804	Sotkamo Nuasjärvi Muuraussaari. Hauta 1 hautauksen tasossa.	Kaakosta	VL	18.5.2011
25805	Sotkamo Nuasjärvi Muuraussaari.	Pohjoisesta	JR	18.5.2011
25806	Valtimo Elomäki Kalliokoski. Koski ja siinä oleva saari kuvatuna joen itärannalta. Oletettu löytöpaikka jää oikealle.	Etelästä	VL	19.5.2011
25807	Valtimo Sivakkajärvi Kalmosaari.	Luoteesta	VL	20.5.2011
25808	Valtimo Sivakkajärvi Kalmosaari. Kohdekuvauksessa mainittu painanne.	Lännestä	VL	20.5.2011
25809	Valtimo Sivakkavaara Ikipiha. Yleiskuva kalmistoalueesta. 1990-luvun kallon löytöpaikka vasemmassa reunassa.	Lännestä	VL	22.5.2011
25810	Valtimo Autiojärvi Kalmosaari. Painanne 1.	Lounaasta	JR	22.5.2011
25811	Valtimo Autiojärvi Kalmosaari.	Etelästä	JR	22.5.2011
25812	Rautavaara Tiilikka Kalmoniemi . Koekuoppa hautauksen tasossa vasemman sääriluun talteenoton jälkeen. Näkyvissä reisiluut ja oikea sääriluu.	Eteläkaakosta	VL	14.10.2011
25813	Rautavaara Tiilikka Kalmoniemi. Yleiskuva niemen kärkeen. Tutkittu hautapainanne ennallistamisen jälkeen kuvassa etualalla polun ja männyn oikealla puolella.	Kaakosta	VL	14.10.2011
25814	Rautavaara Tiilikka Kalmoniemi. Yleiskuva niemen kärjestä. Tutkittu hautapainanne ennallistamisen jälkeen kuvassa keskellä polun ja männyn vasemmalla puolella.	Luoteesta	VL	14.10.2011
25815	Valtimo Sivakkavaara Ikipiha. Kohdekuvauksessa mainittu kiveys aloitetussa koekuopassa.	Lounaasta	VL	26.5.2011
25816	Valtimo Sivakkavaara Itkukivi. Yleiskuva alueesta, Itkukivestä ja matkamiehen rististä.	Etelästä	VL	24.5.2011
25817	Valtimo Haapajärvi Kalmoniemi.	Pohjoiskoillisesta	VL	23.5.2011
25818	Nurmes Mujejärvi Kalmosaari.	Idästä	VL	7.9.2011
25819	Nurmes Mujejärvi Kalmoniemi. Kuva niemen kärjen suuntaan; kohtaan 7077 747/3624 860 avattu koekuoppa lapion kohdalla.	Lännestä	VL	7.9.2011
25820	Sotkamo Räätäjärvi Kuikkasaari (keskellä kuvaa).	Itäkoillisesta	VL	8.9.2011
25821	Nurmes Saramo Määttälä. Yleiskuva painanteista 1-4. Työkuva: S. Belsky soutaa Vieremänjärvellä, J. Ruohonen ottaa valokuvaa.	Lännestä	VL	8.9.2011
25822			VL	10.9.2011
25823	Vieremä Vieremänjärvi Ristisaari.	Kaakosta	VL	10.9.2011
25824	Nurmes Savikylä Koivistola. Kalmistoa kuusikossa oikealla.	Lounaasta	VL	11.9.2011
25825	Juuka Halijärvi Kalmosaari.	Koillisesta	VL	11.9.2011
25826	Juankoski Ala-Siikajärvi Suuri Kalmosaari.	Idästä	VL	12.9.2011
25827	Liperi Kompero Ristimäki. Hauta 1.	Koillisesta	VL	12.9.2011
25828	Liperi Kompero Ristimäki. Haudan 1 sijainti. Viinijoki taustalla.	Idästä	VL	12.9.2011